

Domeniul Arhitectură

TEZĂ DE DOCTORAT
-REZUMAT-

**INTENȚIONALITATE ȘI EXCEPȚIONALITATE ÎN INTERVENȚIILE
DE LOCUIRE COLECTIVĂ SOCIALISTE DIN TÂRGU MUREȘ.
INTERPRETAREA CONCEPTULUI DE REGENERARE URBANĂ.**

Student-doctorand:
Arh. Romeo-Emanuel CUC

Conducător științific:
Prof. Dr. Arh. Dana VAIS

Comisia de evaluare a tezei de doctorat:

Președinte: Prof. Dr. Arh. **Virgil POP** – Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca;

Conducător științific: Prof. Dr. Arh. **Dana VAIS** - Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca;

Referenți:

-Prof. Dr. Arh. **Ana Maria ZAHARIADE** – Universitatea de Arhitectură și Urbanism “Ion Mincu” din București

-Conf. Dr. Arh. **Irina TULBURE-MOLDOVAN** - Universitatea de Arhitectură și Urbanism “Ion Mincu” din București

-Conf. Dr. Arh. **Emil-Dragoș CIOLACU-MIRON** – Universitatea Tehnică “Gheorghe Asachi” din Iași

Cluj-Napoca

2024

PLANUL LUCRĂRII

1. INTRODUCERE

- 1.1. Argument, tema cercetării, relevanță și scopuri
- 1.2. Structura lucrării
- 1.3. Repere conceptuale, temporale și geografice în structura studiului
 - 1.3.1. Practica de arhitectură și urbanism în perioada socialistă (autorat, intenționalitate, discurs profesional, cenzură)
 - 1.3.2. Proiectul urban socialist – influențe politice, dezvoltare urbană și locuire colectivă
 - 1.3.3. Tipizarea și proiectul-tip
- 1.4. Sursele și stadiul actual al cercetării, cadru teoretic și metodologic
- 1.5. Limitări ale lucrării

2. TÂRGU MUREȘ – REPERE ISTORICE, ANALIZA TIPOLOGICĂ A ORAȘULUI

- 2.1. Istoria urbană a orașului Târgu Mureș până la finalul celui de-al Doilea Război Mondial
 - 2.1.1. Târgu Mureș în contextul Principatului Transilvaniei
 - 2.1.2. Perioada dualismului austro-ungar
 - 2.1.3. Perioada interbelică
- 2.2. Istoria urbană a orașului Târgu Mureș în perioada postbelică
 - 2.2.1. Industrializare și urbanizare forțate
 - 2.2.2. Organizarea profesională de arhitectură și urbanism
 - 2.2.3. Sistematizarea generală a orașului - planuri directe și viziuni
- 2.3. Aspecte socio-culturale și de geografie umană – Un oraș la granița dintre două etnii
- 2.4. Proiectul urban socialist la Târgu Mureș - Locuire colectivă și dezvoltare urbană socialiste
 - 2.4.1. Construcții de tip „plombă” (restructurarea zonei centrale – completări și contextualism estetic)
 - 2.4.1.1. Context arhitectural-urbanistic, specific local și context estetic
 - 2.4.1.2. Intervenții târzii de completare a fronturilor zonei centrale în perioada socialistă
 - 2.4.2. Cvartalul de locuințe – Realismul Socialist
 - 2.4.3. Marile ansambluri, microraión, modernism, urbanism liber
 - 2.4.4. Îndesiri, demolări, incinte de locuințe, bordările cu blocuri înalte ale marilor bulevarde
 - 2.4.4.1. Îndesiri
 - 2.4.4.2. Bordarea / placarea marilor bulevarde cu blocuri de locuințe
 - 2.4.4.3. O nouă configurație – incinte de locuințe
- 2.5. Reacții post-socialiste. Intervenții asupra cartierelor după Revoluția din 1989
 - 2.5.1. Reabilitare termică – *polistirenizarea* blocurilor
 - 2.5.2. Un fenomen atipic – mansardarea blocurilor de locuințe colective socialiste având anterior acoperiș-terasă
 - 2.5.3. Clădiri care și-au pierdut rolul inițial – despre reconversia centralelor termice de cartier

3. REGENERARE ȘI DEZVOLTARE URBANĂ INTEGRATĂ, REABILITARE ARHITECTURALĂ

- 3.1. Definiere concepte, paliere și principii ale regenerării și dezvoltării urbane sustenabile în accepțiune contemporană europeană
 - 3.1.1. Viziune contemporană asupra regenerării urbane și dezvoltării urbane durabile – perspectiva academică
 - 3.1.2. Viziune contemporană asupra regenerării și dezvoltării urbane durabile – perspectiva Uniunii Europene
- 3.2. Origini, tipuri de reînnoire/regenerare urbană – regenerarea urbană în Vestul Europei în perioada postbelică
- 3.3. Regenerarea urbană în orașele din Europa Centrală și de Est
 - 3.3.1. Proiectare estică, perspectivă vestică de regenerare (tipuri de abordare în regenerarea urbană a cartierelor socialiste în perioada contemporană)
 - 3.3.2. Regenerare urbană bazată pe factorul fizic. Reabilitarea energetică a clădirilor – o viziune legislativă central și est europeană comună
 - 3.3.3. Putem vorbi despre patrimoniul socialist al locuirii? – Despre nuanțe ale conservării
 - 3.3.4. Regenerare urbană integrată a cartierelor socialiste – despre buna practică în accepțiune contemporană
 - 3.3.4.1. Regenerare urbană bazată pe factorul economic – dezvoltare imobiliară și gentrificare
 - 3.3.4.2. Regenerare urbană bazată pe factorul social
 - 3.3.4.3. Regenerare urbană bazată pe factorul de mediu - o nouă perspectivă asupra spațiului public din cartierele socialiste

- 3.3.5. Regenerare urbană prin demolare - controverse în context post-socialist
- 3.4. Regenerarea urbană contemporană a fondului de locuințe socialist – modele de intervenții asupra fondurilor construite ale orașelor în perioada postbelică în contextul românesc contemporan - direcții și directive europene traduse în legislația românească
 - 3.4.1. Strategii și politici urbane contemporane în România
 - 3.4.2. Regenerare urbană locală – decizii legislative, inițiative și intervenții
 - 3.4.3. Intervenții de acupunctură urbană și activism comunitar

4. UN EXERCIȚIU DE INTERPRETARE TEORETICĂ: *REGENERARE URBANĂ SOCIALISTĂ?*

- 4.1. *Regenerare și dezvoltare urbană în perioada contemporană*. Instrumentar teoretic de operare
- 4.2. *Regenerare și dezvoltare urbană [restructurare] în perioada socialistă (?)*. O paralelă între conceptele de regenerare urbană și dezvoltare urbană sustenabilă și conceptul proiectului urban socialist
 - 4.2.1. Palierul fizic – restructurare și reconstrucție socialistă, conservare și demolare
 - 4.2.2. Palierul social
 - 4.2.3. Palierul economic
 - 4.2.4. Palierul de mediu - Premise ecologice ale dezvoltării urbane socialiste
- 4.3. Studii de caz paradigmatică – Regenerare urbană și dezvoltare urbană durabilă în perioada socialistă (?) – Târgu Mureș
 - 4.3.1. Ansamblul de locuințe colective din Piața Teatrului de Stat (Național) Târgu Mureș
 - 4.3.1.1. Povestea ansamblului
 - 4.3.1.2. Reacții post-socialiste
 - 4.3.1.3. Un exercițiu de interpretare teoretică. O discuție despre patrimoniul socialist al locuirii
 - 4.3.2. Ansamblul de locuințe colective Aleea Săvinești - Libertății
 - 4.3.2.1. Povestea ansamblului
 - 4.3.2.2. Reacții post-socialiste
 - 4.3.2.3. Un exercițiu de interpretare teoretică. O discuție despre grijă
 - 4.3.3. Cartierul de locuințe colective socialiste Unirii
 - 4.3.3.1. Povestea ansamblului
 - 4.3.3.2. Reacții post-socialiste
 - 4.3.3.3. Un exercițiu de interpretare teoretică. O discuție despre apropiere și potențial în (re)utilizare

CONCLUZII

ARGUMENT

Proiectul urban socialist reprezintă în continuare un subiect consistent de cercetare. În ultimii ani, o serie de profesioniști și-au îndreptat atenția spre studiul dezvoltării urbane în perioada socialistă atât în România cât și în țările din fostul bloc sovietic. Menit să ofere o înțelegere a practicilor trecute ale orașului socialist, în speranța unor bune reacții sensibile la context ale problemelor contemporane cu care se confruntă fondul construit socialist, lucrarea de doctorat abordează cercetarea intervențiilor din sfera locuirii colective ca instrumente în realizarea orașului socialist, abordând, totodată, subiectul potențialului de regenerare urbană și arhitecturală a (încă) celui mai mare fond construit de locuințe colective al țării. În acest sens, este adus în discuție un posibil risc în distrugerea identității arhitectural - urbane a cartierelor care are loc în prezent în contextul în care se confruntă cu o multitudine de dificultăți (de la starea fizică, până la uzura morală). La nivel social, ansamblurile de locuințe colective construite în perioada regimului totalitar sunt privite într-o lumină negativă în contextul asocierii cu opresiune politică, lipsuri economice sau controlul de stat asupra vieții personale. Starea de conservare precară a ansamblurilor, presiunea dezvoltării imobiliare în continuă schimbare (amplasarea în orașe a cartierelor socialiste crește valoarea terenului pe care acestea sunt amplasate, nefiind ferite de speculațiile venite din domeniul imobiliar) sau lipsa protecției legislative a cartierelor (majoritatea clădirilor și cartierelor socialiste nu sunt recunoscute oficial ca fiind valoroase sau ca făcând parte din orice rang de patrimoniu local sau național), le face vulnerabile la modificări majore, necontrolate legislativ sau profesional.

În pofida contextului politic dificil care a dus la imaginea urbană de azi a orașelor din România, ansamblurile de locuințe socialiste au nu de puține ori valori arhitecturale, urbanistice, tehnice și tehnologice, economice și, uneori, chiar sociale semnificative. Aceste ansambluri de locuințe accesibile la scară largă, bine planificate, care au ținut cont de o densitate optimă, de mixitate funcțională și de utilizarea interesantă a spațiilor verzi în amenajarea spațiilor publice, au nevoie de o regenerare urbană sensibilă la context și de o reabilitare morală care să le ofere șansa la reutilizare.

Interpretarea arhitectural-urbanistică socialistă ca fiind unidimensional opresivă și coordonată doar de aspecte politice a fost și este amplificată în memoria colectivă socială. Teza nu caută să schimbe o realitate traumatizantă, nu caută justificări profesionale și nici nu elogiază arhitectura socialistă. Textul caută să formuleze o nouă modalitate de a privi potențialul fondului (deja) construit, în loc de a-l considera o povară urbană. Nuanțele care pot fi descoperite prin intermediul unei noi perspective asupra dezvoltării orașelor în perioada socialistă au capacitatea de a oferi o mai bună înțelegere a proiectului urban socialist (de la intervenții în țesut tradițional, la completări de fronturi în zone centrale, la densificări ale unor cartiere). Prin **recunoașterea calitativă situațională a unor intervenții socialiste**, lucrarea deschide o perspectivă critică pozitivă asupra proiectului urban socialist în sfera locuirii colective în contextul în care, atât în România, cât și în țările cu context similar din sfera fostului bloc sovietic, politicile urbane contemporane se confruntă cu dificultăți în a găsi răspunsuri la alterările semnificative și necontrolate prin care trec ansamblurile socialiste.

Pentru exemplificarea cadrului teoretic este ilustrat studiul dezvoltării urbane din perioada socialistă a orașului Târgu Mureș, oraș ales preponderent din rațiuni personale – ca o curiozitate asupra orașului copilăriei autorului -, însă metoda de cercetare propusă poate fi adaptabilă în cazuri similare de orașe românești (dar și din spațiul est și central european) cu context și fond construit asemănător.

Chiar și în cadrul unui regim opresiv care controla strict întreaga activitate profesională, au existat o multitudine de cazuri în care (poate pe seama unor strategii, jocuri de culise, afinități sau circumstanțe favorabile) profesioniștii au reușit să găsească modalități în care dezvoltarea urbană (și chiar restructurarea unor zone) să fie una pozitivă (cel puțin parțial), atentă și adaptivă la contextul local (de cele mai multe ori oferind argumente de rațiune economică). Aceste excepții, exemplificate pe cazul orașului Târgu Mureș, fac parte din sfera unei griji în protejarea țesutului preexistent, în dezvoltarea orașului și în integrarea direcțiilor socialiste în cadrul urban.

Având în vedere contextul politic dificil, atât **diferențele majore de viziune** (arhitecturale, urbanistice, socio-culturale – mai mult sau mai puțin influențate de ideologia comunistă impusă de regimul politic), cât și **conceptele valoroase** (păstrate și refolosite fie ca termen, concept sau idee) au dus la formarea unei mari părți din fondul construit de locuințe (colective) actual.

Titlul [Intenționabilitate și excepționalitate în intervențiile de locuire colectivă socialiste din Târgu Mureș. Interpretarea conceptului de regenerare urbană.] intuiește căutările cercetării de a găsi posibile legături între atitudinile profesionale din perioada socialistă raportate la înțelegerea contemporană a direcțiilor de proiectare în vederea unei bune dezvoltări urbane. În acest scop, studiul realizează o comparație critică terminologică și de abordare a proiectării în speranța deschiderii unei discuții academice referitoare la existența probabilă a unor intervenții socialiste din domeniul locuirii colective particulare, descrise, ca exemple excepționale de bună practică. Aceste excepții conturează un cadru nou de cunoaștere profesională menită să ofere o nouă perspectivă de privire asupra subiectului, care, ulterior să ofere intervențiilor de locuințe colective socialiste nouă șansă de imagine și de reabilitare morală.

REPERE TEMPORALE ȘI GEOGRAFICE

Lucrarea tratează subiectul dezvoltării urbane socialiste. Forma din prezent a fondului construit urban românesc nu poate fi separată de povestea industrializării și urbanizării forțate de după cel de-al doilea Război Mondial și până la Revoluția din 1989, perioadă în care voința politică autoritară a unui sistem dictatorial a căutat „desăvârșirea construirii societății socialiste și trecerea treptată la construirea comunismului”¹, folosindu-se de toate mijloacele socio-cultural-economice în acest sens. Arhitectura și urbanismul nu au fost o excepție, fiind domeniile-instrument care, sub limitele impuse sau permise de contextul politic, „într-un proces ireversibil de intensă urbanizare”², au dus la reconfigurarea considerabilă (și socialistă) a orașelor ca fundal pentru tipul de societate dorit. Arhitectura locuinței a fost văzută ca factor social³ în întregul discurs politic al perioadei, iar construcția de locuințe colective a fost unul dintre programele de arhitectură principale în care s-a investit și care a creat în jurul lui o societate sensibil legată de subiect.

Reperetele temporale pe care s-a bazat cercetarea sunt preluate din lucrarea „Arhitectura în proiectul comunist. România 1944-1989”⁴ a prof. dr. arh. Ana Maria Zahariade care descrie într-o manieră particulară etapele istoriei arhitecturii socialiste din România făcând referire pe de o parte la contextul politic național (cucerirea și consolidarea puterii politice, perioada stalinistă, „dezghețul” anilor '60 și începutului anilor '70, un stat totalitar absolut până în 1989) și pe de altă parte la contextul internațional al vremii, pe care le-a corelat cu fazele evoluției arhitecturii și urbanismului: intervențiile de tip *plombă*; *cvartalele staliniste* care au corespuns perioadei realismului socialist, până după mijlocul anilor '50; *microraioul* și marile ansambluri de locuințe colective din timpul încercării de sincronizare cu arhitectura occidentală în anii 1960 și până în prima jumătate a anilor 1970, când practica arhitecturală s-a bucurat de o anumită deschidere către modernism, urbanism liber și stilul internațional – „modernismul a fost îmbrățișat, deși cuvântul modernist a fost evitat în discursul politic”⁵ și „nu sunt folosiți niciodată termenii modernism, funcționalism, stil internațional”⁶; urmată de revenirea la un regim totalitar absolut până în 1989 într-o perioadă considerată a fi un *declin* strâns legat de factori politici, care la nivelul arhitecturii au

¹ GHEORGHIU-DEJ, Gh. (1962). Din Raportul prezentat la Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din 27 aprilie a.c. În *Arhitectura R.P.R.* 2 (75): 1.

² LĂZĂRESCU, C. (1974). Valorificarea teritoriului urban. În *Arhitectura* 3 (147): 17-22, p. 22.

³ GUSTI, G. (1969). Necesități obiective ale etapei actuale. În *Arhitectura* 2 (117): 40-41, p. 41.

⁴ ZAHARIADE, A. M. (2011). *Arhitectura în proiectul comunist. România 1944-1989 – Architecture in the communist project. Romania 1944-1989*. București: Simetria, pp. 18-57.

⁵ VAIS, D. (2020). Type Projects as Tools: Housing Type Design in Communist Romania [Proiectele-tip ca instrumente: Proiectarea locuințelor (colective)-tip în România comunistă]. În *Architectural Histories*, 8(1): 10, pp. 1–17, DOI: <https://doi.org/10.5334/ah.321>

⁶ ZAHARIADE, A. M. (2011), op. cit., p. 55.

fost traduși printr-un proces de densificare forțată, incinte de locuințe, „cartiere - dormitor”⁷ și bordarea/placarea bulevardelor principale ale orașelor cu blocuri înalte.

Mai mult, temele cu care operat lucrarea de doctorat sunt practica de arhitectură și urbanism în perioada socialistă (autorat, intenționalitate, discurs profesional, cenzură); proiectul socialist de dezvoltare urbană bazat pe construirea de locuințe colective; remodelare, restaurare, reconstrucție, renovare, restructurare urbană (în special a zonelor centrale); respectiv conceptele de regenerare și dezvoltare urbană integrate.

Lucrarea a propus analizarea orașului Târgu Mureș, bazându-se pe reperele și temele menționate, apelând la o serie de resurse pentru înțelegerea evoluției urbane, identificarea influențelor culturale și sociale, evaluarea moștenirii patrimoniale (inclusiv a patrimoniului socialist al locuirii colective), și, în final, înțelegerea problemelor curente ale orașului, cu scopul de a oferi, în final, un cadru valoros pentru analiza multidimensională a orașului, o înțelegere a complexității și dinamicii dezvoltării urbane (cu toate implicațiile fizice, socio-culturale, economice), dar mai ales, o bază de exemplificare referitoare la o metodă de cercetare valabilă și replicabilă pentru orașe cu context similar.

STRUCTURA LUCRĂRII

Textul a fost structurat în 4 capitole:

În capitolul introductiv sunt prezentate reperele conceptuale, temporale și geografice cu care operează textul, fiind ilustrate succint istoria dezvoltărilor socialiste în România, legătura directă și neopțională între implicarea politică din principalele domenii de activitate profesionale – urbanism, arhitectură, reglementarea profesiei, educația de arhitectură - și direcția de dezvoltare a orașelor țării, contextele ideologice, socio-culturale și economice impuse, precum și schimbările semnificative și permanente ale fondului construit pentru a răspunde unei noi nevoi sociale, însă doar la nivel declarativ, având în vedere că în realitate, noua direcție de construire socialistă a țării a venit din rațiuni politice. De fapt, cerințele sociale declarate de noua direcție politică nu făceau altceva decât să justifice căutările forțate de urbanizare, industrializare și creștere demografică, în timp ce locuirea colectivă a fost folosită ca un instrument pentru uniformizarea socială căutată conform ideologiei socialiste.

Cel de-al doilea capitol a fost dedicat studiului orașului Târgu Mureș. **Lucrarea deschide o nouă metodă de studiu critic care poate fi extrapolată pentru orașe cu fond și context similar la nivel național și chiar est-european.** Târgu Mureș, deși este un oraș tipic din Transilvania, dezvoltat inițial ca un târg, a trecut printr-o multitudine de schimbări de contexte politice chiar și anterior perioadei socialiste, schimbări care au format o societatea multiculturală aflată mereu într-un pendul al celor două etnii care populează chiar și în prezent orașul. Studiul a vizat ilustrarea succintă a fundalului peste care s-a suprapus proiectul urban socialist și conturarea contextului tipologic, ideologic, fenomenologic, urbanistic și arhitectural pentru situația particulară a intervențiilor din sfera locuirii colective socialiste, marcând aspectele socio-culturale și de geografie umană a orașului și continuitatea caracterului cultural menținut și susținut de viața artistică locală activă și de mediul educațional (universitar). Etapele de implicare și manifestare ale factorului politic în procesul de dezvoltare urbană socialistă au fost marcate prin intermediul exemplului orașului Târgu Mureș, fiind prezentate, în final, reacțiile postsocialiste cu care s-au confruntat ansamblurile de locuințe colective în contextul unei libertăți sociale nou câștigate după Revoluția din 1989.

Cel de-al treilea capitol s-a concentrat asupra construirii unui instrumentar teoretic propriu de identificare a conceptelor de regenerare, reînnoire și dezvoltare urbană sustenabilă așa cum sunt ele utilizate în perioada contemporană. Capitolul a vizat expunerea definițiilor formulate în mediul academic, dar și definirea conceptuală a viziunii europene transpusă în legislație, directive sau ghiduri ale Uniunii

⁷ Ibidem, p. 61.

Europene. De asemenea, a oferit o ilustrare cronologică și geografică a utilizării conceptului de regenerare, respectiv dezvoltare urbană sustenabilă prezentând, pe rând și exemplificat, direcțiile din cadrul politicilor de dezvoltare urbană din Vestul Europei care au vizat refacerea / reconstruirea / completarea orașelor în perioada postbelică făcând comparații succinte și trimiteri la situația urbană a țărilor socialiste (cu precădere a României din perioada socialistă), urmat de conturarea conceptului de regenerare urbană și dezvoltare sustenabilă din perioada tranziției prin care au trecut țările est și central-europene după căderea Cortinei de Fier într-o trecere de la o economie planificată centralizată la o economie de piață care a presupus decalaje semnificative resimțite chiar și în prezent în procesele de regenerare și dezvoltare urbană referitoare la implementarea viziunii vestice de intervenție (care a venit ca o nouă regulă odată cu aderarea țărilor vizate la Uniunea Europeană) asupra unor dezvoltări inițiale cu influențe estice (sovietice) clare și care au lăsat în urma lor traume socio-culturale generate de sfera politică totalitară. Lucrarea prezintă diversitatea în abordare, de la **regenerare urbană bazată pe factorul fizic care schimbă peisajul urban contemporan** până la **conservarea (parțială) și protejarea moștenirii socialiste** – în care rolul academic este esențial - și **trecând prin diferite situații** care descriu variația contextuală și încercările de îmbunătățire a calității vieții urbane în cartierele acum fost-socialiste – regenerare urbană bazată pe factorul economic (dezvoltare imobiliară și încurajarea investițiilor) cu implicații sociale (gentrificare), pe factorul social și implicare comunitară ca o direcție primordială în cadrul politicilor urbane sau pe factorul de mediu care include noi perspective de privire și abordare în adaptarea contemporană a spațiilor publice. Tema regenerării și a dezvoltării urbane contemporane a fondului de locuințe colective socialiste din orașele românești, trecută prin filtrul directivelor europene în acest sens, este abordată prin intermediul unei cronologii referitoare la legislația care vizează, cu precădere, reabilitare energetică și mai ales, termică, a clădirilor. Procesul de reabilitare este văzut în mediul profesional (academic) de arhitectură ca o ștergere treptată a identității culturale, prin înlocuirea uniformizării căutate inițial cu o uniformizare dată de colorarea stridentă a blocurilor. În plus, sunt descrise **direcțiile și tendințele din legislație cu privire la dezvoltarea urbană durabilă** transpusă în strategii și politici urbane contemporane, **decizii și intervenții locale**, ghiduri de regenerare urbană. În final, textul abordează intervențiile de acupunctură urbană ca făcând parte din sfera activismului profesional și comunitar, acestea fiind cele care stimulează implicarea comunităților în procesele de regenerare, dar mai ales, invită la reflectarea asupra modului în care regenerarea urbană a cartierelor de locuințe socialiste trebuie și poate fi făcută în perioada contemporană.

Capitolul final este dedicat exercițiului de interpretare teoretică care **suprapune terminologic, intențional și fenomenologic dezvoltările și intervențiile socialiste din sfera locuirii colective de masă și formularea contemporană a regenerării și dezvoltării urbane**. Experimentul nu a intenționat generalizarea ideii conform căreia proiectele de construire de locuințe colective din perioada regimului comunist au fost proiecte de regenerare urbană, și, în același timp, s-a poziționat departe de a face din subiect o mantră elogioasă la adresa construirii cartierelor socialiste. Scopul nu depășește căutările de a deschide noi posibile direcții de cercetare viitoare care pot oferi o nouă șansă de imagine ansamblurilor de locuințe socialiste, nu ca o generalizare, ci mai degrabă de **recunoaștere a calităților unor exemple de bună practică** – incluzând situații care merită conservate, cel puțin parțial, evitând riscul blocării în timp a construcțiilor. Dincolo de expunerea unor potențiale legături între viziunea de proiectare din perioada socialistă și dezvoltarea urbană sustenabilă definită contemporan (asemănări de intenționalitate și uneori terminologice cu referire la discursul profesional publicat al perioadei socialiste), lucrarea a oferit în final prezentarea detaliată a trei studii de caz - Ansamblul de locuințe din Piața Teatrului de Stat/Național Târgu Mureș, Ansamblul de locuințe colective Aleea Săvinești și Cartierul Unirii – care să descopere eventuale căutări izolate de integrare și suprapunere cu un context, fond construit și țesut tradițional existent (și care cel puțin în cazul primelor 2 exemple este unul valoros din punct de vedere istoric, arhitectural și urbanistic). Atât motivațiile din spatele alegerilor studiilor de caz, cât și opțiunea pentru ordinea expunerii lor în lucrare sunt date de dimensiunea celor 3 ansambluri și poziționarea lor în oraș: Ansamblul de locuințe Piața Teatrului, în zona centrală; Ansamblul Aleea Săvinești – un ansamblu construit într-o perioadă de relativă libertate compozițională bazată pe intervenții din sfera urbanismului liber, aflat în

zona semicentrală; respectiv Cartierul Unirii – al treilea cartier ca dimensiune al orașului, construit la finalul perioadei socialiste, într-o fostă zonă de periferie .

METODA DE CERCETARE

Metoda de cercetare propusă vizează un exercițiu de interpretare teoretică inedit, bazat pe o analiză comparativă critică a conceptelor de regenerare și dezvoltare urbană (așa cum sunt definite în perioada contemporană) în dezvoltările de locuințe colective realizate în perioada socialistă, respectiv criteriile ale dezvoltării urbane integrate în proiectul urban socialist în contextul românesc. Exercițiul propus se bazează pe paralela dintre conceptul de *regenerare contemporană* și conceptul proiectului urban socialist [(*aproximativ*) *regenerare socialistă*]. Astfel, lucrarea propune prezentarea istoriei profesiei de urbanism și arhitectură, punând în balanță atitudinile profesionale din perioada socialistă raportate la înțelegerea contemporană a direcțiilor de proiectare, căutând, într-o comparație critică, asemănări terminologice (remodelare, restaurare, restructurare, reconstrucție fiind termeni utilizați pentru a descrie modernizarea sau transformarea orașelor în perioada socialistă⁸), de abordare și de intenționalitate, dar punctând, totodată, deosebirile fundamentale. Ulterior, cele 3 studii de caz prezentate vor căuta demonstrarea factuală a ipotezei conform căreia se poate discuta despre unele intervenții socialiste din domeniul locuirii colective excepționale și particulare ca fiind exemple de bună practică (extinzând domeniul spre conceptele de regenerare), la fel cum există excepții de orașe în care dezvoltarea urbană din perioada socialistă a adus și plus-valoare urbană, nu doar distrugerii.

În scopul realizării analizei comparative critice, cercetarea a apelat, pe de o parte, la studiul aprofundat al istoriei urbane arhitectural-urbanistice a orașului Târgu Mureș, iar pe de altă parte, la formularea unui instrumentar teoretic de operare în urma studierii viziunii contemporane asupra subiectului de regenerare urbană. Textul ancorează în realitatea prezentă subiectul potențialului de regenerare al cartierelor socialiste, prezentând atât situația actuală a cartierelor, cât și posibile direcții și abordări urbane ale unor orașe din țări din spațiul est și central european.

Pentru relevanța demersului academic, povestea dezvoltării urbane socialiste a orașului Târgu Mureș este scrisă printr-o metodologie de suprapunere grafică și de conținut a fundalului preexistent cu intervențiile din perioadă care trebuiau să corespundă doctrinei impuse și formulate la nivel politic, și difuzate spre mediul profesional care activa în institutele de proiectare de stat prin indicații, cuvântări oficiale, decizii și hotărâri legislative. Această suprapunere, pentru cazul orașului studiat ne descrie, nu o dată, **căutări de protejare a țesutului construit sau a parcelarelor anterioare** (fie, prin opțiuni de păstrare parțială spre stradă a parcelarelor, fie prin opțiunea realizării unor demolări selective minimale), căutări de integrare a modului de viață local în elaborarea sau adaptarea unor secțiuni-tip pentru noile locuințe sau căutări de specificitate estetic-arhitecturale care să răspundă într-o manieră respectoasă la context, cu atât mai mult având în vedere unei moștenirea urbană istorică ce avea o identitate conturată, însă fără a pastșa noile intervenții. În cadrul prezentării istoriei postbelice a orașului, au fost punctate aspecte din sfera conceptelor de regenerare și dezvoltare urbană așa cum sunt formulate contemporan.

Fiind vorba despre o explorare teoretică, subiectul nu oferă o rețetă de privire sau de studiu asupra construcțiilor de locuințe colective din perioada socialistă, însă dorește să deschidă o nouă posibilă direcție de cercetări viitoare, să ofere, de ce nu, o nouă șansă de imagine cartierelor de blocuri socialiste (nu ca o generalizare, ci mai degrabă de recunoaștere a calităților unor exemple de bună practică) și să deschidă subiectul posibilității clasării unor ansambluri excepționale - există deja precedente, exemple în acest sens fiind cartierele Lazdynai din Vilnius, Lituania sau Nowa Huta, din Cracovia, Polonia.

⁸ *** (1973). Remodelare, restaurare, reconstrucție, renovare, restructurare (capitol). În *Arhitectura* 7(143): 4-19.

PALIERE DE LECTURĂ

În demersul de cercetare, lucrarea s-a bazat pe ilustrarea **proceselor politice, istorice, social-culturale, economice, dar și profesionale (de arhitectură și urbanism)** ca fundal al realizării proiectului socialist urban în domeniul locuirii colective; pe **expunerea evoluției locuințelor colective socialiste și a problemelor specifice cu care se confruntă azi** în raport cu nevoile contemporane și, în același timp, pe **expunerea importanței moștenirii istorice, sociale și culturale socialiste** folosind exemplul dezvoltării urbane socialiste a orașului Târgu Mureș; pe **construirea unui instrumentar teoretic referitor la conceptele de regenerare / reînnoire / restructurare și dezvoltare urbană sustenabilă / durabilă** așa cum sunt ele utilizate în perioada contemporană; pe **înțelegerea modului în care cartierele socialiste au fost concepute** (expunând critic viziunea profesională de arhitectură și urbanism publicată în perioadă folosind ca reper comparativ **atitudinile profesionale și abordările contemporane** de regenerare urbană și dezvoltare urbană sustenabilă); și, în final, pe identificarea unor forme de regenerare sau dezvoltare urbane sustenabile în socialism (regăsite parțial, sau integral în anumite cazuri excepționale, în discurs profesional – în terminologie sau intenționalitate -, sau în rezultat, folosind un exercițiu interpretativ teoretic bazat pe 3 studii de caz paradigmatică, 3 ansambluri de locuințe colective din Târgu Mureș.

Cercetarea propune un nou unghi de privire asupra cartierelor, o ipoteză inedită sau, cel puțin, neformulată explicit în mediul academic– existența unei eventuale **suprapuneri terminologice** (bazată pe fluiditatea terminologică și nu pe suprapunere explicită în cadrul discursului profesional publicat al perioadei), **de intenție** (profesională sau de direcție în abordare) sau **de rezultat** între dezvoltările socialiste de locuințe colective de masă și conceptele de regenerare, respectiv dezvoltare urbană sustenabilă așa cum sunt acestea formulate la nivel academic și legislativ în perioada contemporană.

STUDII DE CAZ

Pentru demonstrarea existenței unor valențe pozitive în unele situații de dezvoltare urbană socialistă, sunt prezentate 3 studii de caz, 3 situații intervenționale în Târgu Mureș. Cercetarea nu caută să generalizeze tema sau ideea că în perioada socialistă proiectele de construire de locuințe colective sunt proiecte de regenerare urbană și nici nu face referire specifică la o perioadă temporală în care o posibilă regenerare urbană ar fi o direcție de proiectare difuzată și pusă în practică în mediul profesional. De altfel, alegerea celor 3 zone de exemplificare și de studiu detaliat (insertia de locuințe colective din Aleea Săvinești, Ansamblul de locuințe Piața Teatrului și Cartierul Unirii) vine mai degrabă ca o căutare a unor excepții de integrare și/sau suprapunere cu un context, fond construit și țesut tradițional sau parcellar existent, nu de puține ori valoros. **Ideile de regenerare sau dezvoltare urbană sunt excepții în perioada socialistă.** Excepțiile exemplificate pe cazul orașului Târgu Mureș fac parte din sfera unei griji în protejarea țesutului preexistent, în dezvoltarea orașului și în integrarea direcțiilor socialiste în cadrul urban.

Ansamblul de locuințe colective din Piața Teatrului de Stat (Național) Târgu Mureș

Restructurările centrelor civice impuse de regimul totalitar au fost o componentă majoră a politicii de urbanism și arhitectură astfel încât să corespundă ideologiei progresului și modernizării pe care factorul politic le infuza conceptual propagandistic la nivel social. Subiectul a devenit, deci, sursa unor lungi dezbateri profesionale atât în perioadă, cât și în prezent, întrucât nu întotdeauna a fost respectat contextul existent, ceea ce a condus la pierderi semnificative ale memoriei locului sau modificări permanente nejustificate în țesuturile urbane. În timp ce în unele orașe intervențiile din zonele centrale au însemnat demolări masive și reconfigurări substanțiale ale tramei stradale și ale parcelarelor preexistente, care acopereau întregi zone centrale, și care au avut un impact profund negativ asupra morfologiei urbane și a țesutului istoric (punctul culminant, fiind chiar restructurarea centrului

Bucureștiului pentru construirea Palatului Parlamentului), există, o serie de intervenții care pot fi interpretate a fi unele de bună practică atunci când sunt trecute prin filtrul cunoașterii contemporane.⁹

Deși centrele civice sunt direct atribuite (ca viziune, raționament și implementare) regimului condus de Ceaușescu, „(...) nu există dovezi documentare că ar fi fost solicitate centre civice în orașele reședință de județ”.¹⁰ Arh. Alexandru Răuță consideră astfel de intervenții în zonele centrale ca echivalente unei forme de servilism a breslei – „o presupunere rezonabilă ar fi că arhitecții au aflat într-un fel sau altul ce-l putea impresiona pe Ceaușescu și au făcut tot posibilul să i-l ofere, inclusiv prin intermediul centrelor civice”.¹¹ Trebuie menționat că vorbim despre un context politic opresiv care inspira teamă și control absolut, astfel încât nu pot fi blamate integral sau văzute unilateral greșite acțiuni sau chiar ambiții profesionale care, până la urmă, au generat „câteva caracteristici unice în istoria modernă a României”¹².

În privința legăturii dintre abordare și legislație (incluzând „toate textele normative și legale, la care se adaugă cele programatice emise la Conferințele Naționale și Congresele P.C.R.”), a avut loc o „absență a unui obiectiv formal asumat” care a condus la decizii în cercuri restrânse, cu participarea a câtorva arhitecți și alți specialiști, „care se bucurau de încrederea oficialităților”.¹³ În acest context, în Târgu Mureș, se restructurează zona centrală a orașului și în 1973 este inaugurat Ansamblul Piața Teatrului de Stat, autor arh. Constantin Săvescu.

Ceaușescu susținea că „revoluția de eliberare socială (...) a deschis calea (...) transformării (...) într-un popor (...) făuritor liber al propriului său viitor comunist”¹⁴, însă regulile și deciziile se făceau și se luau în cercuri restrânse. Arh. Eugenia Greceanu a scris despre jocurile de culise și influența unor nume în contextul restructurării urbane a zonei centrale a orașului Târgu Mureș, respectiv a construirii Ansamblului Pieței Teatrului de Stat:

„Am predat textul comunicării mele (...) dar redacția nu l-a acceptat, pe motiv că polemicile nu își găsesc loc la *Monumente istorice și de artă*. Un răspuns similar, (...) l-am primit de la (...) arh. Ștefan Ionescu (...): *Cum vrei să apară un material în care critici exemplul Piteștilor (sistematizare supervizată de Elena Ceaușescu și condusă de președintele Uniunii Arhitecților, prof. emerit dr. arh. Cezar Lăzărescu), precum și amplasamentul teatrului din Tîrgu-Mureș (prima avizare pe machetă, oferită, în septembrie 1965, proaspăt-alesului secretar general al PCR, din inițiativa arhitectului șef al județului Mureș, Radó Kálmán?)*”¹⁵

Viziunea despre amplasament a lui Radó, director al D.S.A.P.C.- Mureș (ulterior I.P.J. Mureș) din 1960¹⁶, a fost, astfel, definitivă. Despre această decizie a amplasamentului, Săvescu a vorbit într-un interviu din 1974 în care a spus că situl era unul decis (și aprobat politic). Acesta nu și-a asumat criticile referitoare la poziționarea noului ansamblu și nici implicațiile de restructurare aferente.¹⁷

În 1963 Radó a făcut o remarcă (poate) chestionabilă referitoare la amplasarea unor prime ansambluri de locuințe colective în zone neconstruite din perimetrul orașului, mizând pe **o compensație morală** care să echivaleze *traumele* (se pare complet asumate) la care urma să fie supus țesutul urban al

⁹ RĂUȚĂ, A. (2017). Fascinația centrului civic. Trei perspective actuala / The fascination of the civic centre. Three current perspectives. În ȘERBAN, A. (editor) (2017). *Uzina de fapte și alte povestiri (nemărturisite) / The factory of facts and other (unspoken)*. București: Asociația Pepluspatru: 6-31, p. 8.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem, p. 9.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

¹⁴ CEAUȘESCU, N. (1984). Din Cuvîntarea la Plenara Consiliului Național al Oamenilor Muncii din industrie, transporturi, circulația mărfurilor și finanțe, 5 mai 1984). Apud *** (1984). 1944-1984 - 40 de ani de mari împliniri arhitectural-urbanistice. În *Arhitectura* 4(209), p. 10.

¹⁵ GRECEANU, E. (1990). Puncte de vedere asupra noțiunii de valorificare a monumentelor și ansamblurilor istorice. În *Revista Monumentelor Istorice*, anul LIX, nr. 1, Secțiunea Studii și Cercetări: 52-61, p. 52.

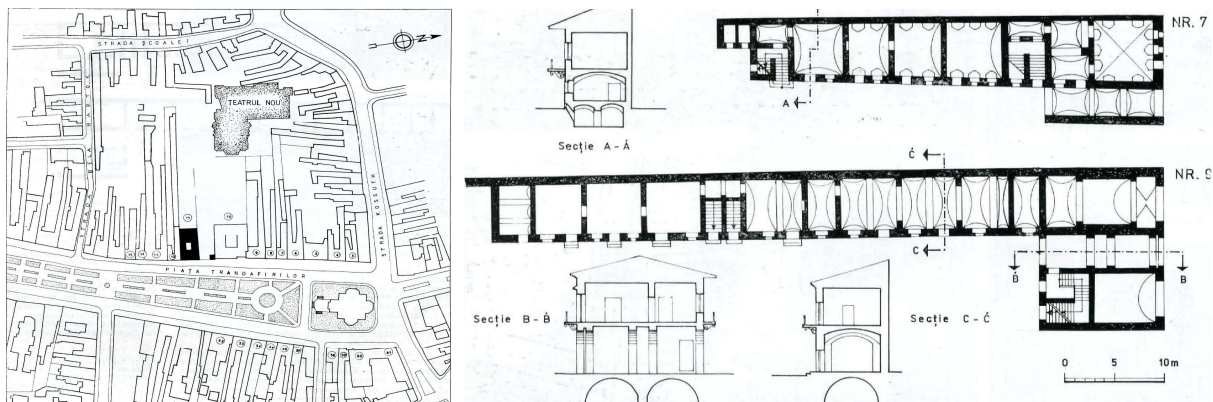
¹⁶ SZIGETI, E. (1976). Arhitectul COLOMAN RADO (1914-1976). În *Arhitectura* 5(162): 8.

¹⁷ *** (1974). Teatrul de stat din Tg. Mureș - Convorbire cu arhitectul Constantin Săvescu despre Teatrul de stat din Tg. Mureș. În *Arhitectura* 1(146): 30-39.

zonei centrale. D.S.A.P.C. - Mureș miza pe o **grijă în amplasarea ansamblurilor** care să echilibreze (imposibil, de altfel) acțiuni viitoare asupra structurii urbane:

„Proiectarea acestor ansambluri se face pe terenuri aproape libere, ce presupun demolări minime, în intenția de a se compensa astfel sacrificiile necesare pentru atacarea reconstruirii în viitor a unor noi piețe în orașul Tg. Mureș (...).”¹⁸

Amplasamentul decis și stabilit la începutul anilor 1960 printr-o posibilă legătură dintre cel care conducea mediul profesional în Mureș și cel care, mai nou, după 1965 conducea țara – Nicolae Ceaușescu-, a presupus expunerea la o serie de critici. Elena Greceanu, în cadrul unei conferințe profesionale organizate în 1980, la Târgu Mureș și în contextul temei propuse – „Monumente de arhitectură în contextul activității de ocrotire și valorificare cultural-educativă a patrimoniului cultural național” – a realizat o analiză critică a articolului *Arhitectura contemporană în contextul istoric urban* a lui Gheorghe Curinschi-Vorona publicat în 1979¹⁹. Greceanu a blamat **anularea structurii urbane preexistente** pe care a presupus-o intervenția și pe care arhitecta o considera ca fiind antonimă conceptului de restaurare urbană.²⁰ Greceanu a menționat punctul de vedere al Direcției Monumentelor Istorice de atunci care a fost luată la cunoștință și apoi ignorată de C.S.C.A.S., dar și de Consiliul Popular în calitate de beneficiari. C.S.C.A.S. a decis continuarea proiectului și a intervențiilor de expropriere și demolare în ciuda avizului negativ obținut din partea Comisiei de avizare pentru monumente istorice în ședința din 23.XI.1965²¹.

(1) Plan de situație din 1962 pe care sunt marcate clădirile păstrate (Palatul Toldalagi, respectiv turnul clopotniță al Mănăstirii Franciscane)²²; (2) Casele din Piața Trandafirilor nr. 7 și 9, demolate în 1971 – Relevee realizate de D.S.A.P.C. Tg. Mureș, fond inventariere D.M.I.²³

¹⁸ RADÓ, C. (1963). Aspecte ale activității de proiectare în regiune. În *Arhitectura R.P.R.* 5(84): 21-23, p. 23.

¹⁹ CURINSCHI-VORONA, Gh. (1979). Arhitectura contemporană în contextul istoric urban. În *Revista muzeelor și monumentelor – Monumente istorice și de artă*, nr. 2: 37-49.

²⁰ GRECEANU, E. (1990), op. cit., p. 58.

²¹ „Concluziile adoptate de Comisie în unanimitate resping propunerea de scoatere a Mănăstirii Franciscanilor din lista monumentelor istorice „în scopul dărîmării ei pentru deschiderea perspectivei și accesului către clădirea proiectată a noului teatru”, avîndu-se în vedere valoarea arhitecturală a mănăstirii, valoarea frontului de nord-est al Pieței Trandafirilor, „ansamblu unic în arhitectura vechilor orașe din țara noastră, cristalizat în cursul unei îndelungate perioade istorice” și, în final, principiul general de urbanism: „Construcția noului teatru este un prilej pentru orașul Tîrgu Mureș de a ridica nivelul urban al unei zone orașenești centrale, lipsită în prezent de valoare, în timp ce introducerea unui element nou în cadrul unui ansamblu încheat și deosebit de valoros s-ar face în defavoarea unității structurii sale urbanistice, antrenînd în plus și dificultăți de rezolvare a unor probleme de funcțiune, cum sînt de pildă cele ale circulației vehiculelor”. Procesul verbal este semnat de președintele Comisiei de avizare C.S.C.A.S.- D.M.I., Grigore Ionescu, director D.M.I. și de următorii membri: Horia Teodoru, Emil Lăzărescu, Amelia Pavel, Victor Munteanu (director-adjunct), Gheorghe Curinschi (director-adjunct), Richard Bordenache, Paul Emil Miculescu, Ion Balș (secretarul Comisiei); referent, Eugenia Greceanu, Arhiva Direcției Monumentelor Istorice, dosar „Mănăstirea Franciscanilor din Tîrgu Mureș”, proces-verbal nr. 16/1965”. Adresa C.S.C.A.S. nr. 789/4 martie 1966 către Statul popular al regiunii Mureș-Autonomă Maghiară, Comitetul executiv, semnată Președinte C.S.C.A.S, Nicolae Bădescu, Arhiva D.M.I, dosar „Mănăstirea Franciscanilor din Tîrgu Mureș”. Apud. GRECEANU, E. (1990), op. cit., p. 59.

²² GRECEANU, E. (1990), op. cit., p. 59.

²³ Ibidem, p. 60.

Piața Trandafirilor în 1961, înainte de intervenția pe care a presupus-o Ansamblul Teatrului.²⁴; Piața Trandafirilor în 1966 (în care se poate observa frontul închis spre esplanada centrală).²⁵

În pofida criticilor, Săvescu a considerat oportună amplasarea retrasă a volumului principal al pieței având în vedere că în eventualitatea unei prezențe mai apropiate de cea a Pieței Trandafirilor, scara noii construcții ar fi condus la demolări (mult mai) generoase. Așa cum scria și Săvescu, demolarea era o direcție opusă față de cea abordată anterior în privința restructurării urbane a zonei centrale: „arhitecții din Tg. Mureș au fost înțelepți și respectuoși față de zestrea lor arhitecturală, nu au intervenit brutal în zona centrală”.²⁶ În legătură cu poziția față **de subiectul demolărilor selective și a exproprierilor** realizate în vederea realizării ansamblului, Săvescu menționa caracterul evolutiv (cu precădere social) al zonelor centrale. Modul în care acesta aborda dezvoltarea zonei centrale viza activități intervenționale care să considere și să respecte contextul existent, propunând o existență paralelă între un centru vechi, preexistent, și un potențial nou centru civic, două centre care să conlucreze în interesul utilizatorilor. La Târgu Mureș reușește să implementeze această viziune completând centrul existent – Piața Trandafirilor – cu o nouă funcțiune – Piața Teatrului.”²⁷

Dincolo de seria de critici referitoare la amplasament, există în același timp o multitudine de voci care apreciază **modul subtil intervențional care face trimiteri urbanistice la buznarul pe care Piața Trandafirilor îl are în zona centrului administrativ**, dar și arhitecturale, la **moștenirea Secession** care descrie atmosfera zonei centrale anterior proceselor de restructurare.²⁸ Ascanio Damian include teatrele din Craiova, Târgu Mureș și București²⁹ în sfera unor clădiri de importanță națională remarcabile, chiar dacă le numește „contradictorii realizări de arhitectură” – cu referire la direcția estetică pe care fiecare teatru o ilustrează.”³⁰

În 1975, arh. Alexandru Sandu scria despre abordarea urbanistică, făcând și referiri la calitățile arhitecturale, chiar despre „grija pentru caracterul orașului”, apreciind dezvoltarea, dincolo de completarea funcțională a zonei centrale, a esplanadei Pieței Trandafirilor, care, deși pierdea o parte a unei insule urbane, câștiga, pe de altă parte, o zonă pietonală generoasă în cadrul

²⁴ SZŐCS, E. (1961). În Arhiva fotografică online Azopan.

²⁵ Revista Arhitectura nr. 1(86)/1966, p. 66.

²⁶ *** (1974). Convorbire cu arhitectul Constantin Săvescu despre Teatrul de Stat din Tg. Mureș. În *Arhitectura* 1 (146): 30-39, p. 32.

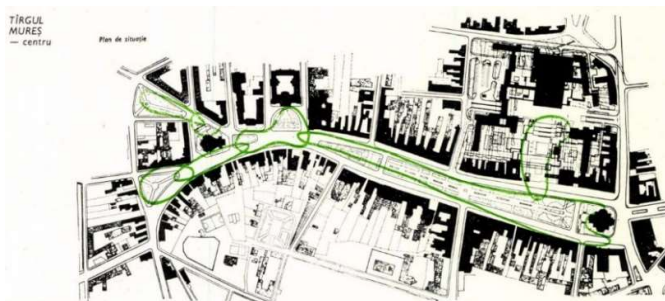
²⁷ Ibidem.

²⁸ CURINSCHI-VORONA, Gh. (1979), op. cit.: 37-49, p. 49.

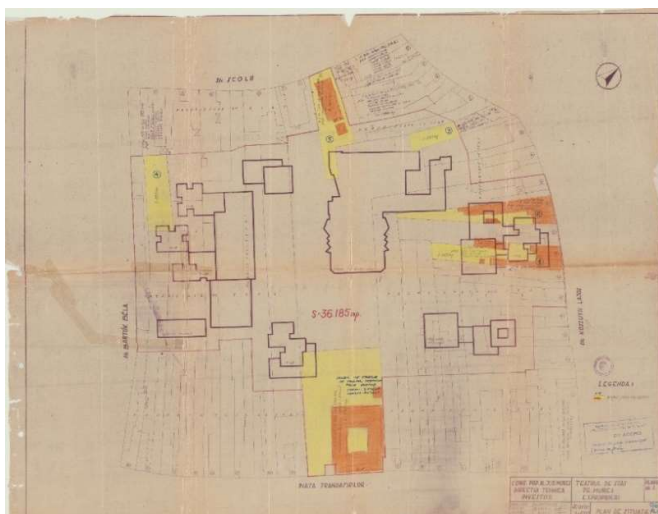
²⁹ În aceeași logică de alăturarea și „datorită rolului lor deosebit”, Cezar Lăzărescu scrie în 1984 despre faptul prin poziționarea celor 3 teatre în schițele de sistematizare, devin exemple „elocvente” de „elemente principale de compunere a noi centre urbane”. În LĂZĂRESCU, C. (1984). Patruzeci de ani de arhitectură românească. În *Arhitectura* 4(209): 10-14, p. 12.

³⁰ DAMIAN, A. (1974). Teatrele din Craiova și Tg. Mureș. În *Arhitectura* 1(146): 13-15, p. 13.

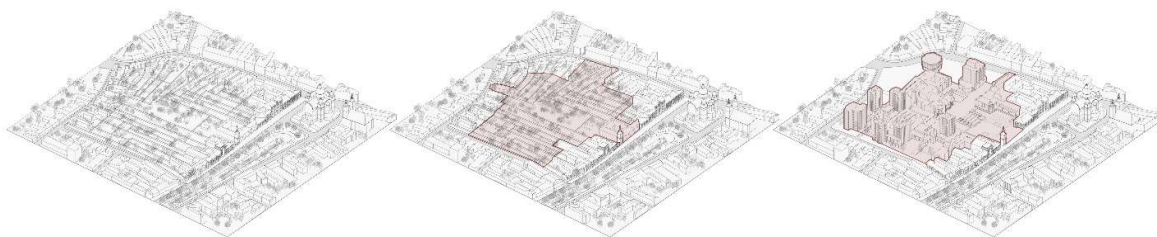
noului buzunar creat.³¹ Tot Sandu scrie despre Ansamblul Teatrului din Târgu Mureș că este un exemplu de bună practică în căutățile referitoare la specificul cultural, istoric și urban.³²

Schiță suprapusă peste planul de situație al Pieței Trandafirilor, realizată de arh. Alexandru Sandu pentru a explica corelarea între buzunarele urbane ale Pieței Trandafirilor și amplasarea coerentă a Teatrului de Stat.³³

Plan de situație privind exproprierile prevăzute prin Decretul Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România nr. 151 din 28 aprilie 1971 (Plan de situație, nr. 96 – Teatrul de Stat Tg. Mureș, Consiliul popular al jud. Mureș – Direcția Tehnică de Investiții; dir. ing. Dumitrașcu, relevat ing. Luca L., desenat Deak L.).³⁴

Realizarea intervenției în cadrul insulei urbane și a țesutului preexistent - Ansamblul Pieței Teatrului Național Târgu Mureș – reprezentare grafică axonometrică.³⁵

³¹ SANDU, A. M. (1975). Diferențierea spațială și particularizarea spațiului urban – manifestare dialectică a formei urbane. În *Arhitectura* 4(155): 12-18, p. 16.

³² SANDU, A. (1976). Unele implicații ale determinării specificului culturii în aprecierea fenomenului de arhitectură și urbanism. În *Arhitectura* 4(161): 14-19, p. 17.

³³ Revista *Arhitectura* 4(155) / 1975, p. 16.

³⁴ Sursa: **Arhiva de documente a Consiliului Județean Mureș**, vol. I, Decrete ale Consiliului de stat pe anul 1971, Inv. 26/1971, dosar nr. 4.

³⁵ Sursă proprie.

Realizarea intervenției în cadrul insulei urbane și a țesutului preexistent - Ansamblul Pieței Teatrului Național Târgu Mureș – reprezentare grafică planimetrică.³⁶

Discuția despre **nuanțele conservării patrimoniului socialist al locuirii** are potențialul de a începe în cadrul unor ansambluri precum cel al Teatrului Național Târgu Mureș.

La Târgu Mureș, în cadrul insulei urbane pe care este amplasat Ansamblul Teatrului Național, există o serie de imobile aflate pe lista monumentelor istorice. În plus, întreg Ansamblul urban Piața Trandafirilor figurează pe lista monumentelor istorice.³⁷ Aceste aspecte plasează, deci, Ansamblul Teatrului Național într-un context privilegiat: „deși nu este monument de arhitectură, împreună cu celelalte piese ale ansamblului Piața Teatrului, poate fi considerat ca având caracter de monument”³⁸.

Dacă ne raportăm la înțelegerea contemporană a conceptului de regenerare și dezvoltare urbană, Ansamblul Teatrului (numit nu o dată, și pe bună dreptate, restructurare și modernizare urbană) poate fi un exemplu de integrare care să ilustreze tocmai fluiditatea terminologică legată de procesele prin care a trecut. Desigur, contextul apariției și realizării ansamblului a avut o complet altă miză, departe de cea a păstrării comunității din zona centrală, iar locuirea colectivă a venit ca o soluție de densificare și completare a ansamblului, nefiind prima în lista priorităților ansamblului care s-a construit, până la urmă,

³⁶ Sursă proprie.

³⁷ Ministerul Culturii (2015). Lista Monumentelor Istorice - jud. Mureș, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 113 bis/15.II.2016, pp. 1963-1964.

³⁸ MITREA, V. (coord.) (2007). Studiu Istoric – Piața Teatrului Târgu Mureș. În cadrul proiectului *Modernizare Piața Teatrului Târgu Mureș – faza Studiu de Fezabilitate*, autor Planwerk S.R.L., beneficiar Primăria Municipiului Târgu Mureș, p. 2.

În jurul Teatrului de Stat. Încă de la început, deși cantitatea de locuințe prevăzută pentru zona centrală răspundea într-o mică măsură creșterii demografice cu care se confrunta orașul, era totuși una impresionantă. Dacă în primul plan de sistematizare a zonei centrale se dorea construirea a până la 700 de locuințe (și demolarea integrală a unei insule urbane), arhitecții coordonați de Săvescu au decis să opteze pentru o **densificare moderată optimă** care să poată fi susținută de infrastructura urbană. Astfel, la finalul perioadei socialiste ansamblul era format din **256 de apartamente** și alte funcțiuni suplimentare culturale și comerciale, pe insula urbană care găzduia anterior 43 de gospodării (incluzând Palatul Toldalagi și Biserica franciscană, dar la care se adaugă Parcul Lázár Odön – în total, 44 de parcele inițiale). În final, au fost menținute parțial 20 de parcele și clădirile existente anterior pe ele, spre Piața Trandafirilor (la intersecția cu strada Bartok Bela, respectiv la intersecția cu strada Călărașilor). Cifrele vorbesc destul de clar despre **densificare și îmbunătățirea funcțională a zonei centrale**.

Nepunându-se problema complicațiilor referitoare la mixitatea funcțională, este completat caracterul comercial, administrativ și cultural al centrului cu elemente din aceleași paliere. Merită menționat faptul că, până la urmă, Piața Teatrului devine o **structură pietonală impresionantă în zona centrală**. Subiectul mixității funcționale și a importanței zonelor pietonale în interes social este abordat de Săvescu în contextul interviului pe care îl acordă în 1974 Revistei *Arhitectura*, vorbind despre intenționalitatea îmbunătățirii din punct de vedere socio-spațial a zonei centrale, într-un proiect în care „ideea transformării proiectului de teatru într-un proiect de ansamblu central, nucleu al unui nou centru al orașului Tg. Mureș”³⁹ a fost promovată de colectivul de proiectare.⁴⁰

Proiectul se concentra pe oferirea de **spații pietonale corelate cu o serie de funcțiuni** comerciale și culturale destinate tuturor categoriilor de vârstă. Ideea spațiilor pietonale era considerată de Săvescu a fi una inovatoare care „își face cu foarte multă greutate drum la noi”, fiind însă o idee esențială atunci când discutăm despre potențialul spațiilor publice ale zonelor centrale.⁴¹

Deși nu se poate vorbi despre un proces participativ socio-comunitar (având în vedere opțiunile limitate ale cetățenilor de a se implica în vreun proces decizional care să inițieze sau stopeze inițiative politice), se poate vorbi despre un **proces pluridisciplinar** în care **dimensiunea strategică** referitoare la restructurările din zonele centrale (cu amendamentul că restructurările nu erau cerute legislativ, ci mai degrabă ideologic⁴²) a fost **adaptată la contextul local într-o manieră cât se poate particulară și atentă** (atât urbanistic – referitor la crearea unui buzunar al Pieței Trandafirilor, aflat în dialog cu cel al centrului administrativ amplasat pe esplanada Pieței Trandafirilor - așa cum remarcă atât arhitecții care proiectau în perioadă, Gheorghe Curinschi-Vorona, în 1979⁴³, Alexandru Sandu, în repetare rânduri⁴⁴ sau Ascanio Damian⁴⁵, cât și voci contemporane, cum este cea a lui Alexandru Răuță⁴⁶, cât și arhitectural prin preluarea esențializată a trimiterilor Secession prezente în tratarea multor clădiri din zona centrală a orașului Târgu Mureș și reinterpretarea lor în cadrul abordării plastice a ansamblului – asumându-și evident riscul de a fi criticat, Săvescu a considerat ca fiind importantă integrarea estetic-arhitecturală a unei noi intervenții „în arhitectura ansamblului pe care îl întregeste”⁴⁷).

Ansamblul Aleea Săvinești

La finalul anilor 1960, preocupările principale ale institutelor de proiectare județene referitoare la dezvoltarea urbană vizau restructurarea și completarea zonei centrale cu noi funcțiuni și centre civice.

³⁹ *** (1974). Teatrul de stat din Tg. Mureș - Convorbire cu arhitectul Constantin Săvescu despre Teatrul de stat din Tg. Mureș. În *Arhitectura* 1(146): 30-39, p. 35.

⁴⁰ Ibidem, pp. 32-33.

⁴¹ Ibidem, pp. 33-35.

⁴² RĂUȚĂ, A. (2017), op. cit.

⁴³ CURINSCHI-VORONA, Gh. (1979), op. cit., p. 49.

⁴⁴ SANDU, A. M. (1975), op. cit., p. 16; SANDU, A. M. (1978). op. cit.: 37-49.

⁴⁵ DAMIAN, A. (1974), op. cit., p. 13.

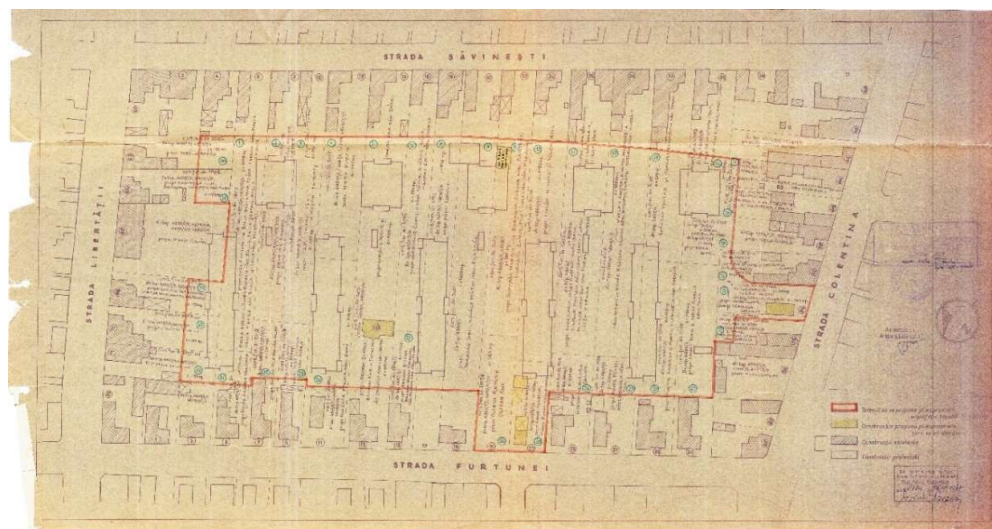
⁴⁶ RĂUȚĂ, A. (2013), op. cit.

⁴⁷ SĂVESCU, C., POLIZU, M. (1975). Magazinul Universal Luxor. În *Arhitectura* 5(156): 30-34, p. 31.

În acest context, în imediata apropiere a centrului oraşului Târgu Mureş a fost autorizat, în 1968, **Ansamblul de locuinţe colective Aleea Săvineşti**. În perioada socialistă, la Târgu Mureş au existat o serie de căutări ale arhitecţilor de atunci referitoare la **păstrări parţiale de parcelare**, spre străzi şi folosirea capetelor de parcelă pentru a amplasa noi clădiri. Aceste preocupări se regăsesc şi în situaţia Ansamblului de locuinţe Aleea Săvineşti (470 de apartamente).

Povestea ansamblului a început în 1967 cu proiectul de dezmembrare parţială a 36 de parcele (20.036 mp) din insula urbană delimitată de străzile Săvineşti, Libertăţii, Colentina/Panov (azi Iuliu Maniu) şi Furtunei. Proiectul era semnat de Kálmán [*Coloman*] Rado şi propunea, pe terenul nou-format, construirea a 5 blocuri bară şi 5 blocuri punct, cu regimul de înălţime P+4E şi care să găzduiască 300 de apartamente, precum şi *perforarea* pentru 2 căi de acces. Detaliul de sistematizare al proiectului a fost amendat printr-o adresă de vicepreşedintele Serviciului de Sistematizare al *Comitetului de Stat pentru Construcţii, Arhitectură şi Sistematizare* (C.S.C.A.S.), arh. Gustav Gusti, cu o serie de remarci. Cu toate acestea, adresa puncta avantajele amplasamentului central - prezenţa dotărilor social-culturale, precum şi cea a infrastructurii edilitare fiind asigurate prin proximitate. În acelaşi timp, păstrarea parţială a parcelarului, respectiv păstrarea clădirilor existente era văzută ca fiind un aspect pozitiv şi dorit chiar şi la nivel decizional.⁴⁸

Forma parcelelor nou formate şi expuse în planul de expropriere a fost păstrată până în perioada contemporană, neexistând situaţia demolărilor, restructurărilor sau îndesirilor ulterioare. Despre proiect, arhitecta Ileana Nits puncta, în 2020, viziunea faţă de ţesutul urban pe care colegii săi din institutul de proiectare o aveau în perioada socialistă – „Ansamblul era oricum gândit aproape ascuns, în spatele caselor. Nu-mi amintesc exact specific cum a scăpat de îndesiri Aleea Săvineşti. Cred că distanţa dintre limita de proprietate a ansamblului de locuinţe şi stradă era prea mică şi nu mai intrau alte blocuri, mai ales cele cu secţiune-tip care se foloseau în anii 1980. Au decis să lase parcelele aşa. Altfel sigur ar fi trebuit să propunem ceva şi acolo (...) Nu i-aş spune noroc, poate o serie de coincidenţe fericite. E totuşi aproape de zona centrală, e mai interesantă o formă de amplasare a unor clădiri în grădinile din spate, într-un spirit modernist local (...)”⁴⁹.

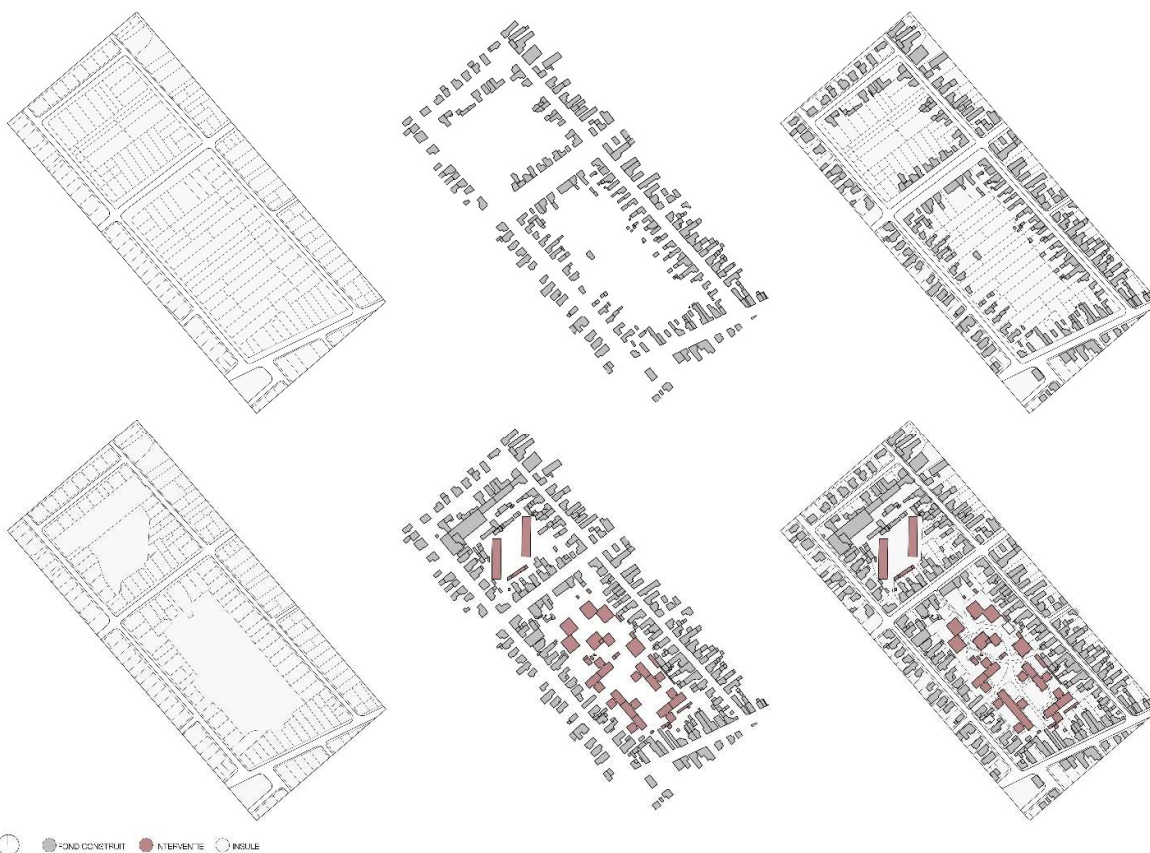

⁴⁸ Adresă nr. 10938/10.06.1967 emisă de C.S.C.A.S. Bucureşti (prin vicepreşedinte şef serviciu prof. arh. G. Gusti) către Comitetul Executiv al Sfatului Popular al R.M.A.M. ca urmare a adreselor nr. 17433 din 29.04.1967 şi din 06.05.1967 prin care C.S.C.A.S. era înştiinţat referitor la detaliul de sistematizare „Ansamblul de locuinţe str. Săvineşti – Tg. Mureş”. Sursa: **Arhivele Naţionale Direcţia Judeţeană Mureş**, Dosar nr. 897/b/1968, vol. XV, Consiliul Popular al Municipiului Târgu Mureş – Serviciul de Sistematizare şi Arhitectură, Avizări proiecte pentru autorizaţii, Avizări proiecte I.A.L. şi particulari, de la 01.II.1968 până la 07.III.1968, file: 337, inventariat sub nr. 9, Vol. II, Indicator nr. 251, f. 106-107.

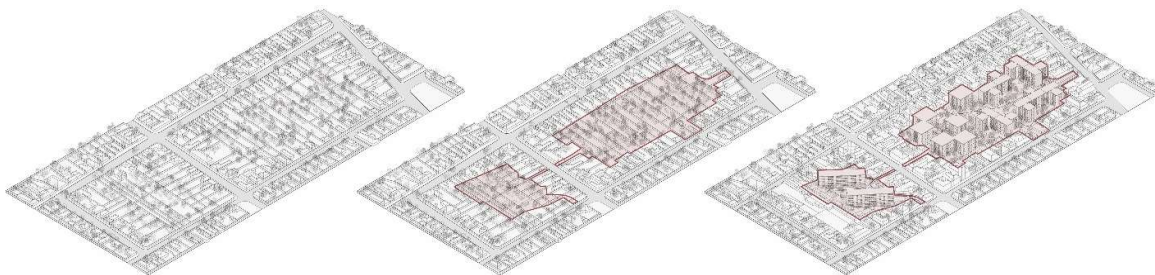
⁴⁹ Interviu cu Ileana Nits (Târgu Mureş, 2020), Anexa 1.

Ansamblul de locuințe str. Săvinești – Plan de exproprieri realizat de D.S.A.P.C. Mureș în 22.05.1967, aprobat în baza avizului S.S.A. și vizat spre neschimbare de Serviciul de Sistemizare și Arhitectură sub nr. 8114 din 25.04.1967.⁵⁰

Proiectul inițial nu a fost realizat ca atare, în schimb, conturul parcelei nou formate în urma exproprierilor a rămas același. În 1969 este emisă o nouă autorizație de construire⁵¹.

Realizarea intervenției în cadrul insulei urbane și a țesutului preexistent - Ansamblul Aleea Săvinești-Libertății, Târgu Mureș – reprezentare grafică planimetrică.⁵²

Realizarea intervenției în cadrul insulei urbane și a țesutului preexistent - Ansamblul Aleea Săvinești-Libertății, Târgu Mureș – reprezentare grafică axonometrică.⁵³

Ansamblul Aleea Săvinești descria **îmbunătățirea densității de locuire a zonei centrale** (din 53 de gospodării existente anterior în cadrul insulei, au fost păstrate adaptiv parțial 50, 36 au fost reconfigurate, fiind nou construite, 390 de apartamente, folosind aceeași amprentă de teren); îmbunătățirea infrastructurii urbane și reducerea problemelor de mobilitate prin opțiunea de amplasament într-o insulă

⁵⁰ Document neinventariat. Sursa: **Arhiva de documente a Primăriei municipiului Târgu Mureș**. (digitalizat 26.01.2023).

⁵¹ Arhiva de documente a Arhitectului Șef al municipiului Târgu Mureș, dosar nr. 95. Apud. MAN, I. E. (2011), op. cit., p. 97.

⁵² Sursă proprie.

⁵³ Sursă proprie.

urbană bordată pe două laturi de artere de circulație importante (și care s-au și dezvoltat ca atare) și, în același timp, în **proximitatea** zonei centrale; **utilizarea rațională și eficientă a unor terenuri subutilizate sau refolosirea terenurilor cu scopul de a preveni urban sprawl**. Intervenția și intenția venită din mediul profesional presupunea oferirea de date referitoare la dezvoltarea urbană care să convingă și, de ce nu, uneori, să distragă atenția direcțiilor de control, pentru a oferi șansa unor proiecte de a trece pe sub radarul politic și de a contura o bună dezvoltare urbană.⁵⁴

În timp ce în perioada socialistă, la nivel declarativ, toate investițiile vizau dezvoltarea socială a poporului muncitor, realitatea istorică a arătat faptul că factorul social era cel mai puțin important în cadrul proceselor de dezvoltare. Participativitatea era complet descurajată, viitorii locuitori ai cartierelor neavând, de mult ori, dreptul de a alege unde vor locui, procesul de repartitie amplasând în apartamente familii în funcție de criterii cantitative și nicidecum calitative. Acest lucru a dus totuși la realizarea unui mix social divers, iar egalitatea de acces la locuințe era un drept social. Strămutările și relocările de populație s-au întâmplat ca urmare a mai multor strategii (politice și legislative) care vizau planuri de modernizare și urbanizare a țării. Comunitatea inițială și-a păstrat drepturile de proprietate (fragmentar), însă dinamica locuirii a fost supusă unei schimbări. Locuințele au fost trecute printr-un proces de modernizare (au fost branșate la electricitate, apă curentă și la sistemul de încălzire centralizată a noului ansamblu). De asemenea, nu poate fi omisă **revitalizarea** zonei urbane, având în vedere creșterea numărului de locuitori care a generat activarea întregii zone, ajutând la dezvoltarea infrastructurii edilitare (incluzând drumuri, rețele de apă, canalizare, electricitate și încălzire).

O intervenție *interioară* în țesutul urban existent descrie căutări referitoare la **respectarea și integrarea valorilor urbane moștenite**, iar păstrarea locuințelor spre stradă vorbește despre o grijă pe care proiectanții au avut-o, în acea perioadă, referitoare la țesutul construit. Aceste aspecte fac, din nou, parte din instrumentarul cu care lucrează în perioada contemporană procesele de restructurare/regenerare urbană. În acest caz, chiar dacă abordările din perioada socialistă și perioada contemporană diferă fundamental, intenționalitatea de a aduce îmbunătățiri unei zone urbane fără a afecta semnificativ țesutul urban existent, nu poate fi ignorată.

Procesul prin care Ansamblul Aleea Săvinești a trecut de la primul plan vizat și până la construire (într-un timp extrem de scurt dacă ne raportăm la procesele actuale referitoare la dezvoltări imobiliare) a implicat o **abordare strategică națională de intervenție** pe care s-a bazat întreg procesul de dezvoltare urbană în perioada comunistă.⁵⁵ În perioadă, între instituțiile centrale și cele regionale nu era tocmai un dialog, ci mai degrabă o legătură unilaterală în care directivele primite trebuiau implementate regional și local (la toate nivelurile, de la implicarea în mediile profesionale, până la gestionarea fondurilor și resurselor sau *proiectarea* aleatorie a unor noi comunități prin amplasarea incidentală a unor familii în noile apartamente realizate). Contrar direcțiilor contemporane, în perioada socialistă, scara ierarhică instituțională, era una de control, nu una colaborativă. În cadrul Ansamblului de locuințe colective Aleea Săvinești nu putem vorbi despre implicare comunitară în căutările de regenerare a insulei urbane în cauză, ci mai degrabă despre **o intenționalitate profesională (locală) care a reușit, prin diverse coincidențe de context, să intervină cu grijă într-un țesut urban existent fără a disloca comunitatea inițială**.^{56 57}

Opțiunea de a păstra perimetral construcțiile și parcelele (respectiv limitările lor laterale) spre toate cele 4 străzi care delimitează insula urbană, este una interesantă, chiar dacă nu unică, și vorbește despre preocupările de raportare la un context existent considerat suficient de valoros. Încercările proiectanților de a oferi o direcție de intervenție dovedesc prudență față de context prin păstrarea unor

⁵⁴ Interviu cu Alexandru Markovics (Târgu Mureș, 2020), Anexa 3.

⁵⁵ Borderou vol. I. constr., proiect nr. 4453/1967, faza P.F.U., elaborat de D.S.A.P.C. Tg. Mureș, întocmit și asumat de șef de proiect Magdes Gheorghe. Sursa: **Arhivele Naționale Direcția Județeană Mureș**, Dosar nr. 897/b/1968, vol. XV, Consiliul Popular al Municipiului Târgu Mureș – Serviciul de Sistematizare și Arhitectură, Avizări proiecte pentru autorizații, Avizări proiecte I.A.L. și particulari, de la 01.II.1968 până la 07.III.1968, file: 337, inventariat sub nr. 9, Vol. II, Indicator nr. 251, f. 96-105.

⁵⁶ Interviu cu Alexandru Markovics (Târgu Mureș, 2020), Anexa 3.

⁵⁷ Interviu cu Ileana Nits (Târgu Mureș, 2020), Anexa 1.

elemente care să amintească de moștenirea parcelară. Astfel de proiecte sunt repetitive înainte de 1975 atât în Târgu Mureș, cât și la nivel național, cu precădere în orașe din Transilvania. În ansamblurile de după 1975 acest deziderat era dificil de implementat având în vedere înăsprirea regulilor impuse politic.

Inserții de ansambluri și grupări de locuințe colective construite în perioada socialistă cu păstrarea parțială (prin fragmentare) a țesutului urban preexistent (1. Ansamblul din strada Cercetașilor, Sibiu; 2. Ansamblul din strada Morii, Brașov; 3. Calea Clujului, Oradea; 4. Splaiul Nistrului, Timișoara; 5. Ansamblul Aleea Amiciției – Perlei, Timișoara; 6. Aleea Aurora, Baia Mare; 7. Ansamblul Aleea Nufărului-Begonei, Satu-Mare; 8. Zona străzii Bartok Bela, Cartier Grigorescu, Cluj-Napoca; 9. Ansamblul Aleea Muscel, zona Andrei Mureșanu, Cluj-Napoca).⁵⁸

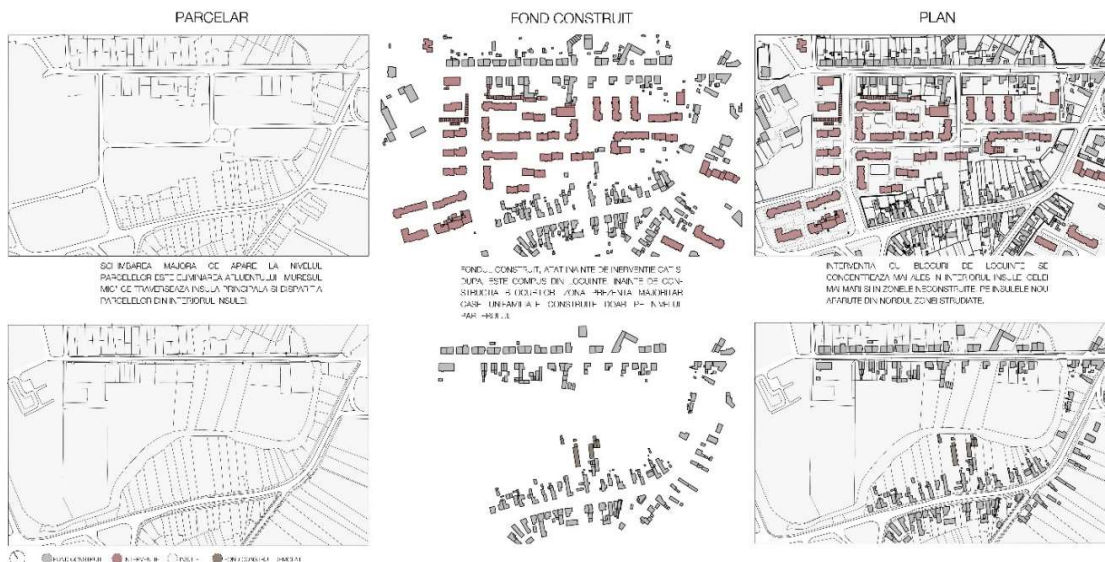
Cartierul de locuințe colective socialiste Unirii

Motivația din spatele cercetării are o componentă personală referitoare la curiozități proprii în legătură cu evoluția formei urbane (cu precădere în perioada socialistă) a orașului natal. Dacă opțiunile de a studia Ansamblul Teatrului de Stat ca exemplu paradigmatic de intervenție urbană în zona centrală și care are potențialul de a deschide la modul cel mai serios discuția clasării patrimoniului locuirii colective socialiste, și de a studia abordările pe care arhitecții din perioadă le-au avut în inserții în cadrul insulelor urbane (în spatele unor parcele care anterior erau grădini pentru a limita pe cât posibil nivelul demolărilor, dar prin a răspunde cerințelor politice de a construi) cum este situația Ansamblului Aleea Săvinești, studiul de caz al cartierului Unirii, este ales din rațiuni personale, fiind cartierul copilăriei autorului. Cartierul Unirii este construit la finalul perioadei socialiste, când direcțiile de proiectare erau restrictive (chiar și compozițional – incintele de locuințe și conturarea de străzi fiind cerute de la nivel central-, bazate pe cantitate, standardizare, tipizare, densificare).

⁵⁸ Sursă proprie. Planuri suport: ©GoogleEarth.

Proiectul realizat în 1983 amplasa locuințele colective în perimetrul construiilor își propunea păstrarea parțială spre străzile principale a parcelelor preexistente (prin realizarea integrală a construcțiilor și a dotărilor tehnico-edilitare în interiorul insulei urbane), similar situației Ansamblului Aleea Săvinești, însă la o scară mult extinsă.^{59 60 61 62}

În final, între 1984 și 1986, în zona I a cartierului Unirii sunt construite 856 de apartamente⁶³, pe o insulă urbană formată anterior din 62 de parcele care găzduiau 55 de gospodării (locuințe). Prima zonă construită a ansamblului, deși a produs restructurarea semnificativă a parcellarului zonei, nu a produs demolări semnificative, acestea rezumându-se la amplasarea în grădinile din interiorul insulei, care anterior ajungeau la Mureșul Mic, un braț al Râului Mureș care a fost sistematizat și acoperit în vederea construirii ansamblului.

Realizarea intervenției în cadrul insulei urbane și a țesutului preexistent - Ansamblul de locuințe colective Unirii, zona I – reprezentare grafică planimetrică.⁶⁴

⁵⁹ Expropriere pentru ansamblul de locuințe Unirii Tg. Mureș – Schema de ansamblu cuprinzând încadrarea în zona geografică a amplasamentului, Proiect nr. 0537.0 - faza exproprieri, data: X. 1983, colectiv de proiectare – Institutul de Proiectare Județean Mureș (Colectivul Topografic): director ing. Dumitrașcu R., dir. adj. tehn. arh. Borbely B., șef atelier chim. Rott L., șef at. de pr. ing. Constantinescu B., șef pr. de sp. ing. Popescu L, șef colectiv ing. Hurubă V., șef proiect. Ince P., verficator ing. Zănescu V. Sursa: **Arhiva de documente a AQUASERV S.A. Târgu Mureș**. Dosar privind „Ansamblul de Locuințe Unirii - etapele I, II” digitalizat în 02.2023, f. 148.

⁶⁰ Memoriu Justificativ nr. 3045/15.XI.1987, Dosar nr. 33, privind scoaterea din producția agricolă vegetală a terenurilor necesare realizării lucrării „Ansamblul de locuințe Unirii, etapele I și II” din mun. Tîrgu Mureș, jud. Mureș, emis de Comitetul Executiv al Consiliului Popular al Județului Mureș (semnat de prim-vicepreședinte ing. Szotyori Ernest și secretar Cornel Hărșan). Sursa: **Arhiva de documente a AQUASERV S.A. Târgu Mureș**. Dosar privind „Ansamblul de Locuințe Unirii - etapele I, II” digitalizat în 02.2023, ff. 133-134.

⁶¹ Memoriu Justificativ cuprinzând principalele date tehnico-economice ale unor imobile proprietate de stat ce urmează a se realizat în „Ansamblul de locuințe Unirii” etapele I și II din mun. Tîrgu Mureș, jud. Mureș, elaborat de Consiliul Popular al Județului Mureș-Comitetul Executiv, Intreprinderea Județeană de Gospodărie Comunală și Colectivă Mureș (I.J.G.C.C.– Tîrgu Mureș), semnat de director ec. Hintea Mihăilă. Sursa: **Arhiva de documente a AQUASERV S.A. Târgu Mureș**. Ansamblul de Locuințe Unirii - etapele I, II digitalizat în 02.2023.

⁶² Ibidem.

⁶³ MAN, I. E. (2011), op. cit., p. 170.

⁶⁴ Sursă proprie.

Realizarea intervenției în cadrul insulei urbane și a țesutului preexistent - Ansamblul de locuințe colective Unirii, zona I – reprezentare grafică axonometrică.⁶⁵

Procesul intervențional ilustrat de documentele de arhivă ale perioadei ne arată o serie o serie de variații în procesul de proiectare de după realizarea zonei I. În 1985, colectivul de proiectare al I.P.J. Mureș propune 2 variante de continuare a ansamblului – niciuna nefiind construită, în final. Cu toate acestea, ambele variante propuse vizau restructurarea integrală a parcelarului, demolarea construcțiilor existente pe zona amplasamentului, și reconfigurarea mai multor străzi care formează parcelele.⁶⁶

În acest context, discuția despre păstrarea unui parcelar existent trebuie cel puțin nuanțată, întrucât nu se pot plasa pe același palier de valoare parcelară o zonă aflată la periferia orașului de atunci cu cea regăsită în zona centrală. Într-o ilustrare comparativă între parcelarul peste care s-a suprapus cartierul Unirii și Ansamblul Teatrului Național, sau chiar Aleea Săvinești, unde proximitatea față de zona centrală și parcelarul existent au făcut ca țesutul tradițional să fie unul încheșat, – în cazul Unirii țesutul urban preexistent era unul periurban, aproape rural. Valoarea patrimonială sau istorică este, astfel, limitată sau chiar inexistentă.

Finalul anilor 1980 este perioada construirii cartierelor în logica incintelor de locuințe la periferii de orașe prin extinderi de infrastructură, dar cu limitări economice și tehnologice care s-au reflectat în compromiterea calității construcțiilor. Dacă atunci când vorbim despre comunități încheșate (cum ar fi putut fi vorba în zone centrale sau semicentrale), la periferia orașelor, procesul de planificare era simplu a fi unul centralizat, cu decizii luate fără vreo formă de participare comunitară sau socială. Aspectele estetice nu erau primele în lista priorităților în abordarea arhitecturală având în vedere orientarea funcțională și cantitativă la care institutele de proiectare erau obligate să răspundă eficient. Direcțiile menționate anterior sunt cele care au lăsat, de fapt, poate cea mai profundă amprentă (chiar și dacă luăm în considerare doar aspectele cantitative) asupra formei urbane actuale. Arhitectura monoculturală profund influențată ideologic dată de proiectele standardizate și tipizate care au dus la repetitivitate și monotonie în privința peisajului urban, s-au reflectat în moștenirea culturală și socială a unor generații care au făcut din blocul comunist un simbol al epocii comuniste, al uniformizării și anonimatului socio-urban. Reconfigurarea comunitară nefirească aleatorie în jurul cartierelor de la finalul perioadei a schimbat dinamica și mixitatea socială a orașelor. Astfel, este cel puțin dificilă privirea asupra cartierului Unirii prin filtrul conceptului contemporan de dezvoltare urbană durabilă, fie ea chiar și experimentală.

Proiectul cartierul Unirii miza pe acoperirea unui deficit de locuințe, iar căutările în acest sens au inclus criteriile ce țin de accesibilitate (inclusiv financiară) și incluziune a tuturor categoriilor sociale, chiar dacă procesul în sine nu se baza pe vreo formă de participativitate (în schimb, se baza pe date statistice

⁶⁵ Sursă proprie.

⁶⁶ Plan de situație – Varianta I Ansamblu de locuințe str. Unirii zona II – Tîrgu Mureș - proiect nr. 0498.0 – faza D.S., planșa nr. - ; data: V. 1985; colectiv de proiectare I.P.J. Mureș (dir. ing. Dumitrașcu R., dir. adj. tehn. arh. Borbely B., șef atelier arh. Nits. I, șef colectiv arh. Popescu L., șef proiect arh. Markovics A., desenat Kali M., verificat Horvath M.); Plan de situație – Varianta II Ansamblu de locuințe str. Unirii zona II – Tîrgu Mureș - proiect nr. 0498.0 – faza D.S., planșa nr. - ; data: mai. 1985; colectiv de proiectare I.P.J. Mureș (dir. ing. Dumitrașcu R., dir. adj. tehn. arh. Borbely B., șef atelier arh. Nits. I, șef colectiv arh. Popescu L., șef proiect arh. Markovics A., desenat Banciu D., verificat Horvath M.). Sursa: **Arhiva de documente a SC PROIECT S.A.** (formată din documente neinventariate ale fostului Institut de Proiectare Județean Mureș).

care vizau dezvoltarea demografică a orașului, astfel încât să fie susținută industrializarea și urbanizarea continuă.

În finalul perioadei, utilizarea rațională și eficientă a resurselor a fost una dusă la extrem. În plus, a generat sincopă în procesul de proiectare și execuție a construcțiilor, în utilizarea ulterioară și în efectele de degradare rapid apărute la clădirile de locuințe – „în ultima vreme a comunismului, atâta s-a tot tăiat din fierul beton și din ciment încât nu știu din ce ar trebui să se facă blocurile. Am fost nevoiți să mai și mințim ca să avem din ce să construim”⁶⁷–.

În schimb, cartierul marchează asigurarea unei densități optime care, pentru mult timp în perioada post-socialistă a reușit să frâneze dezvoltarea necontrolată și expansiunea ineficientă a orașului. Proiectul a dus la îmbunătățirea și chiar crearea unor noi legături urbane și, cel puțin în fază de proiect – având în vedere că proiectul nu a fost finalizat -, viza conceptul de oraș policentric, având în vedere rezerva de spațiu dedicată centrului de cartier și asigurării serviciilor sociale și comerciale de proximitate.

Deși în proiectare nu s-a pus problema amenajării de spații verzi în cartier, spațiile rămase libere în jurul blocurilor au fost amplu plantate de noii locuitori ai cartierului, ca un răspuns de apropiere a locului. Acest fenomen se observă în prezent pregnant, făcând din cartierul Unirii unul cu o vegetație înaltă densă, abundentă. De fapt, acest rezultat necăutat se regăsește în multe cartiere construite în perioadă.

În pofida omogenizării, a limitărilor și controlului pe care regimul totalitar le-au căutat și impus, creativitatea și spontaneitatea în modul de apropiere a devenit o formă de funcționare a comunităților nou create. De fapt, poate acest paradox este marele câștig al generațiilor care au locuit în cartierul comunist generic, al copiilor care s-au jucat în curtea blocului, al prieteniiilor legate pe viață, al amintirilor generației cu cheia la gât (din care fac și eu parte), al adulților rezilienți și, în același timp, adaptivi schimbărilor de contexte.⁶⁸

NATURA SURSELOR UTILIZARE - SURSE BIBLIOGRAFICE (PRIMARE ȘI SECUNDARE) ȘI STADIUL ACTUAL AL CERCETĂRILOR

Conturarea reperelor conceptuale, temporale și geografice cu care operează textul, se bazează pe ilustrarea succintă a istoriei dezvoltărilor socialiste în România. Astfel, stadiului actual al cunoașterii asupra **proiectului urban socialist și a tematicii locuirii colective socialiste în România** punctează bibliografic lucrări de referință în istoria arhitecturii și urbanismului perioadei: *Arhitectura în România. Perioada anilor 1944-1969*, a lui Grigore Ionescu, cu participarea arhitecților Peter Derer și Dinu Theodorescu⁶⁹, *Istoria arhitecturii în România*, autor Gheorghe Curinschi Vorona⁷⁰, *Urbanismul în România*, autor Cezar Lăzărescu (coord.)⁷¹, sau, cu referire la locuire, *Locuința urbană 1961-1964*, editată de arhitecții I. Șerban și V. Arvunescu⁷², care sunt completate de alte lucrări de cercetare contemporane importante: *Arhitectura în proiectul comunist. România 1944-1989 – Architecture in the communist project. Romania 1944-1989*. publicată de Ana Maria Zahariade în 2011⁷³; *Locuirea între proiect și decizie politică: România 1954-1966*⁷⁴, o formă revizuită a lucrării de doctorat, susținută în 2012 în cadrul

⁶⁷ Interviu cu Ileana Mira Nits (Târgu Mureș, 2020), Anexa 1.

⁶⁸ Această afirmație nu este una care se vrea a fi generală și nici nu definește altceva decât experiența personală, fără pretenția de a înțelege cu exactitate implicațiile sociale ale comunismului, având în vedere plasarea copilăriei mele după 1987, și, deci, amintirile copilăriei, în perioada de după căderea regimului totalitar.

⁶⁹ IONESCU, G. (1969). *Arhitectura în România. Perioada anilor 1944- 1969*, București: Editura Academiei R.S.R.

⁷⁰ CURINSCHI-VORONA, Gh. (1981). *Istoria arhitecturii în România*. București: Editura Tehnică.

⁷¹ LĂZĂRESCU, C. (coord.) (1977). *Urbanismul în România*. București: Editura Tehnică.

⁷² ȘERBAN, I., ARVUNESCU, V., (1964). *Locuința urbană 1961-1964*. București: Editura Tehnică.

⁷³ ZAHARIADE, A. M. (2011). *Arhitectura în proiectul comunist. România 1944-1989 – Architecture in the communist project. Romania 1944-1989*. București: Simetria.

⁷⁴ STROE, M. (2015). *Locuirea între proiect și decizie politică: România 1954-1966*. București: Simetria.

Universității de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București⁷⁵ a Mirunei Stroe; *Arhitectură și urbanism în România anilor 1944-1960: constrângere și experiment*, autor Irina Tulbure⁷⁶; *Negocierea centrului civic. Arhitecți și politicieni în România secolului XX*⁷⁷ din 2013, a arhitectului Alexandru Răuță; *Uzina de fapte și alte povestiri (nemărturisite) / The factory of facts and other (unspoken)*⁷⁸ în 2017; lucrarea de doctorat a Mariei de Betania Andrade Uchoa Cavalcanti, din 1994, *Urban Reconstruction and Autocratic Regimes: A Case Study of Bucharest [Reconstrucție urbană și regimuri autocratice: un studiu de caz al Bucureștiului]*⁷⁹, susținută la Universitatea Oxford Brookes; lucrarea de doctorat din 2006 a Julianeî Maxim, *The New, the Old, the Modern. Architecture and its Representation in Socialist Romania, 1955-1965 [Noul, Vechiul, Modernul. Arhitectura și reprezentarea ei în România socialistă, 1955-1965]*⁸⁰. În plus, textul citează o listă de lucrări de doctorat relevante subiectului: *Politicile de locuire și planificare urbană – Ameliorarea locuirii colective la București*⁸¹, autor Vera Marin; *Reabilitarea blocurilor de locuințe colective construite în perioada 1950-1990 în România*⁸², lucrarea de doctorat din 2007 a Zinei Macri; *Recuperarea vecinătății în ansamblurile de locuințe colective din București. Activități umane, relații sociale și spațiu*⁸³ a lui Mihnea Simiraș, *Spațiul public în cazul regenerării urbane a zonelor centrale post-socialiste*⁸⁴, autor Costina Ioana Drăgănuță (Chisărău), *Fracturi urbane între țesuturile istorice și socialiste în orașele din România*⁸⁵, teza Andreei Marinescu (Trif); *Fragment și policentralitate. Modelul italian în recalificarea centrelor orașelor comuniste din România*⁸⁶, autor Laura Popa Florea; respectiv *Elemente identitare în transformările zonei centrale a orașului Satu Mare, în perioada postbelică*⁸⁷, autor Horia Mihai-Coman. La aceste studii care se intersectează cu subiectul arhitecturii și urbanismului socialist, se adaugă articole care au vizat situația proiectului urban socialist în România, dar și în spațiul est și central european.

Pentru formularea istoriei urbane a orașului Târgu Mureș, textul a apelat frecvent la cele 4 volume ale lui Ioan Eugen Man - *Târgu Mureș, Istorie Urbană: De la începuturi până în anul 1850, I (2006)*⁸⁸; *Din anul 1850 până la Primul Război Mondial, II (2009)*⁸⁹; *Perioada Interbelică, III (2010)*⁹⁰; *Anii 1945-1990, IV (2011)*⁹¹. Autorul folosește resurse locale valoroase - *documente din Arhivele Naționale – Direcția*

⁷⁵ STROE, M. P. (2012). *Locuirea între proiect și decizie politică: România 1954-1966*. Teză de doctorat, București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”.

⁷⁶ TULBURE, I. (2016). *Arhitectură și urbanism în România anilor 1944-1960: constrângere și experiment*. București: Simetria.

⁷⁷ RĂUȚĂ, A. (2013). *Negocierea centrului civic. Arhitecți și politicieni în România secolului XX*. București: Editura Universitară „Ion Mincu”.

⁷⁸ ȘERBAN, A. (editor) (2017). *Uzina de fapte și alte povestiri (nemărturisite) / The factory of facts and other (unspoken)*. București: Asociația Pepluspatru.

⁷⁹ ANDRADE UCHOA CAVALCANTI, Maria de Betania (1994). *Urban Reconstruction and Autocratic Regimes: A Case Study of Bucharest [Reconstrucție urbană și regimuri autocratice: un studiu de caz al Bucureștiului]*. Teză de doctorat: Oxford: Universitatea Oxford Brookes, 1994)

⁸⁰ MAXIM, J. (2006). *The New, the Old, the Modern. Architecture and its Representation in Socialist Romania, 1955-1965 [Noul, Vechiul, Modernul. Arhitectura și reprezentarea ei în România socialistă, 1955-1965]*. Teză de doctorat, Cambridge: Massachusetts Institute of Technology, 2006.

⁸¹ MARIN, V. (2009). *Politicile de locuire și planificare urbană – Ameliorarea locuirii colective la București*. Teză de doctorat, București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”.

⁸² MACRI (SOCEANU), Z. A. (2007). *Reabilitarea blocurilor de locuințe colective construite în perioada 1950-1990 în România*. Teză de doctorat, București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”.

⁸³ SIMIRAȘ, M. (2012). *Recuperarea vecinătății în ansamblurile de locuințe colective din București. Activități umane, relații sociale și spațiu*. Teză de doctorat, București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”.

⁸⁴ DRĂGĂNUȚĂ (CHISĂRĂU), C. I. (2016). *Spațiul public în cazul regenerării urbane a zonelor centrale post-socialiste*. Teză de doctorat, București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”.

⁸⁵ MARINESCU (TRIF), A. (2021). *Fracturi urbane între țesuturile istorice și socialiste în orașele din România*. Teză de doctorat, București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”.

⁸⁶ POPA FLOREA, L. (2022). *Fragment și policentralitate. Modelul italian în recalificarea centrelor orașelor comuniste din România*. Teză de doctorat, București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”.

⁸⁷ MIHAI-COMAN, H. (2022). *Elemente identitare în transformările zonei centrale a orașului Satu Mare, în perioada postbelică*. Teză de doctorat, Cluj-Napoca: Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Școala Doctorală – Domeniu Arhitectură.

⁸⁸ MAN, I. E. (2006). *Târgu Mureș, Istorie Urbană - De la începuturi până în anul 1850, I*. Târgu Mureș: Editura Nico.

⁸⁹ MAN, I. E. (2009). *Târgu Mureș, Istorie Urbană - Din anul 1850 până la Primul Război Mondial, II*. Târgu Mureș: Editura Nico.

⁹⁰ MAN, I. E. (2010). *Târgu Mureș, Istorie Urbană – Perioada Interbelică, III*. Târgu Mureș: Editura Nico.

⁹¹ MAN, I. E. (2011). *Târgu Mureș, Istorie Urbană – Anii 1945-1990, IV*. Târgu Mureș: Editura Nico.

Județeană Mureș, dar și din Arhiva de documente a Arhitectului Șef al Municipiului Târgu Mureș – unde se regăseau, la momentul elaborării lucrării lui Ioan Eugen Man, documentele din fosta arhivă a Serviciului de Urbanism și Gestiune Date din perioada socialistă și la care autorul a avut acces anterior și în calitate sa de tehnician la Serviciul de sistematizare și arhitectură din Primăria Municipiului Târgu Mureș între 1962-1986 și apoi în calitate de șef compartiment în cadrul Direcției de Urbanism și Arhitectură 1986-2000 - pe care le corelează cu istoria generală a perioadei socialiste și le prezintă cronologic cu scopul de a oferi o imagine de ansamblu dezvoltării urbane socialiste a municipiului.

Lucrarea citează o serie de **surse primare** care să contureze povestea urbană a orașului Târgu Mureș în perioada socialistă - documente provenite din Arhivele Naționale, Serviciul Județean Mureș; Arhiva Consiliului Județean Mureș (documentele au fost consultate și scanate digital prin amabilitatea doamnei Veronica Linca); Arhiva Primăriei Târgu Mureș; Arhiva de documente a AQUASERV S.A. Târgu Mureș (documentele fizice au fost consultate și, ulterior, scanate digital prin amabilitatea Ilonei Hajnal Gnädig); Arhiva de documente a SC PROIECT S.A. (formată dintr-o parte a documentelor nearhivate ale fostului Institut de Proiectare Județean Mureș - documentele au fost consultate și ulterior scanate digital prin amabilitatea conducerii societății), Arhiva Agenției Naționale de Cadastru și Publicitate Imobiliară (A.N.C.P.I.) - Oficiul de Cadastru și Publicitate Imobiliară (O.C.P.I.) Mureș (obținute prin amabilitatea topografului din Târgu Mureș Vasile Roman), dar și numerele Revistelor Arhitectura R.P.R., devenită Arhitectura după 1965, în care arhitecții din perioadă își prezentau sub formă de articole publicate viziunea profesională asupra direcțiilor de proiectare din Târgu Mureș. Nuanțarea expunerii proiectelor și atitudinilor profesionale trebuie menționată, întrucât, modul în care institutele de proiectare de stat județene își descriau activitatea de proiectare referitoare la dezvoltarea urbană ajungea să fie de multe ori auto-elogioasă.

În plus, descrierea proiectului urban socialist (în sfera locuirii colective) la Târgu Mureș se bazează pe **3 interviuri individuale** audio, transcrise și anexate lucrării cu **Ileana Mira NITS** (arhitect și urbanist, absolventă a Institutului de Arhitectură „Ion Mincu” București, promoția 1955, arhitect în cadrul institutului de proiectare anexat Consiliului Popular Județean Cluj, apoi în cadrul D.S.A.P.C., respectiv I.P.J. Cluj și I.P.J. între 1955-1966, activează în I.P.J. Mureș între 1966-1989, începând cu 1985 fiind șef de atelier), **Alexandru MARKOVICS** (arhitect, absolvent al Institutului de Arhitectură „Ion Mincu” București, tehnician în cadrul Serviciului de Proiectare al Regiunii Mureș Autonomă Maghiară între 1955-1958, arhitect în județul Harghita între 1971-1978, activează în I.P.J. Mureș între 1978-1989, fiind și co-autor al proiectului cartierului Unirii) și **Ioan Eugen MAN** (publicist, fost tehnician arhitect, absolvent al Școlii Tehnice de Arhitectură și Sistematizare, Târgu Mureș 1962, tehnician la Serviciul de Sistematizare și Arhitectură din cadrul Sfatului Popular al Municipiului Târgu Mureș 1962-1986, șef de compartiment în cadrul aceleiași instituții până în 1989, șef al Biroului de Urbanism și Gestiune Date Urbane în cadrul Primăriei Târgu Mureș între 1990-2000).

La aceste resurse se adaugă fotografiile sursă proprie, imaginile din Arhiva personală fizică (și digitalizată) a colecționarului din Târgu Mureș, Istvan Gnädig, cele din Fototeca online a comunismului românesc, și, respectiv, din Arhiva fotografică online Azopan.

În **formularea teoretică a conceptelor de reabilitare arhitecturală, regenerare și dezvoltare urbană durabilă** (și a altor termeni asociați acestor concepte), precum **și în conturarea unui instrumentar teoretic de operare**, definițiile formulate de mediul academic contemporan și viziunea Uniunii Europene descrisă în directive și politici urbane sunt cele pe care s-a bazat lucrarea, însă fără pretenția de a acoperi întreg peisajul bibliografic academic din domeniu. O parte a aspectelor referitoare la aceste concepte fac deja parte din sfera cunoașterii generale în mediul profesional contemporan și au fost folosite ca atare în text, cu precădere în cadrul prezentării dezvoltărilor socialiste din Târgu Mureș. Ilustrarea conceptului de regenerare urbană face diferența dintre evoluția intervențională în țările vestice și cele central-estice, având în vedere ruptura istorico-ideologică dintre cele două zone geografice. Pentru un studiu complet, cercetarea a abordat studiul atitudinilor contemporane (pe care ulterior le utilizează într-o comparație critică cu atitudinea profesională din perioada socialistă). Astfel, pentru cazul modelelor de intervenție

care se referă la **politicile urbane în țări din Centrul și Estul Europei**, sunt ilustrate o serie de exemple care, deși nu sunt cazuri singulare, caută să illustreze **diverse abordări și intervenții post-socialiste asupra blocurilor, ansamblurilor de locuințe colective și cartierelor socialiste în orașe din țări Est și Central Europene** având argumentul unui context istoric similar cu cel al orașelor din România (și, implicit cu Târgu Mureș) – având în vedere că vorbim de un regim politico-economic general și de o identitate culturală complexă și particulară fiecărei țări, dar supusă aceluiași tip de regim politic între cel de-al Doilea Război Mondial și prăbușirea Cortinei de Fier.

În prezent, modalitățile de revitalizare ale cartierelor socialiste diferă de cele mai multe ori în funcție de **considerente legislative naționale**, variind de la a răspunde punctual și tehnic provocărilor ce țin de eficiență energetică (iar răspunsurile regăsite în legislațiile naționale vizează frecvent -doar- acest aspect), până la a clasa și conserva clădiri, structuri și țesuturi urbane, valori imateriale care țin de subiectul patrimoniului locuirii socialiste. Textul se folosește de exemple intervenționale pentru a acoperi toată gama de paliere și principii asociate conceptelor de regenerare și dezvoltare urbană sustenabile. Între demolarea integrală și ștergerea completă a memoriei istorice (cazuri precum **demolarea tuturor blocurilor Hrușciovka și înlocuirea lor cu locuințe colective noi în procesul de dezvoltare al Moscovei**) și conservare integrală sau parțială (cazuri precum **cel al cartierului Nowa Huta, din Cracovia, Polonia sau al cartierului Lazdynai din Vilnius, Lituania**) se regăsesc **o multitudine de nuanțe** în care eforturile de regenerare au fost mai mult sau mai puțin sensibile la context. Palierele acoperite sunt cel fizic (poate cel mai frecvent tip de intervenție la nivel est și central european vizează reabilitarea punct de vedere tehnic și îmbunătățirea eficienței energetice a clădirii), social, economic și de mediu.

CONCLUZII

Modalitatea de privire a proiectului socialist al locuirii colective propus prin lucrare descrie o **dezvoltare urbană socialistă durabilă** tradusă prin **eventuala grijă față de contextul preexistent, fără a afecta creșterea și modernizarea urbană**. Cercetarea recunoaște, deci, calitățile situaționale ale unor ansambluri de locuințe socialiste cu scopul de a oferi o nouă viziune academică asupra subiectului, fiind o invitație la o reflecție referitoare la procesele prin care aceste cartiere sunt *desfigurare* în procesele contemporane de reabilitare, care (încă) nu găsesc soluții viabile și sustenabile de regenerare urbană potrivite și sensibile la context, în ciuda intenționalității de a repara și de a le alinia nevoilor omului contemporan.

În cadrul exercițiului de interpretare teoretică propus, au fost puse în balanță atitudinile profesionale de azi cu cele de atunci, ilustrând, într-o comparație critică, asemănări terminologice, de abordare și de intenționalitate, dar punctând, totodată, deosebirile fundamentale. Deși putem vorbi despre legături nou create la nivelul orașului printr-o **modernizare căutată**, la fel de valabile sunt și **rupturile radicale** în anumite situații, intervenții distructive care contrazic principiile de regenerare urbană contemporane.

Cele 3 studii de caz prezentate – Ansamblul de locuințe Piața Teatrului, Ansamblul Aleea Săvinești și Cartierul Unirii din Târgu Mureș - au demonstrat factual ipoteza conform căreia putem discuta despre unele intervenții socialiste din domeniul locuirii colective (chiar dacă excepționale și particulare) ca fiind exemple de bună practică. Extrapolând, unele intervenții ca cele prezentate, descriu, la nivel conceptual, intervenții de regenerare/restructurare urbană care au îmbunătățit orașele în care s-au așezat. Astfel, există **excepții de orașe în care dezvoltarea urbană din perioada socialistă a adus și plus-valoare urbană, nu doar distrugeri**. Iar cazul orașului Târgu Mureș confirmă cele căutate, cu reamintirea contextului particular de poziționare și dimensiune urbană – oraș de dimensiuni medii, aflat la distanță fizică față de capitală, și, deci, la distanță față de centru, într-o economie cu decizii centralizate. Chiar dacă Târgu Mureș nu era primul oraș în lista priorităților de control a conducătorilor de partid, finanțarea pentru dezvoltarea industrială și urbană a fost una continuă pe parcursul perioadei. Această poziționare a oferit un cadru propice arhitecților și urbanistilor să exercite anumite forme de grijă asupra orașului pre-existent, făcând din Târgu Mureș un **caz norocos**, cu precădere atunci când este pus în antiteză cu orașe mult afectate din

sudul și estul României, unde zonele centrale nu erau tocmai conturate urbanistic anterior perioadei în cauză. Târgu Mureș nu a trecut în perioada socialistă prin demolări fundamentale și a avut, mai degrabă, o evoluție bazată pe expansiune și găsirea de oportunități de amplasament, lucru demonstrat prin schițele de sistematizare din perioadă, dar și de discursul profesional local referitor la subiectul prezentat în cadrul cercetării.

Interpretarea teoretică abordată oferă o perspectivă interesantă care include înțelegerea schimbărilor formale fizice, urbane și sociale bazate pe o dinamică specifică și, în același timp, ilustrează posibile soluții ale problemelor legate de durabilitatea și adaptabilitatea fondului de locuințe colective socialist în prezent. Nuanțele (pozitive) de înțelegere critică subliniate în lucrare oferă o mai bună cunoaștere fenomenului dezvoltărilor de locuințe colective de masă - fie că vorbim despre intervenții bazate pe completări de fronturi în zone centrale în perioada imediat postbelică, despre construirea de noi ansambluri amplasate pe terenuri neconstruite anterior, aflate în perimetrul construit al orașului și realizate în logica urbanismului liber cu o abordare arhitecturală modernistă, despre densificări ale cartierelor anterior construite, despre bordări cu blocuri înalte ale bulevardelor sau despre cartiere construite folosind incinte de locuințe care au extins orașele spre periferii. Descoperirea unor noi fațete ale fenomenului construirii de locuințe colective din perioada socialistă completează cadrele tipologic, ideologic, urbanistic și arhitectural studiate anterior, putând astfel să contribuie la formularea de politici urbane, posibile modele de regenerare (și refolosire) urbană sensibile la context.

La nivel general, modul în care se realiza dezvoltarea urbană în perioada socialistă puncta o serie de principii care azi sunt considerate a face parte din instrumentarul cu care lucrează o dezvoltare sustenabilă care vizează creșterea calității vieții urbane. În această categorie pot fi incluse **calitatea pluridisciplinară a proceselor** (întrucât Institutul de Proiectare de Stat nu se rezuma la domeniul de arhitectură și urbanism – aria de acțiune fiind lărgită înspre medii profesionale precum ingineri, economie, sociologie – așa cum am arătat în subcapitolul referitor la discursul normativ și discursul profesional arhitectural și urbanistic în socialism; completarea aspectelor ce țin de intervențiile fizice cu **aspecte relevante pentru dezvoltarea economică** (strânsa legătură între dezvoltarea economică – și mai ales industrială -, locuirea colectivă și dezvoltarea urbană accelerată nu poate fi negată atunci când vorbim despre intervențiile urbane socialiste); **echitatea și incluziunea socială** (asigurarea accesului tuturor categoriilor sociale – indiferent de statut, venit sau clasă socială - la locuire, locuri de muncă, servicii și facilități publice și sociale – în perioada socialistă, aceste aspecte erau conduse de ideologia socialistă care promova, de fapt, uniformitatea socială, în timp ce în perioada contemporană vorbim despre echitate și promovarea incluziunii bazată pe principiul oferirii de șanse și oportunități pentru a diminua marginalizarea sau excluziunea socială) și **accesul la locuințe** (chiar dacă, de cele mai multe ori acest aspect a fost punctat doar la nivel pur teoretic sau propagandistic, având în vedere impactul asupra factorului social, lipsa frecventă a căutărilor de participativitate comunitară, precum și uniformizarea culturală - cu mici excepții, viața urbană propusă în socialism ștergea urmele modului de viață anterior al noilor locuitori de la oraș; aspecte ce țin de **utilizarea rațională a resurselor** – în ciuda faptului că opțiunea pentru o astfel de direcție nu era formulată în raport cu protecția mediului, ci mai degrabă provenea tot din rațiuni economice -).

În plus, la această listă pot fi incluse o serie de abordări specifice care vizează paliere precum **planificarea urbană** (planificarea urbană centralizată din perioada socialistă presupunea ca deciziile majore referitoare la subiectul dezvoltării să fie luate de organisme centrale; într-o manieră similară, chiar dacă nuanțat având în vedere faptul că în perioada contemporană, dincolo de coordonarea și direcționarea proceselor pe care o asigură organisme regionale, naționale sau chiar europene – și deci, coordonare centralizată - este promovată participarea comunitară și abordarea bazată pe parteneriate între toate părțile implicate - comunități, societatea civilă, factori decizionali locali, naționali, europeni, factori de interes privat, organizații non-guvernamentale etc.-), **accesibilitate și mobilitate urbană bună** (prin dezvoltarea infrastructurii urbane și a unui sistem de transport – în principiu, transport în comun – eficient și durabil; și în acest caz, diferențele de nuanță sunt cele care trebuie subliniate, întrucât modul

În care un sistem totalitar poate implementa astfel de proiecte majore referitoare la dezvoltarea urbană a fost unul foarte rapid, neimplicând factori interesați, ci bazându-se pe deciziile centralizate, în timp ce, în perioada contemporană, procesele de intervenție sau dezvoltare a sistemelor care vizează accesibilitatea urbană presupun o marjă de timp semnificativă), **importanța spațiilor publice și/sau verzi** (contrar rezultatului care a generat multe cartiere de locuințe care beneficiază azi de spații verzi generoase, în perioada socialistă, spațiile publice erau proiectate adesea din rațiuni ce țin de sfera ideologică și economică, pentru control social și facilitarea mijloacelor de promovare/propagandă a sistemului, deciziile în acest domeniu nefiind motivate de considerente ce țin de grija față de mediu – așa cum o înțelegem azi -, în timp ce în accepțiune contemporană, spațiile publice au valențe multiple – de la recreere până la funcții ecologice referitoare la diminuarea efectelor încălzirii globale), **asigurarea unei bune densități în dezvoltarea locuințelor** colective, precum și asigurarea unei **mixități funcționale optime** (tendința de a dota zonele rezidențiale cu toate facilitățile necesare de proximitate imediată - magazine, școli, grădinițe etc. reducea, în același timp necesitatea deplasărilor pe distanțe mari și, implicit, consumul de resurse – cu toate acestea, în perioada socialistă, cu precădere la finalul perioadei, căutările delirante ale conducătorului care vizau statisticile de locuire din mediul urban au generat multe zone monofuncționale – așa numitele *cartiere dormitor* – în cazul orașului studiat în cadrul lucrării - Târgu Mureș - , nu a fost cazul de așa ceva din mai multe motive care țin, în principal de dimensiunea relativ controlabilă a municipiului).

Chiar dacă putem numi aceste puncte ca fiind similitudini nuanțate între dezvoltarea urbană socialistă și dezvoltarea urbană durabilă contemporană, ele sunt totuși fundamental diferite în abordarea lor ideologică referitoare la resurse, planificare și valori sociale.

Pe de o parte, **dezvoltarea urbană socialistă** se baza pe sistematizare, prefabricare, tipizare și deci, eficiență economică și abia apoi pe egalitatea în alocarea centralizată a resurselor, dezvoltarea economico-industrială fiind cea care dicta distribuția locuințelor (chiar dacă accesibilitatea la locuințe și servicii făcea parte din politica urbană socialistă planificată central). În ceea ce privește abordarea arhitectural-urbanistică, viziunea socialistă se concentra, din rațiuni de eficiență economică, pe o uniformizare a procesului de construire la nivel național și pe o abordare funcționalistă în privința proiectării (bazată, la rândul ei, pe proiectele-tip, elaborate de cele mai multe ori la nivel central, care vizau eficientizarea maximală spațială și de resurse – chiar și umane) și care se reflectă în repetitivitatea cartierelor și blocurilor de locuințe colective extinse în întreg mediul urban românesc. Cu toate acestea și dincolo de viziunea politică populistă asupra specificului național sau contextual (pe care Ceaușescu l-a ridicat la rang primordial în proiectarea de după 1975 fără nicio semnificație care să depășească sfera de propagandă în condițiile în care *tabula rasa* a întregi zone și parcelare istorice nu era tocmai ceva considerat greșit de regimul dispus să înlocuiască moștenirea trecutului cu grandomania reprezentării politice), preocupările referitoare la integrarea contextuală arhitectural-urbanistică au făcut parte din procesul de proiectare în multe cazuri - cum este și situația Ansamblului Teatrului de Stat (acum Teatrului Național) Târgu Mureș. Mai mult, căutările evidente de a păstra o parțială memorie a locului (cu precădere a țesutului urban anterior existent) sunt și ele de multe ori regăsite – un exemplu relevant fiind intervenția în cadrul insulei urbane, pe o nouă parcelă interioară formată din fostele grădini – capete de parcele cu scopul de a păstra, chiar și fragmentar, moștenirea urbană anterioară (exemplul ansamblului Aleea Săvinești fiind unul grăitor în acest sens). Cât despre aspectele sociale, dezvoltarea urbană socialistă descrie egalitatea și reducerea stratificării sociale ca fiind principii importante în formarea societății comuniste. Astfel, conceptele de regenerare urbană și de sustenabilitate în cadrul dezvoltării urbane în perioada regimului totalitar sunt considerate de lucrarea de față a fi excepții, iar textul subliniază existența unor exemple de *bună practică* de urbanism și arhitectură.

Pe de altă parte, în perspectivă contemporană, **dezvoltarea urbană durabilă** are rădăcini diferite, preocupările fundamentale fiind eficientizarea resurselor din rațiuni de conservarea resurselor, eficiența energetică, durabilitate și reducere a impactului asupra mediului prin integrarea unei infrastructuri

urbane verzi și albastre, completate de aspecte sociale ce țin de participativitate și implicare comunitară. Estetica și designul urban contemporan încurajează diversitatea estetică și abordarea unică în procesele de dezvoltare urbană, iar aplicabilitatea prefabricării în cadrul proiectelor de locuințe (un aspect extrem de important în ceea ce privește eficiența energetică și reducerea amprentei de carbon a clădirilor) este una dorită, însă nu într-o manieră replicabilă ca formă, ci mai degrabă ca tehnologie și implementare, în contextul în care orice intervenție sau dezvoltare urbană durabilă trebuie să reflecte identitatea și cultura locală. Chiar dacă echitatea și incluziunea socială sunt aspecte pe care dezvoltarea urbană durabilă și cea socialistă le au în comun, abordarea contemporană recunoaște valoarea diversității sociale, a comunităților reziliente și a adaptabilității socio-culturale, iar participativitatea, guvernanta participativă, activismul social nu sunt doar acceptate, ci sunt încurajate în toate procesele și în toate etapele intervențional-urbane.

Prin **ilustrarea și recunoașterea calităților pozitive a unor situații de intervenție urbană socialistă**, lucrarea deschide **o perspectivă critică pozitivă asupra proiectului urban socialist** în sfera locuirii colective în contextul în care, atât în România, cât și în țările cu context similar din sfera fostului bloc sovietic, politicile urbane contemporane se confruntă cu dificultăți în a găsi răspunsuri la alterările semnificative și necontrolate prin care trec ansamblurile socialiste. Metoda de a privi potențialul fondului (deja) construit țintește ecouri la nivel politic-decizional și confirmarea chiar la nivelul comunităților și societății a valorii unor ansambluri de locuințe socialiste. În final, dincolo de a fi cel mai mare fond de locuințe colective național, fondul construit de locuințe socialiste reflectă idealurile și aspirațiile unei perioade istorice semnificative și merită să facă parte din cercetări care să reușească să pună în evidență potențialul de (re)folosire/regenerare a lui și chiar să oprească o eventuală distrugere a identității arhitectural - urbane a ansamblurilor încadrabile într-un domeniu al patrimoniului socialist al locuirii colective. Modalitatea de privire a proiectului socialist al locuirii colective propus prin lucrare descrie o **dezvoltare urbană socialistă durabilă** tradusă prin **eventuala grijă față de contextul preexistent, fără a afecta creșterea și modernizarea urbană**. Cercetarea recunoaște calitățile situaționale ale unor ansambluri de locuințe socialiste cu scopul de a oferi o nouă viziune academică asupra subiectului, fiind o invitație la o reflecție referitoare la procesele prin care aceste cartiere sunt *desfigurate* în intervențiile contemporane de reabilitare, care (încă) nu găsesc soluții viabile și sustenabile de regenerare urbană potrivite și sensibile la context, în ciuda intenționalității de a repara și de a le alinia nevoilor omului contemporan.

Cercetarea completează o bază de cunoaștere a trecutului urban socialist al țării, încurajează noi direcții de cercetare și susține rolul cercetărilor academice în informarea deciziilor viitoare în ceea ce privește dezvoltarea și planificarea urbană și formularea de politici și abordări care să includă conștient și sustenabil în lista lor de priorități regenerarea urbană sensibilă la toate tipurile de contexte ale locuințelor colective de masă realizate în perioada în cauză, cu scopul unui viitor posibil mai bun al ansamblurilor de locuințe colective socialiste, atât în Târgu Mureș, cât și în orașe cu fond și context similar din spațiul est și central european.

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI (ARHITECTURĂ, URBANISM ȘI SOCIALISM)

1. *** (1975). *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*. București: Editura Politică.
2. Arhivele Naționale Direcția Județeană Mureș (2004). *Anuarul Arhivelor Mureșene*, vol. III.
3. BERSTEIN, S., MILZA P. (2014, 2022). *Histoire du 20e siècle*, vol. I *La fin du monde européen (1900-1945)*; vol. II *Le monde entre guerre et paix (1945-1973)*; vol. III *La fin du monde bipolaire (1973-2000)*. Paris: Editions Hatier.
4. BICIUȘCĂ, F. (2005). *Experimentul Cățelu*, Bucharest: LiterNet.
5. BOIA, L. (2016). *Strania istorie a comunismului românesc (și nefericitele ei consecințe)*. București: Humanitas.
6. BOIA, L., CIOROIANU, A., SANDQVIST, T. (2000). *Arhiva Durerii / Archive of Pain*. Stockholm: Pionier.
7. BORDA, D. (2010). *Presa românească mureșeană (1910-1940)*. Târgu Mureș: Editura ARDEALUL.
8. BOTTONI, S. (2010). *Transilvania roșie. Comunismul român și problema națională 1944-1965*, Cluj-Napoca: Ed. Institutului pentru Studierea problemelor Minorităților Naționale – Kriterion.
9. CHEREȘTEȘIU, V., BODEA, C., SURDU, B. (et. al.) (1961). *Din Istoria Transilvaniei*, vol. II. București: Editura Academiei R.P.R.
10. CRISTEA, G. (1973). *Arhitectura locuinței contemporane*. Sibiu: Ed. Meridiane.
11. CUC, R. (et. al.) (2018). *Mnemonics – collective memories define our territory*. București: VSP.
12. CURINSCHI-VORONA, Gh. (1981). *Istoria arhitecturii în România*. București: Editura Tehnică.
13. DANDEA, E. (1928). *Nemulțumirile Ardealului și Chestiunea minoritară – Discurs rostit la Mesajul Tronului în ședințele Camerei Deputaților din 31 octombrie și 1 noiembrie 1928*. După notele stenografice apărute în Monitorul Oficial partea III, din 4 și 7 noiembrie 1928. București: Imprimeriile Statului.
14. DERER, P. (1985). *Locuirea Urbană. Schiță pentru o abordare evolutivă*. București: Editura Tehnică.
15. DÎMBOIANU, A., ENACHE, C., GHEORGHIU, A. (et. al.) (1967). *Studii și proiecte*. București: Institutul de Arhitectură Ion Mincu.
16. ELMAN ZARECOR, K. (2011). *Manufacturing a Socialist Modernity: Housing in Czechoslovakia, 1945–1960 [Fabricarea unei modernități socialiste: locuințe în Cehoslovacia, 1945–1960]*. University of Pittsburg Press.
17. ENESCU, I. M. (2006). *Arhitect sub comunism*. București: Paideia.
18. Gabriel Liiceanu în dialog cu Mircea Ivănescu (2012). *Măștile lui M.I.* București: Humanitas.
19. GHENCIULESCU, Ș., GOANCEA, C., VÖCKLER, K. (2009). *Magic Blocks - Scenarii pentru blocurile din perioada socialistă în București/Scenarii for socialist collective housing estates in Bucharest*. București: Asociația Zeppelin.
20. GHENCIULESCU, Ș., MIHNEA, D. (editori) (2019). *Horia Creangă. O monografie*, București: Editura Universitară „Ion Mincu”.
21. GIURESCU, C., GIURESCU, D. (1975). *Istoria Românilor*, vol. I. București: Editura Științifică și enciclopedică.
22. GIURESCU, D., ȘTEFĂNESCU, A., ȚIN, I. (2010). *România și comunismul. O istorie ilustrată*. București: Editura Corint.
23. Institutul Central de Statistică (1938). *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, vol. II – *Neam, limbă maternă, religie*. București: Monitorul Oficial, Imprimeria națională.
24. IOAN, A. (2000). *Bizanț după Bizanț: teme ale arhitecturii în secolul XX: cazul românesc*. Constanța: Ex Ponto.
25. IONESCU, G. (1969). *Arhitectura în România, perioada anilor 1944–1969*. București: Editura Academiei R.S.R.
26. LĂZĂRESCU, C. (coord.) (1977). *Urbanismul în România*. București: Editura Tehnică.
27. LE NORMAND, B. (2014). *Designing Tito's Capital: Urban Planning, Modernism, and Socialism in Belgrade [Proiectarea capitalei lui Tito: urbanism, modernism și socialism la Belgrad]*. University of Pittsburgh Press.
28. LUPU, M. (1977). *Școli naționale de Arhitectură*. București: Editura Tehnică.
29. MAN, I. E. (2006). *Târgu Mureș, Istorie Urbană - De la începuturi până în anul 1850, I*. Târgu Mureș: Editura Nico.
30. MAN, I. E. (2009). *Târgu Mureș, Istorie Urbană - Din anul 1850 până la Primul Război Mondial, II*. Târgu Mureș: Editura Nico.
31. MAN, I. E. (2010). *Târgu Mureș, Istorie Urbană - Perioada Interbelică, III*. Târgu Mureș: Editura Nico.
32. MAN, I. E. (2011). *Târgu Mureș, Istorie Urbană - Anii 1945-1990, IV*. Târgu Mureș: Editura Nico.
33. MAXIM, J. (2019). *The Socialist Life of Modern Architecture: Bucharest, 1949-1964 [Viața socialistă a arhitecturii moderne: București, 1949-1964]*. Londra și New York: Routledge
34. MOISUC, V. (2007). *Istoria Relațiilor Internaționale până la mijlocul secolului al XX-lea*, ediția a III-a, București: Editura Fundației România de Măine.
35. NEGRU, N. (coord.) (2016). *De la stradă la ansambluri rezidențiale: Opt ipostaze ale locuirii în Bucureștiul contemporan*. București: Pro Universitaria.
36. OROSAN-TELEA, M. (2006). *Repere ale artei plastice mureșene*. Târgu Mureș: Editura Ansid.
37. PASCU, Ș., DAICOVICIU, C. MORARIU, T. (et. al.) (1960). *Din Istoria Transilvaniei*, vol. I. București: Editura Academiei R.P.R.
38. PATRULIUS, R. (1980). *Horia Creangă – omul și opera*, București: Editura Tehnică.
39. PĂIUȘAN, C., ION, N. D., RETEGAN, M. (2002). *Regimul comunist din România - o cronologie politică (1945-1989)*. București: Editura Tritonic.
40. RĂU, R., MIHUȚĂ D. (1969). *Unități urbanistice complexe*. București: Ed. Tehnică.
41. RĂUȚĂ, A. (2013). *Negocierea centrului civic. Arhitecți și politicieni în România secolului XX*. București: Editura Universitară „Ion Mincu”.
42. ROTARIU, T. (coord.) (1996). *Recensământul din 1850 – Transilvania*. Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai.
43. ROWE, C., KOETTER, F. (1973). *Collage City [Orasul colaj]*. Editura MIT Press.
44. STOIAN, I., CALCIU, D. (2012). *Orașul Posibil - Intervenții în spațiul urban postcomunist / The would-be city – Interventions in the post-communist urban space*. Cluj-Napoca: Asociația Plusminus, p. 32.
45. STROE, M. (2015). *Locuirea între proiect și decizie politică: România 1954-1966*. București: Simetria.
46. ȘERBAN, A. (editor) (2017). *Uzina de fapte și alte povestiri (nemărturisite) / The factory of facts and other (unspoken)*. București: Asociația Pepluspatru.
47. ȘERBAN, I., ARVUNESCU, V., (1964). *Locuința urbană 1961-1964*. București: Editura Tehnică.

48. ȘONERIU, I.M. (1973). *Județul Mureș*. București: Editura Academiei R.S.R.
49. TĂNASE, S. (1998). *Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej*. București: Editura Humanitas.
50. TEȘCULĂ, N., ȘTEFAN, F. (2011) (editori). *ALT SCHAESSBURG, 4, 2011*. Cluj-Napoca: Editura Qual Media.
51. TÎRCĂ, M., AXINTE, A., BORCA, C. (editori) (2015). *Spații Urbane în Acțiune - Activare comunitară în cartierele de blocuri din București / Urban Spaces in Action – Community activation in Bucharest's socialist neighbourhoods*. București, tranzit.ro: 9-17.
52. TOTU, I. V. (coord.) (1978). *Politica Partidului Comunist Român de industrializare socialistă a țării*. București: Ed. Academiei RSR.
53. TULBURE, I. (2016). *Arhitectură și urbanism în România anilor 1944-1960: constrângere și experiment*. București: Simetria.
54. ZAHARIADE, A. M. (2009). *Simptome de tranziție*, București: Arhitext.
55. ZAHARIADE, A. M. (2011). *Arhitectura în proiectul comunist. România 1944-1989 – Architecture in the communist project. Romania 1944-1989*. București: Simetria.

CĂRȚI (REGENERARE ȘI DEZVOLTAREA URBANĂ ÎN PERIOADA CONTEMPORANĂ)

1. ALBRECHTS, L., MOULAERT, F., ROBERTS, P., (et. al.) (1989). *Regional Policy at the crossroads: European perspectives*. Londra: Jessica Kingsley.
2. ATKINSON, R., BRIDGE, G. (editori) (2005). *Gentrification in Global Context: The New Urban Colonialism*, Londra: Routledge.
3. BALDWIN, D., TAMMARU, T (2019) (editori). *Housing Estates in the Baltic [Locuințe din zona baltică]*. The Urban Book Series, Cham (Elveția): Springer.
4. BERNT, M., GRELL, B., HOLM, A. (editori) (2014). *The Berlin Reader: A compendium on urban change and activism (Urban Studies)*. Berlin: Transcript Verlag.
5. COUCH, C., FRASER, C., & PERCY, S. (Editori) (2003). *Urban regeneration in Europe*. Oxford: Blackwell Science.
6. DIAMOND, J., LIDDLE, J. (2005). *Management of Regeneration: Choices, Challenges and Dilemmas [Managementul regenerării: alegeri, provocări și dileme]*. Londra și NewYork: Editura Routledge.
7. DRUOT, F., LACATON, A., VASSAL, J.P. (2007). *Plus: Large-Scale Housing Developments. An Exceptional Case*. Barcelona: Editura Gustavo Gili.
8. FIORETTI, C., PERTOLDI, M., BUSTI, M., VAN HEERDEN, S. (editori) (2020). *Manual privind strategiile de dezvoltare urbană durabilă*. EUR 29990 RO, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg, 2020, ISBN 978-92-76-24534-6, doi:10.2760/786984, JRC118841.
9. GEHNL, J. (2012). *Orașe pentru oameni*. București: Editura Igloo.
10. HEALEY, P. (1997, 2006). *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies [Planificarea colaborativă: modelarea locurilor în societățile fragmentate]*. New York: Palgrave Macmillan.
11. LEARY, M. E., MCCARTHY, J. (editori) (2013). *The Routledge Companion to Urban Regeneration*. Londra și NewYork: Editura Routledge.
12. LICHFIELD, D. (1992). *Urban Regeneration for the 1990s*. London: London Planning Advisory Committee.
13. LUX, M. (editor) (2003). *Housing Policy: an End or a New Beginning?*. Budapesta: Open Society Institute.
14. MCCARTHY, J. (2007). *Partnership, Collaborative Planning and Urban Regeneration*. Basingstoke: Ashgate.
15. ROBERTS, P., SYKES, H., GRANGER, R. (editori) (2017). *Urban Regeneration: A Handbook [Regenerarea Urbană: un manual]*, Londra: Sage Inc.
16. ROBERTS, P., SYKES, H. (editori) (2000). *Urban Regeneration: A Handbook [Regenerarea Urbană: un manual]*, Londra: Sage Inc.
17. SNOPEK, K. (2015). *Belyayevo Forever. A Soviet Microrayon on its Way to the UNESCO List [Belyayevo pentru totdeauna. Un microrayon sovietic pe prima cale către Lista UNESCO]*. Berlin: Dom Publishers, Moscova: Strelka Institute (în Engleză și Rusă, traducere Anna Zaytseva).
18. SOŁTYSIK, M. J., HIRSCH, R. (editori) (2015). *20th Century Architecture until the 1960s and Its Preservation [Arhitectura secolului al XX-lea până în anii 1960 și conservarea acesteia]*. Gdynia: Gdynia City Hall
19. TALLON, A. (editor) (2010). *Urban Regeneration and Renewal (Critical Concepts in Urban Studies)*. Londra: Routledge.
20. TSENKOVA, S., NEDOVIĆ-BUDIĆ, Z. (editori) (2006). *The Urban Mosaic of Post-Socialist Europe: Space, Institutions and Policy*. Heidelberg: Physica-Verlag
21. Uniunea Europeană, European Urban Knowledge Network – EUKN (2017). *La zece ani de la Carta de la Leipzig: Cadre naționale pentru dezvoltare urbană integrată [Ten Years After the Leipzig Charter: National Frameworks for Integrated Urban Development]*. <https://agendastad.nl/content/uploads/2017/08/Ten-years-after-the-Leipzig-Charter-low-res.pdf>
22. Uniunea Europeană, Miniștrii europeni responsabili cu dezvoltarea urbană (2007). *Carta de la Leipzig pentru Orașe Europene Durabile [Leipzig Charter on Sustainable European Cities]*. https://base.citego.org/docs/charte_leipzig_2007.pdf
23. Uniunea Europeană, Miniștrii europeni responsabili cu dezvoltarea urbană (2010). *Declarația de la Toledo [Toledo Declaration]*. https://www.ccre.org/docs/2010_06_04_toledo_declaration_final.pdf
24. Uniunea Europeană, Miniștrii europeni responsabili cu dezvoltarea urbană (2016). *Agenda Urbană a UE – Pactul de la Amsterdam [Agenda for the EU - Pact of Amsterdam]*. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf
25. Uniunea Europeană, Miniștrii europeni responsabili cu dezvoltarea urbană (2020). *Noua Cartă de la Leipzig. Puterea transformatoare a orașelor pentru binele comun [The new Leipzig Charter. The transformative power of cities for the common good]*. https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2020/12/12-08-2020-new-leipzig-charter-the-transformative-power-of-cities-for-the-common-good

GHIDURI DE REGENERARE URBANĂ (CARTIERELE SOCIALISTE ÎN ROMÂNIA)

1. NAE, A., RUSU V.S. (et. al.) (2019). *Ghid de regenerare urbană a cartierelor de blocuri Constanța*. Constanța: Primăria Constanța, Banca Mondială.
2. CHIRILĂ, C.T., MITREA, A. (et. al.) (2019). Sector 5 - Ghid Regenerare Urbană. București: Primăria Sectorului 5 București, Banca Mondială, Aria Concept.
<https://estibucuresti.pmb.ro/pdf/resources/Ghid%20Regenerare%20Sector%205%20volumul%201.pdf>
3. OLĂNESCU, O. S., RUSU, V. S. (et. al.) (2020). Ghid de regenerare urbană – Soluții integrate pentru îmbunătățirea confortului urban al marilor ansambluri de locuințe colective construite în perioada socialismului de stat. Cluj-Napoca: Banca Mondială.
4. IPATI, O.G. (editor) (2007). *Ghid informativ privind regenerarea urbană – principii și practici europene*. București: Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Locuințelor.
https://www.mdpl.ro/_documente/publicatii/2007/Brosura%20Ghid%20informativ%20privind%20Regenerarea%20Urbana%20-%20principii%20si%20practici%20europene.pdf
5. NAE, A., VINTAN, A. (2018). *Ghid de regenerare urbană a cartierelor comuniste*. București: Asociația Municipiilor din România, Civica.
<https://orasepentruoameni.ro/docs/Ghid%20de%20regenerare%20urbana%20a%20cartierelor%20comuniste.pdf>

ARTICOLE DIN REVISTA ARHITECTURA ȘI ARHITECTURA R.P.R.

1. *** (1954). Un an de activitate. În *Arhitectura R.P.R.* 1(1954): 2.
2. *** (1955). Documente - HRUȘCIOV, N. S. (1954). Despre introducerea pe scară largă a metodelor industriale, îmbunătățirea calității și reducerea costului construcțiilor. În *Arhitectura R.P.R.* 2: 30-42.
3. *** (1956). Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român din decembrie 1955 - Extrase din raportul de activitate al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, prezentat de tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, prim-secretar al C.C. al P.M.R. În *Arhitectura R.P.R.* 1: 3-12.
4. *** (1956). Sarcini noi și mărețe. În *Arhitectura R.P.R.* 2: 2-4.
5. *** (1958). Extras Din Expunerea făcută de tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej la Ședința Plenară A C.C. Al P.M.R. Din 26—28 Noiembrie 1958. În *Arhitectura R.P.R.* 10-11(53-54): 6-7.
6. *** (1967). Premiile Uniunii Arhitecților pe 1966. În *Arhitectura* 2(105): 18-35.
7. *** (1968). Un nou program pentru construcția de locuințe. În *Arhitectura* 4(113): 2-3.
8. *** (1970). Plan de acțiuni pentru aplicarea indicațiilor cu privire la activitatea arhitectural-urbanistică din județe. În *Arhitectura* 2(122): 2-3.
9. *** (1973). Remodelare, restaurare, reconstrucție, renovare, restructurare (capitol). În *Arhitectura* 7(143): 4-19.
10. *** (1984). 1944-1984 - 40 de ani de mari împliniri arhitectural-urbanistice. În *Arhitectura* 4(209): 10.
11. BĂDESCU, N. (1954). Un deceniu de importante transformări în arhitectura din R.P.R. În *Arhitectura R.P.R.* 6-7: 1-12.
12. BĂDESCU, N. (1965). A doua conferință pe țară a Uniunii Arhitecților din R.P.R. Discuții (extrase). În *Arhitectura R.P.R.* 3(94): 41-42.
13. BERTUMÉ, Gabriela (1970). Aspecte ale cercetării științifice în sistematizare. În *Arhitectura* 1(122): 28-37.
14. BILCIURESCU, V., RĂU, R. (1960). Dezvoltarea orașului contemporan și problemele centrelor sale istorice. În *Arhitectura R.P.R.* 1(63): 54.
15. BUCHERU, G. (1969). Aspecte sociologice în abordarea diferențiată a temelor de locuințe. În *Arhitectura* 2(117): 5-6.
16. CAFFÉ, M. (1969). Aspecte de aplicare în proiectare a cercetării sociologice de arhitectură. În *Arhitectura* 2(117): 7.
17. CIOBOTARU, I. (1974). Intervenții în perimetre restructurabile ale orașelor din România. În *Arhitectura* 3(147): 31-33.
18. COLPACCI, F. (1982). Locuire și energie în perspectivă. În *Arhitectura* 2(195): 42-44.
19. CURINSCHI, Gh. (1976). Restaurarea urbanistică – geneza unei discipline de graniță între restaurarea monumentelor și sistematizare. În *Arhitectura* 4(161): 10-14
20. DABIJA, M. (1985). Umanismul ca modalitate de abordare a construcțiilor. În *Arhitectura* 2(213): 15.
21. DERER, P. (1973). Valențe sociale în organizarea ansamblurilor de locuit. În *Arhitectura* 1(140): 28-32.
22. DOICESCU, O. (1964). Cuvinte asupra arhitecturii românești în cei douăzeci de ani de la eliberare. În *Arhitectura R.P.R.* 4(89): 5.
23. DOICESCU, O. (1967). Probleme ale arhitecturii noastre actuale. În *Arhitectura* 2(105): 3-6.
24. DRĂGAN, R. (1989). Punct de plecare. În *Arhitectura* 5-6(240-241): 9-10.
25. EGON, C. (1971). Restructurarea zonelor urbane peste hotare. În *Arhitectura* 1(128) - Sinteze: 1-16.
26. ENACHE, M. (1972). Contribuții la definirea unei metodologii de dezvoltare urbană. În *Arhitectura* 3-4(136): 63-66.
27. ENESCU, I. (1985). Studiu privind conformarea clădirilor de locuit și rezolvarea funcțională a apartamentelor în țara noastră, comparativ cu cele din alte țări în vederea determinării căilor de îmbunătățire a confortului de locuire. În *Arhitectura* 6(217): 17-23.
28. ENESCU, M. (1988). Carta Atenei la o jumătate de secol. În *Arhitectura* 1(230): 31-33.
29. GHEORGHIU-DEJ, Gh. (1961). Discurs în cadrul adunării activului de partid din regiunea Iași. În *Arhitectura R.P.R.* 4(83): 56.
30. GHEORGHIU-DEJ, Gh. (1962). Din Raportul prezentat la Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din 27 aprilie a.c. În *Arhitectura R.P.R.* 2(75): 1.
31. GHERGHEL, R. M. (1971). Structura și organizarea zonelor rezidențiale. În *Arhitectura* 1(128): 29-35.
32. GUSTI, G. (1954). Locuința în clădiri cu puține caturi (Referat prezentat la Plenara A II-a A Uniunii Arhitecților). În *Arhitectura R.P.R.* 6-7: 17-35.
33. GUSTI, G. (1962). Influența noilor forme colective de viață asupra trăsăturilor orașului socialist. În *Arhitectura R.P.R.* 2(75): 2-5.
34. GUSTI, G. (1963). Unele probleme privind reconstrucția de tip nou a orașelor noastre, în etapa actuală. În *Arhitectura R.P.R.* 4(83): 2-5.
35. GUSTI, G. (1964a). Două decenii de sistematizare complexă și construcție socialistă a teritoriului. În *Arhitectura R.P.R.* 4(89): 26-39.
36. GUSTI, G. (1964b). Teme și sarcini fundamentale ale urbanismului nostru contemporan. În *Arhitectura R.P.R.* 6(91): 2-7.
37. GUSTI, G. (1968). Principii și tendințe în sistematizarea teritorială în România. În *Arhitectura* 4(113): 32-34.

38. GUSTI, G. (1969). Necesități obiective ale etapei actuale. În *Arhitectura* 2(117): 40-41.
39. GUSTI, G. (1970). Seminarul interregional O.N.U. privind sistematizarea pentru dezvoltarea urbană, regională și națională. În *Arhitectura* 1(122): 8-12.
40. HARDT, D. (1965). Căutări în direcția creșterii varietății și confortului locuințelor. În *Arhitectura* 5(96): 4-5.
41. HERȘCOVICI, S., LUPAN, M., BUCHERU, G. (1965). Anchetă privind comportarea în exploatare a unor tipuri de clădiri de locuit. În *Arhitectura* 1(92): 30-32.
42. HUDIȚĂ, H. (1966). Construcția și reconstrucția orașelor și noile ansambluri de locuit. În *Arhitectura* 1(98): 21-23.
43. IGNACE, Ș. (1967). Unele considerații asupra rezultatelor anchetei cu privire la condițiile de folosire a clădirilor de locuit. În *Arhitectura* 3(106): 32-37.
44. IONESCU, G. (1966). Să punem în valoare vechile ansambluri arhitecturale. În *Arhitectura* 1(98): 8-9.
45. IONESCU, G. (1972). Ansamblurile arhitecturale și centrele urbane istoricește constituite trebuie păstrate. În *Arhitectura* 3-4(136): 43-44.
46. IOTZU, A. (1966). Puncte de vedere asupra construcției ansamblului central din Piatra Neamț. În *Arhitectura* 1(98): 10-13.
47. JUSTER, W. (1965). Industrializarea construcțiilor de locuințe. În *Arhitectura* 5(96): 20-24.
48. LĂZĂRESCU, C. (1974). Valorificarea teritoriului urban. În *Arhitectura* 3(147): 17-22.
49. LĂZĂRESCU, C. (1976). Sistematizarea zonei de locuit – Proiectarea ansamblurilor de locuințe în perioada 1976-1980. În *Arhitectura* 3(160): 9-24.
50. LĂZĂRESCU, C. (1984). Patruzeci de ani de arhitectură românească. În *Arhitectura* 4(209): 10-14.
51. LOCAR, M. (1966). Evoluția construcției de locuințe în Republica Socialistă România. În *Arhitectura* 4(101).
52. LOCAR, M., EVOLCEANU, T. (1959). Reconstrucția socialistă a orașelor din Republica Populară Română. În *Arhitectura* 2(57): 5-7
53. LUPAN, M. (1967). O anchetă privind condițiile de folosire a locuinței urbane. În *Arhitectura* 3 (106): 20-31.
54. LUPAN, M. (1969). Condiții pentru dezvoltarea sociologiei locuinței și un mod sociologic de abordare a problemei specificului. În *Arhitectura* 2(117): 3-4.
55. LUPESCU, A. (1965). Tendințele actuale ale proiectării tip în condiții de industrializare și varietate a construcțiilor În *Arhitectura* 5(96): 2-3.
56. MAICU, H. (1966). Ansamblurile noi trebuie să respecte cadrul natural. În *Arhitectura* 1(98): 4-7.
57. MĂNCIULESCU, Ș. (1982). Locuire și energie azi. În *Arhitectura* 2(195): 40-41.
58. MICLESCU, S. (1982). Energii noi, vechi nostalgii. În *Arhitectura* 2(195): 37.
59. POPESCU-CRIVEANU, Ș., STĂNESCU, P., GUARNERI, D. (1972). Studiul Urbanistic al centrului orașului. În *Arhitectura* 3-4(136): 35-36.
60. SANDU, A. (1973). Pentru o înțelegere complexă, științifică a restructurării urbane. În *Arhitectura* 7(143): 4-9.
61. SEBESTYÉN, G. (1973). Note preliminare despre remodelarea urbană și eficiența ei în condițiile țării noastre. În *Arhitectura* 7(143): 14-15.
62. SEBESTYÉN, Gh. (1969). Probleme de sociologia locuinței. În *Arhitectura* 2(117): 2.
63. SEBESTYÉN, Gh. (1985). A doua criză a arhitecturii și perspectivele profesiei. În *Arhitectura* 5(216): 34-35.
64. STAADECKER, L.T. (1972). Premisele ecologice pentru o strategie de dezvoltare urbană. În *Arhitectura* 3-4(136): 59-61.
65. STAADECKER, L.T. (1974). Calitatea mediului construit. În *Arhitectura* 3(147): 22-25.
66. STĂNESCU, T. (1967). Remodelarea contemporană a orașelor din țara noastră. În *Arhitectura* 3(106): 7.
67. SZIGETI, E. (1963). Cu privire la particularitățile specifice ale orașelor. În *Arhitectura R.P.R.* 4(83): 56-57.
68. TURICU, R., SAVOPOL, G. (1985). Preocupări în domeniul îmbunătățirii protecției termice la clădirile de locuit. În *Arhitectura* 2(213): 26-27.
69. VERNESCU, D. (1972). Orașele viitorului și viitorul orașelor; opinii. În *Arhitectura* 3-4(136): 61-63.

ARTICOLE DIN REVISTA ARHITECTURA ȘI ARHITECTURA R.P.R. (TÂRGU MUREȘ)

1. *** (1958). A 14-a aniversare a eliberării patriei noastre - Să îmbunătățim munca arhitecților în toate regiunile țării. În *Arhitectura R.P.R.* 8-9(51-52): 2-5.
2. *** (1969). 25 de ani de arhitectură în slujba societății. În *Arhitectura* 4(119): 2-5.
3. *** (1970). Angajamente ale arhitecților din cercurile U.A. pentru înlăturarea urmărilor calamităților naturale. În *Arhitectura* 3(124): 4-5, p. 4.
4. *** (1970). Obiectivul Nr. 1: Refacerea regiunilor calamitate – Arhitecții își aduc aportul neprecupețit la acțiunea de refacere a orașelor și satelor lovite de inundații. În *Arhitectura* 3(124): 2-3.
5. *** (1971). Cuvântarea Tovarășului Nicolae Ceaușescu la cea de-a III-a Conferință a Uniunii Arhitecților din Republica Socialistă România 4-5 martie 1971, În *Arhitectura R.P.R.* 2(129): 3-8.
6. *** (1971). Din cuvântul participanților la discuții 22-37. În capitolul A III-a Conferință a Uniunii Arhitecților din Republica Socialistă România – 4-5 martie 1971. În Revista *Arhitectura* 2(129): 22-37.
7. *** (1973). Secțiuni refozabile pentru locuințe elaborate de I.P.J. Th. Mureș. În *Arhitectura* 2(141): 20-21.
8. *** (1974). Teatrul de stat din Tg. Mureș - Convorbire cu arhitectul Constantin Săvescu despre Teatrul de stat din Tg. Mureș. În *Arhitectura* 1(146): 30-39.
9. BĂDULESCU, P., DERER, P., MITREA, V. (et. al.)(1987). Complexul galeriilor comerciale și locuințelor din centru civic II, Ploiești – Opinii pe marginea noilor Galerii Comerciale din Ploiești. În *Arhitectura* 5(228): 18-28.
10. BIRO, G. (1963). Complex Comercial pe str. Libertății. În *Arhitectura R.P.R.* 6(85): 46-47.
11. BIRO, G. (1964). Ansamblu studențesc la Tg. Mureș. În *Arhitectura R.P.R.* 1(86): 30.
12. BIRO, G., DAMIAN, M. (1963). Sala «STUDIO» a Institutului de Teatru din Târgu Mureș. În *** Premiile Uniunii Arhitecților din R.P.R. în arhitectură pe anul 1962. În *Arhitectura R.P.R.* 3(82): 10-32, p. 32.

13. BLAJOVICI, P. (1971). Unele probleme actuale ale arhitecturii și Urbanismului din țara noastră (conferință U.A. 1970). În *Arhitectura R.P.R.* 1(128): 2.
14. CAFFÉ, M. (1963). Unele probleme ale proiectării de arhitectură și urbanism în regiunea Mureș Autonomă Maghiară. În *Arhitectura R.P.R.* 5(84): 18-20.
15. CIOBOTARU, I. (1974). Intervenții în perimetre restructurabile ale orașelor din România. În *Arhitectura* 3(147): 31-33.
16. CURINSCHI, Gh. (1975). Raportul între vechi și nou, tema majoră a arhitecturii contemporane. Repere pentru o disciplină a restaurării urbanistice. În *Arhitectura* 4 (155): 18-23.
17. DAMIAN, A. (1974). Teatrele din Craiova și Tg. Mureș. În *Arhitectura* 1(146): 13-15.
18. DAMIAN, M. (1961). Cinematograf cu 800 de locuri și bloc de locuințe la Tg. Mureș. În *Arhitectura R.P.R.* 1(68): 42-43.
19. DAMIAN, M. (1963). Sistemizarea părții centrale a orașului Tg. Mureș. În *Arhitectura R.P.R.* 5(84): 25-27.
20. DERER, P. (1982). Luări de cuvânt la plenara U.A. – Calitatea locuinței. În *Arhitectura* 2 (195): 31.
21. FLORIAN, A. (1963). Elemente de dotare a spațiilor de joc pentru copii în ansamblurile de locuințe. În *Arhitectura R.P.R.* 4(83): 40-45.
22. GĂLEȘANU, I., SCHECHNER, A., RULEA, C. (1958). Școala profesională «SIMO GEZA» din Tîrgu-Mureș. În *Arhitectura R.P.R.* 4(47): 5-7.
23. GHELMAN, R. (1966). Reflecții pe marginea unui nou ansamblu de locuințe: cartierul Jiului București. În *Arhitectura* – 2-3(99-100): 34.
24. GRIGORCEA, N. (1958). Construcții noi în Regiunea Autonomă Maghiară. În *Arhitectura R.P.R.* 1-2(44-45): 33-34.
25. GUSTI, G. (1961). Expoziția „Arhitectura în R.P.R.”, mai-iulie 1961. În *Arhitectura R.P.R.* 3(70): 2-29.
26. GUSTI, G., HUSSAR, G. (1963). Un ansamblu arhitectural contemporan în vechea capitală a Moldovei. În *Arhitectura R.P.R.* 4(83): 18-19.
27. GYENES, T. (1973). Restaurant cu specific într-o clădire cu uzură avansată. În *Arhitectura* 2(141): 19.
28. HORODINCĂ, R. (1983). Determinarea criteriilor și parametrilor de analiză a detaliilor de sistemizare pentru ansamblurile de locuințe – metodologie pentru un demers multicriterial. În *Arhitectura* 1(200): 34-35.
29. KOSZTA, A. (1973). În cartierul «Dîmbu Pietros» va locui un sfert din populația orașului Tg. Mureș. În *Arhitectura* 2(141): 15-16.
30. LAURIAN, R. (1959). Pregătirea cadrelor de specialiști în urbanism. În *Arhitectura R.P.R.* 2(57): 47-49.
31. LĂCĂTUȘU, I. D. (1982). Tipizarea-industrializarea locuințelor mureșene. În *Arhitectura* 2(195): 21.
32. LĂZĂRESCU, C. (1972). Învățămîntul de arhitectură în 1972. Unele propuneri de perspectivă. În *Arhitectura* 5(138): 3-13.
33. LĂZĂRESCU, C. (1982). Calitatea locuinței; Un domeniu prioritar al muncii noastre – locuința. În *Arhitectura* 2(195): 11-13.
34. LĂZĂRESCU, C., BILCIURESCU, V., LATIȘ, E., VARNAY, A. (1966). Sistemizarea zonelor centrale din orașele Pitești, Brașov, Sibiu, Sebeș-Alba, Tîrgoviște, Suceava și Tg. Mureș. În *Arhitectura* 6(103): 46-68.
35. LUPU, M. (1974). O lucrare mai puțin cunoscută a arhitecților Creangă. În *Arhitectura* 2(147): 60-61.
36. MACHEDON, E. (1977). Spitalul clinic 1200 paturi cu policlinică Tg. Mureș. În *Arhitectura* 2-3(165-166): 35-36.
37. MAHU, A. (1985). Visurile arhitectului trebuie să se bazeze pe realitate, interviu cu aur. Alexandru Pușcaș: În *Arhitectura* 3(214): 28-35.
38. MAHU, A. (1989). Convorbire cu arhitectul Horia Hudiță. În *Arhitectura* 1(236): 33-41.
39. NICULIU, C. (1981). Aspecte actuale în calitatea locuinței. În *Arhitectura* 6(193): 17.
40. NITS, I. (1973). Unele observații după o primă etapă a campaniei de sistemizări rurale. În *Arhitectura* 2(141): 16-17.
41. NITS, T. (1969). Industrializarea construcțiilor implică un nou sistem de gîndire în proiectare și execuție. În *Arhitectura* 6(121): 39-40.
42. POPESCU, L. (1973). Economic prin eliminarea spațiilor inutile: Hotel GRAND - TÎRGU-MUREȘ. În *Arhitectura* 5(144): 30-32.
43. PUȘCAȘ, A. (1973). Complex hotelier-balnear în stațiunea Sovata. În *Arhitectura* 2(141): 17-18.
44. RADÓ, C. (1963). Aspecte ale activității de proiectare în regiune. În *Arhitectura R.P.R.* 5(84): 21-23.
45. RADÓ, C. (1973). Jaloanele proiectării în I.P.J. Mureș. În *Arhitectura* 2(141): 13-15.
46. SANDU, A. (1976). Unele implicații ale determinării specificului culturii în aprecierea fenomenului de arhitectură și urbanism. În *Arhitectura* 4(161): 14-19.
47. SANDU, A. M. (1975). Diferențierea spațială și particularizarea spațiului urban – manifestare dialectică a formei urbane. În *Arhitectura* 4(155): 12-18.
48. SANDU, A. M. (1978). Nevoia de continuitate în construcția urbană (observații privind preocupări actuale de modernizarea orașelor românești). În *Arhitectura* 4(173): 37-49.
49. SĂVESCU, C. (1970). Proiect pentru Teatrul de Stat din Târgu Mureș. În *Arhitectura* 1(122): 46-51.
50. SĂVESCU, C., POLIZU, M. (1975). Magazinul Universal Luxor. În *Arhitectura* 5(156): 30-34.
51. SEBESTYÉN, Gh. (1978). Cu privire la crearea unei arhitecturi specifice a cartierelor noastre de locuit. În *Arhitectura* 3(172): 46-48.
52. SEBÉSTYEN, V. (1962). Proiectarea microraioanelor. *Arhitectura R.P.R.* 2(75): 11-15.
53. SIGHETI, E. (1969). Ridicarea unor centre rurale la nivelul orașelor. În *Arhitectura* 2(117): 33-34, p. 34.
54. SZIGETI, E. (1976). Arhitectul COLOMAN RADO (1914-1976). În *Arhitectura* 5(162): 8.
55. SZILVESTER, A. (1978). Sală de sport Tîrgu-Mureș. Patinoar artificial descoperit la Tîrgu-Mureș. Grup de săli pentru atletică grea la Tîrgu-Mureș. În *Arhitectura* 1-2(170-171): 34-40.
56. ȘT.R.I. (1988). Perfecționarea procesului de învățămînt superior de arhitectură. În *Arhitectura* 4(233): 6-7.
57. THURMAN, Z. (1982). Balconul și loggia în construcțiile noi de locuit. În *Arhitectura* 2(195): 24-25.
58. UNGUREANU, S. (1961). Lucrările valoroase de arhitectură premiate în anul 1960. În *Arhitectura R.P.R.* 1(68): 17-21.
59. VARNAI, A. (1963). Probleme ridicate de construcția noilor ansambluri de locuit în orașul Tg. Mureș. În *Arhitectura R.P.R.* 5(84): 28-35.
60. VERNESCU, D. (1966). Centrul să cuprindă în primul rînd dotări. În *Arhitectura* 6(103): 70-68.

ARTICOLE

1. *** (1950). Elkészült a marosvásárhely „Lázár Odön” kultúrpark [Parcul cultural Marosvásárhely „Lázár Odön” a fost finalizat]. În *Művelődési útmutató: a kultúrthonok számára [Ghid cultural: pentru centre culturale]*, septembrie 1950: 28-29. Versiune digitală a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca.
<http://dspace.bcuccluj.ro/handle/123456789/134545>
2. *** (2008). Intervenții mici cu rezultate mari. Blocuri și mănăstire: 2 proiecte de arhitectură selecționate pentru DIPLOMA 2018.
<https://e-zeppelin.ro/interventii-mici-cu-rezultate-mari-blocuri-si-manastire-2-proiecte-de-arhitectura-selectionate-pentru-diploma-2018/>
3. *** (2015). Istoriké Marija Drémaité: modernistinės architektūros beda yra ta, kad ji „negražiai sensta” [*Istorical Marija Drémaité: problema arhitektūrii moderniste este că „îmbătrânește urât”*].
<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/istorija/istorike-marija-dremaite-modernistines-architekturos-beda-yra-ta-kad-ji-negraziai-sensta-582-495839>
4. *** (2021). Extensive investments have further refined Lasnamäe’s image as a first-class residential and commercial area.
<https://favorte.ee/en/news/extensive-investments-have-further-refined-lasnamaes-image-as-a-first-class-residential-and-commerical-area>
5. *** (2022). Investigație despre izolarea termică a blocului din Târgu Mureș afectat de furtună. În *ZideZi*, 27 aprilie 2022, Secțiunea Administrație.
<https://www.zi-de-zi.ro/2022/04/27/foto-investigatie-despre-izolarea-termica-a-blocului-din-targu-mures-afectat-de-furtuna/>
6. *** (2022). Integrating the microrayon. Tallinn Art Hall Lasnamäe pavilion.
<https://www.fold.lv/en/2022/12/integrating-the-microrayon-tallinn-art-hall-lasnamae-pavilion/>
7. ARA-KOVÁCS, A. (1983). Dr. Emil Dandea - Erdély sérelmei és a kisebbségi kérdés [Dr. EMIL DANDEA: Nemulțumirile Ardealului și Chestiunea minoritară]. În *ELLENPONTOK folyóirat* [Revista ELLENPONTOK]: 9-16.
https://adatbank.ro/html/alcim_pdf1625.pdf
8. AXINTE, A., BORCAN, C. (2015). Strategii de activare a cartierelor. În TÎRCĂ, M., AXINTE, A., BORCA, C. (editori) (2015). *Spații Urbane în Acțiune - Activare comunitară în cartierele de blocuri din București / Urban Spaces in Action – Community activation in Bucharest’s socialist neighbourhoods*. București, tranzit.ro: 89-99. <http://asociatia-komunitas.ro/pdf/SUA-FINAL-small-rez.pdf>
9. BARNFIELD, A., PLYUSHEVA, A. (2016). Cycling in the post-socialist city: On travelling by bicycle in Sofia, Bulgaria. În *Urban Studies*, 53(9), 1822–1835.
<https://doi.org/10.1177/0042098015586536>
10. BENKŐ, M. (2015). Budapest’s large prefabricated housing estates: urban values of yesterday, today and tomorrow [Marile ansambluri de locuințe prefabricate din Budapesta: valorile urbane de ieri, de azi și de mâine]. În *Hungarian Studies* 29(1-2):21-36.
<http://dx.doi.org/10.1556/044.2015.29.1-2.2>
11. BENKŐ, M., BALLA, R., HORY, G. (2018). Participatory place-making in the renewal of post-Communist large prefabricated housing estate: Újpalota case study, Budapest. În *Journal of Place Management and Development*, Vol. 11 No. 2, pp. 223-241.
<https://doi.org/10.1108/JPM-06-2017-0050>
12. BENKŐ, M., EGEDY, T. (2020). Middle Class Mass Housing in Hungary – Where next housing estates?. Prezentare în cadrul MCMH-EU Working Seminar, WG1, COST Action 18137.
https://mcmh.eu/wp-content/uploads/2020/04/mcmh_hungary_web.pdf
13. BIAŁAS, K. (2022). Metamorphosis of Ordinary Blocks of Flats in Gdynia. They are Like White Pearls. În *WhiteMAD magazine*, 12 aprilie 2022.
<https://www.whitemad.pl/metamorfoza-zwyklych-blokow-w-gdyni-sa-jak-biale-perly/>
14. BUNIO-MROCZEK, P. (2017) Gentrification, revitalization and children raising. Family gentrifiers in a post-socialist city. În *Przeгляд Socjologii Jakościowej [Revista de Sociologie Calitativă]*, 13(4), 70–91.
<http://dx.doi.org/10.18778/1733-8069.13.4.05>
15. CACIUC, C. (2015). Editorial: Oportunități urbane postcritice. În *Zeppelin #140*.
<https://e-zeppelin.ro/editorial-oportunitati-urbane-postcritice/>
16. CARPENTER, J. (2006). Addressing Europe’s Urban Challenges: Lessons from the EU URBAN Community Initiative [Abordarea provocărilor urbane ale Europei: lecții din inițiativa comunitară URBAN a UE]. În *Urban Studies*, Vol. 43, No. 12: 2145-2162.
<http://www.jstor.org/stable/43198327>
17. CAZACU, S. (2011). Termopane rid în soare. În *Dilema Veche*, nr. 368, 3 - 9 martie 2011.
<https://dilemaveche.ro/sectiune/tema-saptamanii/termopane-rid-in-soare-607094.html>
18. CEAUȘESCU, N. (1971). Cuvântarea Tovarășului Nicolae Ceaușescu (Lucrările celei de-a III-a Conferințe a Uniunii Arhitecților din Republica Socialistă România 4-5 martie 1971). În *Știința tineretului*, anul XXVII, Seria II, Nr. 6778, vineri, 5 martie: 1-3.
19. CERNIC MALI, B. (2005). Large Housing Estates in Ljubljana and Koper, Slovenia. În *RESTATE (Restructuring Large-scale Housing Estates in European Cities: Good Practices and New Visions for Sustainable Neighbourhoods and Cities*. Utrecht: Faculty of Geosciences.
<http://restate.geo.uu.nl/results/Report4/4gslovenia.pdf>
20. CHELCEA, L. (2006) Marginal Groups in Central Places: Gentrification, Property Rights and Post-Socialist Primitive Accumulation (Bucharest, Romania). În ENYEDI, G. AND KOVÁCS Z. (editori) (2006). *Social Changes and Social Sustainability in Historical Urban Centres: The Case of Central Europe*. Pecs: Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Science: 107–126.
21. CHEN, Y., SONG, Y., BOWKER, S., & HAMILTON, A. (2012). The SURegen Workbench: A Web-Based Collaborative Regeneration Tool. În *International Journal of E-Planning Research (IJEPR)*, 1(2), 44-64.
<http://doi.org/10.4018/ijepr.2012040103>
22. COSTEA, S. (2004). Din istoria Tîrgu-Mureșului: aspecte ale evoluției sale politico-sociale, demografice și economice în perioada 1944-1989. În *** (2004). *Anuarul Arhivelor Mureșene*, volum III: 255-271.
23. CUC, R. (2023). The in-between space. Romanian mass housing public space as a playground in the collective memory [Spațiul interstitial. Spațiul public al locuințelor de masă din România ca loc de joacă în memoria colectivă]. În *DoCoMoMo*, Journal 68 - 2023/1, print ISSN: 1380-3204: 56-64.

24. CURINSCHI-VORONA, Gh. (1979). Arhitectura contemporană în contextul istoric urban. În *Revista muzeelor și monumentelor – Monumente istorice și de artă*, nr. 2: 37-49.
<https://biblioteca-digitala.ro/?articol=57437-arhitectura-contemporana-in-context-istoric-urban--revista-muzeelor-si-monumentelor-monumente-istorice-si-de-arta-rmm-mia--2-anul-xlvi-1979>
25. DEAKI, L. (coresp.) (1965). Candidații F.D.P. la sfat cu alegătorii – Tg. Mureș, Înnoiri. În *Scînteia*, anul XXXIV, Nr. 6529, Sîmbătă, 13 februarie 1965.
26. DINICĂ, I. (2023). Reamenajarea unei centrale termice abandonate din Brașov, autorizată. În *BizBrașov*.
<https://www.bizbrasov.ro/2023/03/15/reamenajare-centrala-termica-abandonata-brasov-investitie/>
27. Direcția Județeană de statistică Mureș (DJS), Recensământul Populației din 21 februarie 1956, pp. 222-223; Direcția Județeană de statistică Mureș (DJS), Populația la Recensământul populației din 7 ianuarie 1992, dosar 224, voi. IV, p. 446.
28. DOBREI, F. (2020). Historical and Ecclesiastical Realities in the Southwest of Transylvania during the Principality (1541-1688) [Realități istorice și ecleziastice în sud-vestul Transilvaniei în timpul Principatului (1541-1688)]. În *Teologia Journal*, nr. 82: 102-118.
29. DONZELOT, J. (editor) (2015). *A quoi sert la renovation urbaine? [Pentru ce este renovarea urbană?]*.
<https://doi.org/10.4000/lectures.7615>
30. DRÉMAITÉ, M. (2019). The Exceptional Design of Large Housing Estates in the Baltic Countries [Proiectarea excepțională a ansamblurilor de locuințe mari din Țările Baltice]. În BALDWIN, D., TAMMARU, T (2019) (editori). *Housing Estates in the Baltic [Locuințe din zona baltică]*. *The Urban Book Series*. Springer, Cham: 71-92.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-23392-1_4
31. DUDEK-MAŃKOWSKA, S. AND IWAŃCZAK, B. (2018) Does gentrification of the Praga Północ district in Warsaw really exist?. În *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, nr. 39: 21-30.
<https://apcz.umk.pl/BGSS/article/view/bog-2018-0002/14279>
32. European Commission. *EU Cohesion Policy UE 2021-2027. Themes - Sustainable urban development*.
https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/themes/urban-development_en
33. FLORENTIN, D. (2010). The “Perforated City:” Leipzig’s Model of Urban Shrinkage Management. În *Berkeley Planning Journal*, 23 (1): 83-101.
<https://hal.science/hal-01265930>
34. GHENCIULESCU, Ș. (2015). La bloc. Ce fel de bloc? Ce mai e pe la bloc? / In the apartment block. But what kind of apartment block? What’s new in the apartment block?. În ȚIRCĂ, M., AXINTE, A., BORCA, C. (editori) (2015). *Spații Urbane în Acțiune - Activare comunitară în cartierele de blocuri din București / Urban Spaces in Action – Community activation in Bucharest’s socialist neighbourhoods*. București, tranzit.ro: 9-17.
<http://asociatia-komunitas.ro/pdf/SUA-FINAL-small-rez.pdf>
35. GLIGA, L. (2014). DoR de Cluj: Încercările activistului comunitar - Un grup de tineri cultivă drag pentru cel mai fain spațiu verde din Mănăștur: spațiul comunitar La Terenuri. În *DoR* nr. 17/2014.
<https://www.dor.ro/dor-de-cluj-la-terenuri/>
36. GOLUBCHIKOV, O., BADIYINA, A. (2006). Conquering the inner-city: Urban redevelopment and gentrification in Moscow. În TSENKOVA, S., NEDOVIĆ-BUDIĆ, Z. (editori) (2006). *The Urban Mosaic of Post-Socialist Europe: Space, Institutions and Policy*. Heidelberg: Physica-Verlag: 195–212.
37. GÓRCZYŃSKA, M. (2017). Gentrifiers in the post-socialist city? A critical reflection on the dynamics of middle-and upper-class professional groups in Warsaw. În *Environment and Planning A: Economy and Space*, 49(5): 1099–1121.
<https://doi.org/10.1177/0308518X16688218>
38. GRECEANU, E. (1990). Puncte de vedere asupra noțiunii de valorificare a monumentelor și ansamblurilor istorice. În *Revista Monumentelor Istorice*, anul LIX, nr. 1, Secțiunea Studii și Cercetări: 52-61.
<http://revistamonumenteloristorice.ro/?articol=56695-puncte-de-vedere-asupra-notiunii-de-valorificare-a-monumentelor-si-ansamblurilor-istorice>
39. GRECEANU, E. (1995). Reluarea activității de protecție a monumentelor istorice din România după desființarea în 1948 a Comisiunii Monumentelor Istorice. În *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice (BCMI)*, VI, nr. în TOM: 1-2; anul 1995; Serie Nouă: 87-90.
<https://biblioteca-digitala.ro/?articol=100214-reluarea-activitatii-de-protectie-a-monumentelor-istorice-din-romania-dupa-desfiintarea-in-1948-a-comisiunii-monumentelor-istorice--buletinul-comisiunii-monumentelor-istorice--1-2-vi-1995>
40. HARVEY, D. (2008). The right to the city. În *New Left Review*, nr. 53, Sept./Oct. 2008: 23-39.
<https://newleftreview.org/issues/ii53/articles/david-harvey-the-right-to-the-city>
41. HASNAȘ, D. GHENCIULESCU, Ș. (2020, 2022). *Uranus Now. Urban and community projects*.
<https://uranusacum.ro/>
42. HAUSNER, V. A. (1993). The future of urban development. În *Royal Society of Arts Journal*, 141(5441), 523–533.
43. HIRT, S. (2013). Whatever happened to the (post)socialist city?. În *Cities*, nr. 32 (Supliment 1): S29–S38.
<https://doi.org/10.1016/j.cities.2013.04.010>
44. HLAVÁČEK, P., RAŠKA, P., BALEJ, M. (2016). Regeneration Projects in Central and Eastern European Post-Communist Cities: Current Trends and Community Needs [Proiecte de regenerare în orașele post-comuniste din Europa Centrală și de Est: tendințe actuale și nevoi ale comunității]. În *Habitat International*, vol. 56: 31–41.
<https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2016.04.001>
45. HOLM, A., MARCIŃCZAK, S., OGRODOWCZYK, A. (2015). New-Build Gentrification in the Post-Socialist City: Łódź and Leipzig Two Decades after Socialism [Gentrificare nouă în orașul post-socialist: Łódź și Leipzig la două decenii după socialism]. În *Geografie* vol. 120 (2): 164–187.
<https://doi.org/10.37040/geografie2015120020164>
46. IDCZAK, P., MUSIAŁKOWSKA, I. (2021). Urban Regeneration as a Specific Type of Public Policy Response to Urban Decline. The Case of Poland. În *Open Political Science*, vol. 4, nr. 1: pp. 204-218.
<https://doi.org/10.1515/openps-2021-0019>
47. IONESCU, F. (2023). 75 de ani de la înființarea Facultății de Farmacie a UMFST Târgu Mureș. În *Viața Medicală*, 3 iulie 2023.
<https://www.viata-medicala.ro/75-de-ani-de-la-infiintarea-facultatii-de-farmacie-a-umfst-targu-mures-32986>

48. INIZAN, G., COUDROY DE LILLE, L. (2019). The Last of the Soviets' Home: Urban Demolition in Moscow. În *Geographia Polonica* Vol. 92, nr. 1: 37–56.
<https://rcin.org.pl/igipz/publication/91101>
49. IZSÁK, S. (1958). Învăță cu drag limba română. În *Steaua roșie*, anul VII, nr. 653, 22 noiembrie 1958.
50. JAKÓBCZYK-GRYSZKIEWICZ, J., SZTYBEL-BOBEREK, M., WOLANIUK, A. (2017). Post-Socialist gentrification processes in Polish cities. În *European Spatial Research and Policy*, 24(2): 145–166.
<https://doi.org/10.1515/esrp-2017-0014>
51. KERESZTÉLY, K. (2016a). A 'bulldozer-shaped urban regeneration' - Corvin Promenade in Budapest. În *Dosarul Urban Renewal in East-Central Europe*, 8 Case Studies.
https://www.citego.org/bdf_fiche-document-554_en.html
52. KERESZTÉLY, K. (2016b). Delayed Processes and Specific Challenges: Urban Renewal in East-Central European cities [Procese întârziate și provocări specifice: Reînnoirea urbană în orașele din Europa Centrală de Est]. În *Dosarul Urban Renewal in East-Central Europe*.
https://www.citego.org/bdf_fiche-document-533_fr.html
53. KERESZTÉLY, K. (2017). From social urban renewal to discrimination - Magdolna neighbourhood programme in Budapest. În *Dosarul Urban Renewal in East-Central Europe*, 8 Case Studies.
http://www.citego.org/bdf_fiche-document-555_en.html
54. KERESZTÉLY, K., FAYMAN, S., TOMAY, K. (et. al.) (2008). Urban renewal in Budapest - synthesis of the report for ANAH-CDC, 2008. În KERESZTÉLY, K., FAYMAN, S. (editori) (2008). Urban regeneration policies in Central and Eastern Europe - Budapest case study. Summary of the Final Report on Budapest, Hungary: 13-16.
<http://dx.doi.org/10.13140/2.1.2135.3760>
55. KERESZTÉLY, K., SCOTT, J.W. (2012). Urban Regeneration in the Post-Socialist Context: Budapest and the Search for a Social Dimension. În *European Planning Studies*, 20:7, 1111-1134.
<https://doi.org/10.1080/09654313.2012.674346>
56. KOVÁCS, Z. (1998). Ghettoization or gentrification? Post-socialist scenarios for Budapest. În *Netherlands Journal of Housing and the Built Environment*, 13 (1): 63-81.
<https://link.springer.com/article/10.1007/BF02496934>
57. KOVÁCS, Z., WIESSNER, R. AND ZISCHNER, R. (2013). Urban renewal in the inner city of Budapest: Gentrification from a post-socialist perspective. În *Urban Studies*, 50 (1): 22-38.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0042098012453856>
58. KRAKÓW HERITAGE TEAM (2023). *Nowa Huta. Lesson Of The 'Short Century' [Nowa Huta. Lecția „secolului scurt”]*.
<https://krakowheritage.com/en/material-heritage/in-space/nowa-huta-lesson-of-the-short-century/>
59. KRASSIMIRA, P-S., MERZ, C., HÜGLEM A. (2011). New post-socialist city: Competitive and Attractive (ReNewTown).
https://www.itas.kit.edu/english/projects_pask11_reneto.php
60. KRONENBERG, J. (et. al.) (2020). Environmental justice in the context of urban green space availability, accessibility, and attractiveness in postsocialist cities [Justiția de mediu în contextul disponibilității, accesibilității și atractivității spațiului verde urban în orașele postsocialiste]. În *Cities*, Vol. 106, 102862.
<https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102862>
61. KUBEŠ, J., & KOVÁCS, Z. (2020). The kaleidoscope of gentrification in post-socialist cities [Caleidoscopul gentrificării în orașele post-socialiste]. În *Urban Studies*, 57(13), 2591–2611.
<https://doi.org/10.1177/0042098019889257>
62. LAZIĆ, M., CVEJIĆ, S. (2007). Class and Values in Postsocialist Transformation in Serbia. În *International Journal of Sociology*, 37(3): 54-74.
<https://doi.org/10.2753/IJS0020-7659370303>
63. LUHN, A. (2017). Moscow's Big Move: Is This the Biggest Urban Demolition Project Ever? În *The Guardian*.
<https://www.theguardian.com/cities/2017/mar/31/moscow-biggest-urban-demolition-project-khrushchevka-flats>
64. MACIUIKA, J. V. (2001). Baltic Shores, Western Winds: Lithuanian Architects and the Subversion of the Soviet Norm. În *Centropa: A Journal of Central European Architecture and the Related Arts* Vol. 1, Nr. 2 (May 2001): 108-116.
65. MASIEREK, E. (2021). Urban regeneration programming in Poland in the years 2014–2020. În *European Spatial Research and Policy*, 28(1): 223–245.
<https://doi.org/10.18778/1231-1952.28.1.12>
66. MĂRGINEAN, E. (2014). Centralele termice de cartier devin locuințe sociale?. În *Punctul.ro*.
<https://www.punctul.ro/centralele-termice-de-cartier-devin-locuinte-sociale/>
67. MIHĂILESCU, V. (2018). Faceți loc!. În *Mnemonics, o viziune ludică asupra libertății*. În *Arhitectura* 2-3(674-675): 24-37.
68. Ministère chargés de la Reconstruction, de l'Urbanisme, de la Construction et de l'Équipement; direction de la construction [Ministerele de Reconstrucție, Urbanism, Construcții și Utilaje; departamentul construcțiilor] (1945-1973). Archives sur l'organisation et le fonctionnement du Fonds National pour l'Amélioration de l'Habitat (F.N.A.H.) [Arhive privind organizarea și funcționarea Fondului Național pentru Îmbunătățirea Habitatului]. În *Arhivele Naționale ale Franței* (versiune digitală, 2011). Referință dosar 19771123 (19771123/1-19771123/130).
https://www.siv.archives-nationales.culture.gouv.fr/siv/IR/Fran_IR_017329
69. MORARU, C. (2020). Prefață. În *Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhivele Naționale istorice Centrale, Biroul Arhive Economice. FOND COMITETUL PENTRU PROBLEMELE CONSILIIILOR POPULARE – DIRECȚIA DE SISTEMATIZARE, PROIECTARE ȘI CONSTRUCȚII 1972 – 1976, VOL. I, Inventar: I-XIII*.
<https://arhivelenationale.ro/site/download/inventare/Comitetul-pentru-Problemele-Consiliilor-Populare-Directia-de-Sistematizare-Proiectare-si-Constructii-vol.-I-1972-1976-Inv-3516.pdf>
70. Mos.ru. (2017). Sergey Sobyanin Discussed the Renovation Program at the Extended Session of the Council of the State Duma [Sergey Sobyanin Obsudil Programmu Renovatsii Zhilya Na Rasshirenonn Zasedanii Soveta Gosudarstvennoy Dumy].
<https://www.mos.ru/mayor/themes/153299/3914050/>

71. MUMFORD, E. (2009). CIAM and the Communist Bloc [CIAM și Blocul Comunist], 1928–59. În *The Journal of Architecture*, 14:2: 237-254;
<https://doi.org/10.1080/13602360802704810>
72. MUMFORD, E. (2019). CIAM and Its Outcomes [CIAM și rezultatele sale]. În *Urban Planning*, 4(3): 291-298.
<https://doi.org/10.17645/up.v4i3.2383>
73. MUSTERD, S., OSTENDORF, W. (2008). Integrated urban renewal in The Netherlands: a critical appraisal. În *Urban Research & Practice*, 1:1, 78-92.
<https://doi.org/10.1080/17535060701795389>
74. NEDUČIN, D., KRKLJEŠ, M., PEROVIĆ, S.K. (2021). Demolition-Based Urban Regeneration from a Post-Socialist Perspective: Case Study of a Neighborhood in Novi Sad, Serbia [Regenerarea urbană bazată pe demolări dintr-o perspectivă post-socialistă: studiu de caz al unui cartier din Novi Sad, Serbia]. În *Sustainability* 13(18), 10430.
<https://doi.org/10.3390/su131810430>
75. NEDUČIN, D., ŠKORIĆ, M., I KRKLJEŠ, M. (2019). Post-socialist Development and Rehabilitation of Large Housing Estates in Central and Eastern Europe: A Review. În *Tehnički vjesnik*, 26(6): 1853-1860, p. 1854.
<https://doi.org/10.17559/TV-20181015174733>
76. NEKROŠIUS, L. (2015). Partially realized modernist heritage of Vilnius [Moștenirea modernistă parțial realizată din Vilnius]. În SOŁTYSIK, M.J., HIRSCH, R. (editori) (2015). *20th Century Architecture until the 1960s and Its Preservation [Arhitectura secolului al XX-lea până în anii 1960 și conservarea acesteia]*. Gdynia: Gdynia City Hall: 143-148.
77. NIKOLIĆ, S. (2019). Pasteloză – refurbishing of the PPR heritage. În *Urban Development Issues*, vol. 63: 51–64.
<http://dx.doi.org/10.2478/udi-2019-0016>
78. OBARSKA, M. (2019). High-Rise Revitalised. În *Magazyn Miasta* 3/2019 (The future of sharing in Central European Cities).
<https://www.sharedcities.eu/wp-content/uploads/2019/09/Cities-Magazine-3.pdf>
79. PANAIT, L., MEDEȘAN, S. (2015). La Terenuri, Sațiu Comun în Mănăștur, Un laborator pentru urbanism participativ și implicare comunitară At the fields. Common Space in Mănăștur. A laboratory for participative urbanism and community involvement. În TÎRĂCĂ, M., AXINTE, A., BORCA, C. (editori) (2015). *Spații Urbane în Acțiune - Activare comunitară în cartierele de blocuri din București / Urban Spaces in Action – Community activation in Bucharest’s socialist neighbourhoods*. București, tranzit.ro: 206-213.
<http://asociatia-komunitas.ro/pdf/SUA-FINAL-small-rez.pdf>
80. PANĂ, V. (2012). Emil Dandea – proiecte culturale. Înființarea Muzeului de arheologie și etnografie din Târgu Mureș. În dr. Ioan LĂCĂTUȘU, I. (coord.) (2012). *Ioan Ranca la 80 de ani – Arhivist și istoric*. Sfântu-Gheorghe: Editura Eurocarpatica: 381–390.
https://adatbank.ro/html/alcim_pdf13539.pdf
81. PETROVICI, N. (2018). Playing around the block – the social forms taken by socialist urbanization. În CUC, R. (et.al.) (2018). *Mnemonics – collective memories define our territory*. București: VSP.
82. PIRRUS, J., LEETMAA, K. (2023). Public space as a medium for emerging governance networks in post-privatised large housing estates in Tartu and Vilnius. În *Journal of Housing and the Built Environment*, nr. 38: 17–37.
<https://doi.org/10.1007/s10901-021-09864-7>
83. PLEȘU, A. (2016). Prezumția de autenticitate. În *Dilema Veche*, nr. 646, 7-13 iulie 2016.
<https://dilemaveche.ro/sectiune/editoriale-si-opinii/situatiunea/prezumtia-de-autenticitate-597664.html>
84. POPICA, O. D. (2019). Primii privatizați după 1989. Imagini inedite, câteva amintiri și o perspectivă personală despre antreprenariat, pentru cei care s-au născut acum 30 de ani. În StartupCafe.ro.
<https://www.startupcafe.ro/afaceri/antreprenariat-30-de-ani-1989-1990.htm>
85. PREAȘCĂ, D. (2017). Moscova stresată! Putin a ordonat demolarea tuturor blocurilor cu cinci etaje de tipul „hrușciovca”. În *Moldova.org*.
<https://www.moldova.org/moscova-stresata-putin-ordonat-demolarea-tuturor-blocurilor-cu-cinci-etaje-de-tipul-hrusciovca/>
86. PROTIĆ, I.B., PETAR MITKOVIĆ, P. ȘI VASILEVSKA, L. (2020). Toward Regeneration of Public Open Spaces within Large Housing Estates—A Case Study of Niš, Serbia [Către regenerarea spațiilor publice deschise din marile ansambluri de locuințe (socialiste) – Un studiu de caz din Niš, Serbia]. În *Sustainability* 12(24), 10256.
<https://doi.org/10.3390/su122410256>
87. PUGALIS, L., LIDDLE, J. (2013). Austerity era regeneration: Conceptual issues and practical challenges. În *Journal of Urban Regeneration and Renewal*, 6(4): 333-8.
88. PUȘCARIU, E. (1975). Considerații asupra conținutului dreptului de autor al arhitecților. În *Revista română de drept*, nr. 8: 70-72.
89. RADZEVICIENĖ, L. (2019). Architektūros istorikė Marija Drėmaitė: Žmonės atsikando gyvenimo užmiestyje, vėl grūdasi į mažus butus mieste [Istoric de arhitectură Marija Drėmaitė: Oamenii s-au săturat de viața în suburbii, se mută înapoi în apartamente mici din oraș]. În *Žurnalas Moteris*, nr. 03/2019.
<https://www.moteris.lt/lt/veidai/g-55429-architekturos-istorike-marija-dremaite-zmones-atsikando-gyvenimo-uzmiestyje-vel-grudasi-i-mazus-butus-mieste>
90. RĂUȚĂ, A. (2017). Fascinația centrului civic. Trei perspective actuale / The fascination of the civic centre. Three current perspectives. În ȘERBAN, A. (editor) (2017). *Uzina de fapte și alte povestiri (nemarturisite) / The factory of facts and other (unspoken)*. București: Asociația Pepluspatru: 6-31.
91. RUSECKAITĖ, I., GALAUNYTĖ, A., LIUTAURAS NEKROŠIUS, L. (2013). Architectural Excursion as a Tool: Modernist Vilnius Case [Excursia arhitecturală ca instrument: Cazul modernist Vilnius]. În *Architecture and Urban Planning Journal*, Vol. 7 (2013): 65-71.
<https://aup-journals.rtu.lt/article/view/aup.2013.008>
92. SÁNDOR, K., KELEMEN, Ó (1885). Az erdélyi törvényhatóságok jogszabályai / öszgyűjtötték, felvilágosító, összehasonlító és utaló jegyzetekkel [Legislația autorităților juridice din Transilvania / cules, cu note explicative, comparative și de referință]. În *** (1885-1904). *A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye [Culegere de legi ale autorităților juridice maghiare]*, nr. 1634: 83-88.
https://kt.lib.pte.hu/cgi-bin/kt.cgi?konyvtar/kt06112422/1_0_1_pg_iii.html
93. SAGAN, I., GRABKOWSKA, M. (2012). Urban Regeneration in Gdańsk, Poland: Local Regimes and Tensions between Top-Down Strategies and Endogenous Renewal. În *European Planning Studies*, vol. 20: 1135–1154.

- <http://doi.org/10.1080/09654313.2012.674347>
94. SCHNELLER, A., HENNIG, C. (2018). The Slovak Sustainable Energy Financing Facility (SlovSEFF) – Study. https://www.euki.de/wp-content/uploads/2019/09/20181205_SK_SlovSEFF_Study.pdf
 95. SIKORSKA, D. (et. al.) (2020). The role of informal green spaces in reducing inequalities in urban green space availability to children and seniors. În *Environmental Science & Policy*. 108(3). <http://dx.doi.org/10.1016/j.envsci.2020.03.007>
 96. SNOPEK, K. (2011). *Belyayevo Forever – Preservation of the Intangible Heritage [Belyayevo pentru totdeauna – Conservarea patrimoniului imaterial]*. Broșură realizată în cadrul atelierului postuniversitar condus de Rem Koolhaas, Institutul Strelka pentru Media, Arhitectură și Design din Moscova. https://issuu.com/kubasnopek/docs/belyayevo_forever
 97. SOAITA, A. M. (2012). Strategies for In Situ Home Improvement in Romanian Large Housing Estates. În *Housing Studie*, 27:2, 1008-1030. <https://doi.org/10.1080/02673037.2012.725833>
 98. STANILOV, K. (2007). Housing trends in Central and Eastern European cities during and after the period of transition. În STANILOV, K. (editor). *The Post-Socialist City. The GeoJournal Library*, vol 92. Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6053-3_9
 99. studio BASAR (2015). AcUM. Acumulatorul Urban Mobil. În *Arhitectura 1(655)/2015*. <https://arhitectura-1906.ro/2015/05/acum-acumulatorul-urban-mobil/>
 100. THOMSEN, A., SCHULTMANN, F., KOHLER, N. (2016). Deconstruction, Demolition and Destruction. În *Building Research & Information*, 39(4): 327-332. <https://doi.org/10.1080/09613218.2011.585785>
 101. TOSICS, I. (2011). Dilemmas of Integrated Area-Based Urban Renewal Programmes. În *Urban Development Issues (Problemy Rozwoju Miast)*, Journal of the Institute of Urban (Instytut Rozwoju Miast), nr. 3-4: 21-37. http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-3e29b885-ac5b-4535-9008-8f34f787bd07/c/PRM_2011-3-4_02_Tosics.pdf
 102. TRZCIŃSKA, M. (2021). Add, Transform, and Utilize. Possibilities of Applying Druot, Lacaton, and Vassal's Modernization Strategies and Solutions in Polish Large-Panel Housing Estates. În *Land 10* (12): 1308. <https://doi.org/10.3390/land10121308>
 103. TULBURE, I. (2019). Teatrul Național din Craiova (1969-1974). Arhitect Alexandru Iotzu / National Theatre of Craiova (1969-1974). Alexandru Iotzu" (ro/en) – Text critic. În *Zeppelin*, nr. 56, 2019-2020. <https://e-zeppelin.ro/istoria-acum/teatrul-national-din-craiova-1969-1974/text-critic-irina-tulbure/>
 104. TULBURE, I., VAIS, D., CUC, R., BĂDESCU, C. (2023). Post-war large housing estates in Romania: Bucharest, Cluj-Napoca, Târgu-Mureș, Brăila [Marile ansambluri de locuințe colective postbelice în România: București, Cluj-Napoca, Târgu Mureș, Brăila]. În Rodrigues, I. L., Shach-Pinsly, D., Tsiambaos, K., & Korobar, V. P. (Eds.) (2023). *European Middle-Class Mass Housing: Past and Present of the Modern Community [Locuințe colective de masă europene pentru clasa de mijloc: trecutul și prezentul comunității moderne]*. DINĂMIA'CET-Iscte: 452-475.
 105. United Nations / Framework Convention on Climate Change [Națiunile Unite / Convenția-cadru privind schimbările climatice] (2015). *Adoption of the Paris Agreement, [Adoptarea Acordului de la Paris]*. 21st Conference of the Parties, Paris: United Nations. <https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/109r01.pdf>
 106. VĂĂN, A. (2020). Müüte murdev Lasnamäe [Lasnamäe sparge muntele de mituri]. <https://kesknadal.ee/2019/10/24/muute-murdev-lasnamae/>
 107. VAIS, D. (2020). Type Projects as Tools: Housing Type Design in Communist Romania [Proiectele-tip ca instrumente: Proiectarea locuințelor (colective)-tip în România comunistă]. În *Architectural Histories*, 8(1): 10, pp. 1–17. <https://doi.org/10.5334/ah.321>
 108. VAIS, D. (2022). Systematization: A Key Term in 20th-Century Romanian Urbanism [Sistemizarea: un termen cheie în urbanismul românesc al secolului XX]. În *Urban Planning*, 7(1), 207-222. <https://doi.org/10.17645/up.v7i1.4791>
 109. VAIS, D. (2023). *The Ideal Model of Socialist Modernism. Gheorgheni Housing Estate in Cluj*. În *DoCoMoMo*, Journal 68 - 2023/1, print ISSN: 1380-3204: 36-44.
 110. Vilnius City Municipality (2015). RE-Block Žirmūnai triangle - Local Action Plan, Vilnius. <https://urbact.eu/files/re-block-vilnius-action-plan>
 111. Vitamin A (2017). Cum a devenit centrala termică birou de arhitectură. În *Zeppelin nr. 144, Dosar: Tradiție. Regiune. Acum*. <https://e-zeppelin.ro/cum-a-devenit-centrala-termica-birou-de-arhitectura/>
 112. WASENBERG, F. (2012). Housing Estates. In S. J. Smith (Editor) (2012). *International Encyclopaedia of Housing and Home*. Heidelberg: Elsevier Science, pp. 444-449. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-047163-1.00530-0>
 113. ZARECOR, K. E. (2012). Socialist Neighborhoods after Socialism: The Past, Present, and Future of Postwar Housing in the Czech Republic. În *East European Politics and Societies*, 26(3), 486–509. <https://doi.org/10.1177/0888325411428968>
 114. ZHELNINA, A. (2022). Bring Your Own Politics: Life Strategies and Mobilization in Response to Urban Redevelopment. În *Sociology*, 56(4): 783–799. <https://doi.org/10.1177/00380385211059438>
 115. ZHELNINA, A. (2023). Making Urban Futures at Your Kitchen Table: Temporalities of an Urban Renewal Controversy in Moscow. În *City & Community*, 22(2): 145–162. <https://doi.org/10.1177/15356841221135171>

LUCRĂRI DE DOCTORAT ȘI ALTE CERCETĂRI

1. ANDRADE UCHOA CAVALCANTI, Maria de Betania (1994). *Urban Reconstruction and Autocratic Regimes: A Case Study of Bucharest [Reconstrucție urbană și regimuri autocratice: un studiu de caz al Bucureștiului]*. Teză de doctorat: Oxford: Universitatea Oxford Brookes.
2. CUC, R. (2016). *The Romanian Socialist Housing going sustainable [Locuința Socialistă românească devenind sustenabilă]*. Teză de master, Bruxelles: Facultatea de Arhitectură La Cambre Horta, Université Libre de Bruxelles.
3. DRĂGĂNUȚĂ (CHISĂRĂU), C. I. (2016). *Spațiul public în cazul regenerării urbane a zonelor centrale post-socialiste*. Teză de doctorat, București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”.
4. MACRI (SOCEANU), Z. A. (2007). *Reabilitarea blocurilor de locuințe colective construite în perioada 1950-1990 în România*. Teză de doctorat, București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”.
5. MARIN, V. (2009). *Politicele de locuire și planificare urbană – Ameliorarea locuirii colective la București*. Teză de doctorat, București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”.
6. MARINESCU (TRIF), A. (2021). *Fracturi urbane între țesuturile istorice și socialiste în orașele din România*. Teză de doctorat, București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”.
7. MAXIM, J. (2006). *The New, the Old, the Modern. Architecture and its Representation in Socialist Romania, 1955-1965 [Noul, Vechiul, Modernul. Arhitectura și reprezentarea ei în România socialistă, 1955-1965]*. Teză de doctorat, Cambridge: Massachusetts Institute of Technology, 2006.
8. MIHAI-COMAN, H. (2022). *Elemente identitare în transformările zonei centrale a orașului Satu Mare, în perioada postbelică*. Teză de doctorat, Cluj-Napoca: Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Școala Doctorală – Domeniu Arhitectură.
9. MITREA, V. (coord.) (2007). *Studiu Istoric – Piața Teatrului Târgu Mureș*. În cadrul proiectului *Modernizare Piața Teatrului Târgu Mureș – faza Studiu de Fezabilitate*, autor Planwerk S.R.L., beneficiar Primăria Municipiului Târgu Mureș.
10. POPA FLOREA, L. (2022). *Fragment și policentralitate. Modelul italian în recalificarea centrelor orașelor comuniste din România*. Teză de doctorat, București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”.
11. SIMIRAȘ, M. (2012). *Recuperarea vecinătății în ansamblurile de locuințe colective din București. Activități umane, relații sociale și spațiu*. Teză de doctorat, București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”.
12. STROE, M. P. (2012). *Locuirea între proiect și decizie politică: România 1954-1966*. Teză de doctorat, București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”.

DOCUMENTE DE ARHIVĂ

Arhivele Naționale Direcția Județeană (A.N.D.J.) Mureș

Dosar nr. 897/b/1968, vol. XV, Consiliul Popular al Municipiului Tîrgu Mureș – Serviciul de Sistematizare și Arhitectură, Avizări proiecte pentru autorizatii, Avizări proiecte I.A.L. și particulari, de la 12.XII.1968 până la 29.XII.1968, file: 175, inventariat sub nr. 18, Vol. 11, Indicator nr. 251 (Autorizație Teatrul de Stat 600 locuri, proiect I.S.C.A.S. nr. 9381/2):

1. f. 107: Autorizație pentru executare de lucrări nr. 523 din 28 decembrie 1968 privind Teatrul de Stat 600 locuri proiect I.S.C.A.S. nr. 9381/2, faza S.T.E., în localitatea Tg. Mureș, str. P-ța Trandafirilor (în baza HCM nr. 2074/20 sept 1968, Aviz CST-RMAM nr. 353 din 10 dec. 1968, plan de situație) emisă de Comitetul Executiv al Sfatului Popular al orașului Tg. Mureș.
2. f. 108, f. 113: Adresă nr. 3004/21 decembrie 1968, dosar 71 către Serviciul Sistematizare Tîrgu Mureș, trimisă de Comitetul pentru Cultură și Artă al județului Mureș, prin vicepreședinte Iuliu Moldovan (transmiterea proiectului nr. 9381/2 al Teatrului de Stat Tîrgu Mureș, variantă la proiectul nr. 9381 faza S.T.E. și a Avizului tehnico-științific nr. 353 din 10 XII.1968 în vederea eliberării autorizației de construcție pentru deschiderea finanțării la Banca de Investiții.
3. ff. 109-110: Hotărîre a Consiliului de Miniștri ai R.S.R. nr. 2079/20 septembrie 1968 privind aprobarea principalilor indicatori tehnico-economici ai investiției „Teatrul de Stat Tîrgu-Mureș”, unele măsuri pentru realizarea acestei lucrări, precum și modificarea prevederilor articolului 1 din Hotărîrea Consiliului de Miniștri nr. 628/1968.
4. f. 111. Aviz favorabil nr. 353 din 10.XII.1968 emis de Consiliul Tehnico-Științific al Comitetului Executiv al Sfatului Popular al Regiunii Mureș-Autonomă Maghiară din R.S.R. pentru proiectul nr. 9381/2, faza S.T.E., conform Proces Verbal al ședinței de avizare din 10.XII.1968 privind teatrul de Stat cu 600 locuri în Tg. Mureș, proiect elaborat de I.S.C.A.S., document semnat de secretar CTS ing. Solymosi Ștefan și director ing. Dumitrașcu Romeo, aprobat de v. președinte ing. Tanislav Ștefan
5. f. 112: Răspuns nr. 30329/XV/1968, Dos. 897 către Comitetul pentru Cultură și Artă al Județului Mureș, Tg. Mureș din partea Consiliului Popular al mun. Tg. Mureș – Serviciul de Sistematizare și Arhitectură (semnat de arhitect-șef Gabor Ioan și ing. principal Kajnak Eugen) la Adresa nr. 3004/1968 – restituirea documentației în vederea completării acesteia, data: 26.XII.1968.
6. f. 114: Plan de situație – varianta 1. Teatrul de Stat 600 locuri Târgu Mureș, str. P-ța Trandafirilor. Planșa 2, Proiect nr. 9381/2, faza S.T.E., colectiv de proiectare I.S.C.A.S. (arh. Pavlu Gh., Lykiardopol Gh., Săvescu C., Sava M., Berceanu V.), Beneficiar: Comitetul pentru Cultură și Artă, autorizat sub nr. 523/30329/28 dec. 1968, exemplar S.S.A.

Dosar nr. 897/b/1968, vol. XV, Consiliul Popular al Municipiului Tîrgu Mureș – Serviciul de Sistematizare și Arhitectură, Avizări proiecte pentru autorizatii, Avizări proiecte I.A.L. și particulari, de la 01.II.1968 până la 07.III.1968, file: 337, inventariat sub nr. 9, Vol. II, Indicator nr. 251 (Autorizație Ansamblul Aleea Săvinești – proiect nerealizat nr. 4453/1967):

1. f. 90: Autorizație pentru executare de lucrări nr. 62 din 08.II.1968 privind ansamblul de locuințe, proiect nr. 4453/1967 pentru 15 blocuri P+4 etaje cu 300 de apartamente în localitatea Tg. Mureș, str. Săvinești (în baza avizului CST-RMAM nr. 413 din 11.XII.1967) emisă de Comitetul Executiv al Sfatului Popular al orașului Tg. Mureș.
2. f. 91: Certificat de aliniere și regim de construcții nr. 68 din 08.II.1968 privind avizarea amplasamentului pentru ansamblu de locuințe din 15 blocuri P+4, total cu 300 apartamente, conf. proiectului D.S.A.P.C. nr. 4453/1967 în localitatea Tg. Mureș, str. Săvinești, emis de Comitetul Executiv al Sfatului Popular al orașului Tg. Mureș.

3. f. **92**: Decret nr. 1151 din 28 dec. 1967 privind exproprierea și trecerea în proprietatea statului a unor imobile situate în Regiunea Mureș Aut. Magh. în scopul construirii unor blocuri de locuințe în orașul Tîrgu-Mureș.
4. f. **94**: Aviz favorabil nr. 413 din 11 decembrie 1967 emis de Consiliul Tehnico-Științific al Comitetului Executiv al Sfatului Popular al Regiunii Mureș-Autonomă Maghiară conform Proces Verbal al ședinței de avizare privind Ansamblul de locuințe strada Săvinești Tg. Mureș, proiect nr. 4453/1967, faza P.F.U., elaborat de D.S.A.P.C., semnat de secretar științific ing. Solymosi Ștefan, arh. Ștefan Ștefan, arh. Tanislav Ștefan.
5. f. **96-105**: Borderou vol. I. constr., proiect nr. 4453/1967, faza P.F.U., elaborat de D.S.A.P.C. Tg. Mureș.
6. f. **106-107**: Adresă nr. 10938/10.06.1967 emisă de C.S.C.A.S. București (prin vicepreședinte șef serviciu prof. arh. G. Gusti) către Comitetul Executiv al Sfatului Popular al R.M.A.M. ca urmare a adreselor nr. 17433 din 29.04.1967 și din 06.05.1967 prin care C.S.C.A.S. era înștiințat referitor la detaliul de sistematizare „Ansamblul de locuințe str. Săvinești – Tg. Mureș”.
7. f. **112**: Ansamblul de locuințe str. Săvinești Tg. Mureș – Plan de bază – amplasare construcții și demolări, Proiect nr. 4453/1967, faza PFU.

Arhiva de documente a Consiliului Județean Mureș

Volumul I, Decrete ale Consiliului de stat pe anul 1971, Inv. 26/1971, dosar nr. 4:

1. Decret al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România nr. 151 din 28 aprilie 1971 privind exproprierea și trecerea în proprietatea statului a unor imobile, autorizarea efectuării unui schimb de imobile, transmiterea unor imobile, retrocedarea unui imobil, precum și scoaterea din producția agricolă a unor terenuri, semnat de președintele Consiliului de Stat, Nicolae Ceaușescu.
2. Plan de situație, nr. 96 – Teatrul de Stat Tg. Mureș, Consiliu popular al jud. Mureș – Direcția Tehnică de Investiții (dir. ing. Dumitrașcu, relevat ing. Luca L., desenat Deak L.).

Volumul I, Decrete ale Consiliului de stat pe anul 1985, Inv. 3/1985, dosar nr. 1:

1. Decret al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România nr. 8 februarie 1985 privind exproprierea unor terenuri și construcții, demolarea unor construcții, scoaterea din funcțiune a unor fonduri fixe, precum și realizarea unor artere de circulație în județele Mureș și Tulcea, semnat de președintele Consiliului de Stat, Nicolae Ceaușescu.
2. Plan de situație cu amplasarea obiectivelor de investiții – Expropriere pentru ansamblul de locuințe Unirii Tg. Mureș, pr. nr. 0538-0, faza exproprierei, planșa nr. 2, data XI.1984, colectiv de proiectare Institutul de Proiectare Județean Mureș – Colectivul Topografic (dir. ing. Dumitrașcu R., dir. adj. tehn. arh. Borbely B., șef atelier chim. Rott L., șef at. de pr. ing. Constantinescu E., șef pr. de sp. Ing. Popescu L., șef colectiv ing. Hurubă V., șef proiect Incze O, verificat Ehed I.).

Volumul I, Decrete ale Consiliului de stat pe anul 1987, Inv. 2/1987, dosarul nr. 25:

1. Decret emis de Consiliului de Stat al R.S.R. nr. 266 din 1987 privind modificarea unui detaliu de sistematizare, exproprierea unor terenuri și construcții, demolarea unor construcții, scoaterea din funcțiune a unor fonduri fixe, precum și realizarea unor artere de circulație, situate în județul Mureș, art. 6, pp. 4-5.
2. Plan de situație cu amplasarea obiectivelor de investiții ptr. documentația de expropriere - Planșa nr. 2, Proiect nr. 0.318-1, faza expropriere – Ansamblul de locuințe Eroilor Sovietici II, etapele I-II-VI – Tg. Mureș, autor I.P.J. Mureș – colectivul topografic: director ing. Dumitrașcu R., dir. adj. tehn. arh. Barbely B., șef atelier III chim. Rott L., șef atelier de pr. arh. Nits I., șef col. topo. ing. Hurubă V., șef pr. de sp. arh. Preda A., șef pr. topo Inze P., verificat Ehed I., data. VIII. 1986.

Arhiva de documente a Primăriei municipiului Târgu Mureș (documente neinventariate, digitalizate 26.01.2023)

Documente privind Ansamblul Pieței Teatrului de Stat

1. Schița despre desmembrarea imobilelor (pentru amplasamentul Teatrului de Stat).
2. Schița despre desmembrarea imobilului cuprins în cart. fun. Nr. 12950 a oraș. Tg. Mureș A + nr. ord. nr top. 594. Suprafața totală 29224mp. (pentru amplasamentul Teatrului de Stat).
3. Plan de situație despre desmembrarea imobilelor cuprinse în detaliu de sistematizare Piața Teatrului, sistarea numerelor topografice vechi și nou și alipirea suprafețelor aferente la terenul cu nr. top. 594 existent, cuprins în cf nr. 12950 Tg. Mureș, comasarea suprafețelor și atribuirea unui singur număr topografic, precum și readnotarea în favoarea Statului Român. Întocmit de OJCUL Mureș, 1982 (th. Pr. Venczel Marta, verificat S.A.S. th. Pro. Balint Ferencz). Autorizat sub nr. 1499/IV/17.02.1982 de Sectorul arhitectură, sistematizare, control, disciplina în constr. al Consiliului Popular al Municipiului Tîrgu Mureș.
4. Plan de situație despre parcelarea imobilului cuprins în cf. nr. 12950 Tg. Mureș. Ord. A + nr. top. 594 cu o suprafață de 3Ha 9486mp situat în P-ța Teatrului. Întocmit de OJCUL Mureș, 1982 (th. Pr. Venczel Marta, verificat S.A.S. th. Pro. Balint Ferencz). Autorizat sub nr. 1499/IV/17.02.1982 de Sectorul arhitectură, sistematizare, control, disciplina în constr. al Consiliului Popular al Municipiului Tîrgu Mureș.
5. Plan de situație despre desmembrarea imobilului cuprins în cf. nr. 12950 Tg. Mureș ord. A + nr. top. 594/1 cu o supr. De 12950mp și cf. 800/II Tg. Mureș ord. A + nr. top. 594/1 cu o supr. de 16254mp. Întocmit de OJCUL Mureș (Vaida Zița), verificat S.S.A. (Man. E.). Autorizat sub nr. 10344/18.07.1985 de Sectorul arhitectură, sistematizare, control, disciplina în constr. al Consiliului Popular al Municipiului Tîrgu Mureș.

Documente privind Ansamblul Aleea Săvinești-Libertății:

1. Ansamblul de locuințe str. Săvinești – Tg. Mureș. Plan de expropriere realizat de D.S.A.P.C. Mureș în 22.05.1967, aprobat în baza avizului S.S.A. și vizat spre neschimbare de Serviciul de Sistematizare și Arhitectură sub nr. 8114 din 25.04.1967.
2. Ansamblul de locuințe str. Săvinești – Tg. Mureș. Plan de situație aprobat în baza avizului S.S.A. vizat spre neschimbare de Serviciul de Sistematizare și Arhitectură sub nr. 18307 din 20.07.1967.

3. Tabel de expropriere vizat spre neschimbare de Serviciul de Sistematizare și Arhitectură sub nr. 4570 din 06.02.1968, aprobat de Comitetul Executiv al Sfatului Popular al Orașului Tg. Mureș sub nr. 4570/06.02.1968.
4. Schița de desmembrare a imobilului cuprins în cart funciară nr. 800/III a mun. Tg. Mureș vizată spre neschimbare de Serviciul de Sistematizare și Arhitectură sub nr. 27615 din 18.12.1969, aprobat de Comitetul Executiv al Sfatului Popular al Orașului Tg. Mureș sub nr. 27615/18.12.1969.
5. Schița de desmembrare a imobilului cuprins în cart funciară nr. 800/III a mun. Tg. Mureș vizată spre neschimbare de Serviciul de Sistematizare și Arhitectură sub nr. 9227 din 19.XII.1970. Document neinventariat.
6. Descriere nr. 2245 din 20 august 1982 emisă de Oficiul Județean pentru construirea și vânzarea locuințelor privind dezmembrările imobilului cuprins în CF nr. 800/III Tg Mureș. Plan autorizat sub nr. 8074/IX.18.10.1982 de Consiliul Popular al mun. Tg. Mureș – Sectorul Arhitectură, sistematizare, control, disciplină în construcții.
7. Plan de situație inițial – Ansamblul Libertății – schiță de carte funciară.
8. Descriere nr. 3174 din 24.XII.1982 privind dezmembrarea terenurilor situate în str. Libertății 60/A și Ady Endre nr. 2A aflat în cf. nr. 800/III, Ord. A+79 (...) cu o suprafață totală de 5691mp emis de Oficiul Județean pentru construirea și vânzarea locuințelor – Comitetul Executiv al Consiliului Popular al Județului Mureș, autorizat sub nr. 31/10.I.1983 de Sectorul arhitectură, sistematizare, control, disciplină în construcții al Consiliului Popular al mun. Tîrgu-Mureș.

Documente privind cartierul Unirii:

1. Plan de situație despre parcelarea imobilelor sub nr. top. 5541a/1 situate în Ansamblul de locuințe Unirii I/I; I/II; I/III; I/IV – Teren pt. construcții în str. Ștefan Cicio Pop, Vasile Goldiș, Vasile Lucaci, Voinicenilor. Plan de situație despre comasarea imobilelor cuprinse în detaliu de sistematizare din ansamblul de locuințe Unirii I/I, I/II, I/III și I/IV expropriat prin decret nr. 43/1985 și nr. 141/1985. Planuri întocmit de O.C.V.L. (Mera Angela), verificate S.S.A. (Man Eugen), autorizate sub nr. 10476/30.09.1987 de Consiliul Popular al mun. Tg. Mureș – Sectorul arhitectură, sistematizare, control, disciplină în construcții.
2. Documentația privind avizarea amplasamentelor și scoaterii terenurilor din producție agricolă pentru ansamblul de locuințe Unirii Tg. Mureș - Plan de situație cu amplasarea obiectivelor de investiție, Proiect nr. 0537.0 - faza exproprii, data: VIII. 1984, colectiv de proiectare – Institutul de Proiectare Județean Mureș (Colectivul Topografic): director ing. Dumitrașcu R., dir. adj. tehn. arh. Borbely B., șef atelier chim. Rott L., șef at. de pr. ing. Constantinescu E., șef pr. de sp. ing. Popescu L, șef colectiv ing. Hurubă V., șef proiect. Incze P., verifcator Zănescu V., avizat de Consiliul popular al jud. Mureș – Secția de Sistematizare și Arhitectură (semnat de arh. șef).

Arhiva de documente AQUASERV S.A. Târgu Mureș

Dosar privind „Ansamblul de Locuințe Unirii – Zona I, etapele I, II”, digitalizat în 02.2023:

1. ff. **33-35**: Expunere de motive, asumat de Comitetul Executiv al Consiliului Popular al Județului Mureș (prin preș. Ioan Ungur), prezentat spre avizare către Comitetul pentru Problemele Consiliilor Populare (prin Teodor Coman și viceprim-ministru Ludovic Fazekas).
2. f. **36**: Decret prezidențial privind exproprierea unor terenuri și construcții, demolarea unor construcții și realizarea unor artere de circulație în județul Mureș (în scopul construirii unui număr de 399 apartamente și a lucrărilor tehnico edilitare aferente în etapele I și II din „Ansamblul de locuințe Unirii” din mun. Tîrgu Mureș (nesemnat).
3. ff. **45-46**: Memoriu Justificativ cuprinzând principalele date tehnico-economice ale unor imobile proprietate de stat ce urmează a se realizat în „Ansamblul de locuințe Unirii” etapele I și II din mun. Tîrgu Mureș, jud. Mureș, elaborat de Consiliul Popular al Județului Mureș-Comitetul Executiv, Intreprinderea Județeană de Gospodărie Comunală și Colectivă Mureș (I.J.G.C.C.– Tîrgu Mureș), semnat de director ec. Hintea Mihăilă.
4. ff. **48-49**: Decizia nr. 640/18 decembrie 1984 a Biroului permanent al Comitetului Executiv al Consiliului Popular al Județului Mureș, semnată de preș. Szotyori Ernest și secretar Cornel Hărșan.
5. f. **63**: Plan de situație cu amplasarea obiectivelor de investiție - Expropriere pentru ansamblul de locuințe Unirii Tg. Mureș, Proiect nr. 0538.0 - faza exproprii, data: XI. 1984, colectiv de proiectare – Institutul de Proiectare Județean Mureș (Colectivul Topografic): director ing. Dumitrașcu R., dir.adj. tehn. arh Borbely B., șef atelier chim. Rott L., șef at. de pr. ing. Constantinescu E., șef pr. de sp. ing. Popescu L, șef colectiv ing. Hurubă V., șef proiect. Incze P., verifcator Ehedi I., avizat de Consiliul popular al jud. Mureș – Secția de Sistematizare și Arhitectură (semnat de arh. șef).
6. ff. **133-134**: Memoriu Justificativ nr. 3045/15.XI.1987, Dosar nr. 33, privind scoaterea din producția agricolă vegetală a terenurilor necesare realizării lucrării „Ansamblul de locuințe Unirii, etapele I și II” din mun. Tîrgu Mureș, jud. Mureș, emis de Comitetul Executiv al Consiliului Popular al Județului Mureș (semnat de prim-vicepreședinte ing. Szotyori Ernest și secretar Cornel Hărșan).
7. f. **148**: Schema de ansamblu cuprinzînd încadrarea în zona geografică a amplasamentului - Expropriere pentru ansamblul de locuințe Unirii Tg. Mureș, Proiect nr. 0537.0 - faza exproprii, data: X. 1983, colectiv de proiectare – Institutul de Proiectare Județean Mureș (Colectivul Topografic): director ing. Dumitrașcu R., dir. adj. tehn. arh. Borbely B., șef atelier chim. Rott L., șef at. de pr. ing. Constantinescu B., șef pr. de sp. ing. Popescu L, șef colectiv ing. Hurubă V., șef proiect. Incze P., verifcator ing. Zănescu V.

Arhiva de documente a SC PROIECT S.A. (documente neinventariate și nepublicate ale fostului Institut de Proiectare Județean Mureș)

Documente privind Ansamblul Pieței Teatrului de Stat

1. Plan de situație traseu apă caldă încălzire instalații electrice, Locuințe în Piața Teatrului Tg. Mureș – Bloc B+C, Beneficiar I.J.G.C.L. – Mureș, proiect nr. - faza N.C., planșa -; data: -; colectiv de proiectare Institutul de dezvoltare și proiectare pentru sistematizare, locuințe, gospodărie comunală - I.S.L.G.C. (arh. Nicolae C., arh. Săvescu C.).

Documente privind Ansamblul Aleea Săvinești-Libertății:

1. Schema generală de organizare, Ansamblul de locuințe str. Săvinești – Tg. Mureș, proiect nr. 4453, faza P.F.U., planșa OS/1; data: XI.1967; colectiv de proiectare D.S.A.P.C. Mureș (arh. Rado K., ing. Macavei E, arh. Havaș A., Magdeș Gh., Georgescu D., Holitska E., Crimbalmos M., ing. Niculescu M.).
2. Plan de situație, Racorduri rețele tehnic-edilitare, Ansamblul de locuințe str. Săvinești – Tg. Mureș, proiect nr. 4453, faza P.F.U., planșa A/3; data: XI.1967; colectiv de proiectare D.S.A.P.C. Mureș (arh. Rado K., ing. Macavei E, arh. Havaș A., Magdeș Gh., Georgescu D., Holitska E., Crimbalmos M., ing. Niculescu M. Documente neinventariate.

Documente privind cartierul Unirii:

1. Plan de situație redactat după pr. nr. 0414.0, Ansamblu de locuințe Unirii zona II, Tg. Mureș, proiect nr. 0498.0 – faza st. topo., planșa nr. 1; data: XII. 1984; colectiv de proiectare I.P.J. Mureș – col. topo. (dir. ing. Dumitrașcu R., dir. adj. tehn. arh. Borbely B., șef atelier chim. Rott L., șef colectiv ing. Hurubă V., șef proiect ing. Braun O., șef pro. sp. Arh. Markovics S., ing. Pârvu M, Tăban M, verifica ing. Pârvu M.).
2. Plan de situație redactat după pr. nr. 0414.0, Ansamblu de locuințe Unirii zona II, Tg. Mureș, proiect nr. 0498.0 – faza st. topo., planșa nr. 2; data: II. 1985; colectiv de proiectare I.P.J. Mureș – col. topo. (dir. ing. Dumitrașcu R., dir. adj. tehn. arh. Borbely B., șef atelier chim. Rott L., șef colectiv ing. Hurubă V., șef proiect ing. Braun O., șef pro. sp. Arh. Markovics S., ing. Pârvu M, Tăban M, verifica ing. Pârvu M.).
3. Plan de situație – Varianta I Ansamblu de locuințe str. Unirii zona II – Tîrgu Mureș - proiect nr. 0498.0 – faza D.S., planșa nr. - ; data: V. 1985; colectiv de proiectare I.P.J. Mureș (dir. ing. Dumitrașcu R., dir. adj. tehn. arh. Borbely B., șef atelier arh. Nits. I, șef colectiv arh. Popescu L., șef proiect arh. Markovics A., desenat Kali M., verificat Horvath M.).
4. Plan de situație – Varianta II Ansamblu de locuințe str. Unirii zona II – Tîrgu Mureș - proiect nr. 0498.0 – faza D.S., planșa nr. - ; data: mai. 1985; colectiv de proiectare I.P.J. Mureș (dir. ing. Dumitrașcu R., dir. adj. tehn. arh. Borbely B., șef atelier arh. Nits. I, șef colectiv arh. Popescu L., șef proiect arh. Markovics A., desenat Banciu D., verificat Horvath M.).

Documente privind zona centrală – Piața Eroilor Sovietici (azi Piața Victoriei):

1. Perspectivă – Etapa finală - Planșa nr. A1, Proiect nr. 4482, faza S.T.E. – Oficiul P.T.T.R. Tg. Mureș, autor D.S.A.P.C. Mureș; colectiv de proiectare: Rado C., Macavei E., Havaș A., Damian M., Varnai A., Kacso E., Popescu L; data: 05.1967.
2. Plan de situație - Planșa nr. A2, Proiect nr. 4482, faza S.T.E. – Oficiul P.T.T.R. Tg. Mureș, autor D.S.A.P.C. Mureș; colectiv de proiectare: Rado C., Macavei E., Havaș A., Damian M., Varnai A., Kacso E., Popescu L; data: 05.1967.
3. Plan de situație - Planșa nr. 1, Proiect nr. 6896/a – zona piața Eroilor Sovietici, autor I.P.J. Mureș; colectiv de proiectare: director ing. Macavei E., director adjunct ing. Dumitrașcu, șef de atelier arh. Nits I., șef colectiv topo. ing. Hurubă V., proiectant Folop E., verificator ing. Costescu V.), data: 03.1974.
4. Posibilitate de organizare în perspectivă a zonelor învecinate (Piața Eroilor Sovietici) - Planșa nr. A2, Proiect nr. 7661 (faza D-S) - Expropriere pentru ansamblul de locuințe Unirii, autor I.P.J. Mureș; colectiv de proiectare: director ing. Macavei E., director adjunct ing. Dumitrașcu, șef de atelier arh. Nits I., șef proiect Pușcaș A., verificator arh. Lăcătușu), data: 07.1976.
5. Schema de alimentare cu apă P-ța Eroilor Sovietici. - Planșa nr. H9, Proiect nr. 0918.1, faza PE+DDE – zona piața Eroilor Sovietici - Lungă, autor I.P.J. Mureș; colectiv de proiectare: ing. DUMITRAȘCU R., arh. PUȘCAȘ A., chim. ROTT L., ing. BEYER Gh., arh. PREDA A., ing. ȘTEFĂNESCU R., desenator BARTHA E.; data: 12.1987.

Arhiva Agenției Naționale de Cadastru și Publicitate Imobiliară (A.N.C.P.I.), Oficiul de Cadastru și Publicitate Imobiliară (O.C.P.I.) Mureș

1. Planuri de carte funciară neinventariate, Târgu Mureș (obținute prin topograf Vasile Roman).

LEGISLAȚIE

1. Legea nr. 119 din 11 iunie 1948 pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, bancare, de asigurări, miniere și de transporturi publicată în B. Of. nr. 133 bis./11 iun. 1948.
<https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/Afis/46>
2. Decretul nr. 234/23 februarie 1949 pentru organizarea Ministerului Construcțiilor și Decretul nr. 235/23 februarie 1949 pentru înființarea Institutului de Proiectare a Construcțiilor pe lângă Ministerul Construcțiilor. În Arhivele Naționale, Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Serviciul Arhive Administrative și Culturale. Consiliul de stat la R.S. România, Decrete 1949-1950. Nr. inventar 3041, poz. 70-71.
<https://arhivelenationale.ro/site/download/inventare/Consiliul%20de%20Stat.%20Decrete.%201949-1950.%20Inv.%203041.PDF>
3. Constituția Republicii Populare Române, emisă de Marea Adunare Națională, publicată în Publicat în BULETINUL OFICIAL nr. 1 din 27 septembrie 1952.
<https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/14933>
4. Hotărârile C.C. al P.M.R. și ale Consiliului de Miniștri al R.P.R. nr. 2447 și 2448 / 13 noiembrie 1952 cu privire la construcția și reconstrucția orașelor și planul general de reconstrucție. În Arhivele Naționale, Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Serviciul Arhive Contemporane. Comitetul central al PCR, Secția Economică, Hotărâri ale Consiliului De Miniștri, poziția 55, 24 file, p. 81.
<https://arhivelenationale.ro/site/download/inventare/Comitetul-Central-al-Partidului-Comunist-Roman.-Sectia-Economica.-1920-1965.-Inv.-2359.pdf>

5. Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 425/15 martie 1956 privind organizarea construcțiilor și profilarea institutelor de proiectare. În Arhivele Naționale, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Biroul Arhive Contemporane. Fond C.C. al P.C.R. – Secția Cancelarie. Hotărâri ale Consiliului de Miniștri, Inventar - anul 1956. Nr. de inventar 256 (nr. vechi de inventar 212), 22 file, p. 52. <https://arhivelenationale.ro/site/download/inventare/Comitetul-Central-al-Partidului-Comunist-Roman.-Sectia-Cancelarie.-Hotarari-ale-Consiliului-de-Ministri.-1956.-Inv.-3219.PDF>
6. Hotărârea Consiliului de Miniștri nr.781 / 19 iunie 1959 privind reorganizarea Departamentului de Arhitectură și Urbanism în Comitet de Stat pentru Construcții, Arhitectură și Sistemizare și organizarea și funcționarea Comitetului de Stat pentru Construcții, Arhitectură și Sistemizare de pe lângă Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Române; Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1677/ 20 noiembrie 1959 privind stabilirea structurii organizatorice a Comitetului de Stat pentru Construcții, Arhitectură și Sistemizare de pe lângă Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Române; Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1679/20 noiembrie 1959 privind numirea președintelui, vicepreședinților și a membrilor Comitetului de Stat pentru Construcții, Arhitectură și Sistemizare. În Arhivele Naționale - Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Serviciul Arhive Contemporane. Fond Comitetul Central al P.C.R., Secția Cancelarie, Hotărâri ale Consiliului de Miniștri. Inventar 3329, nr. inventar 474, 12 file, p. 62. https://arhivelenationale.ro/site/download/inventare/CC-al-PCR-Sectia-Cancelarie-Hotarari-ale-Consiliului-de-Ministri-1959-1960-1963-INV-3329_c-1.pdf
7. Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 191/12 aprilie 1963 privind organizarea și profilarea activității de proiectare, precum și unele măsuri pentru mărirea capacității de lucru a organizațiilor de proiectare și îmbunătățirea activității acestora, publicată în Buletinul Oficial nr. 21 din 6 iulie 1963. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/22701>
8. Hotărârea nr. 26 din 12 ianuarie 1966 a Comitetului Central al Partidului Comunist Roman și a Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România privind sprijinirea de către stat a cetățenilor de la orașe în construirea de locuințe proprietate personală, emisă de Consiliul De Miniștri al Comitetul Central al P.C.R., Publicată în BULETINUL OFICIAL nr. 1 din 12 ianuarie 1966. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/14940>
9. Decret Nr. 445 din 27 mai 1966 privind sprijinirea de către stat a cetățenilor de la orașe în construirea de locuințe proprietate personală, emis de Consiliul De Stat al R.S.R., publicat în BULETINUL OFICIAL NR. 27 din 27 mai 1966. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/171>
10. Legea nr. 2 din 16 februarie 1968 privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste România, publicată în Buletinul Oficial nr. 17/17 februarie 1968. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/189>
11. Legea nr. 9 din 9 mai 1968 pentru dezvoltarea construcției de locuințe, vânzarea de locuințe din fondul de stat către populație și construirea de case proprietate personală de odihnă sau turism. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/46867>
12. LEGEA Nr. 4 din 28 martie 1973, privind dezvoltarea construcției de locuințe, vânzarea de locuințe din fondul de stat către populație și construirea de case de odihnă proprietate personală, emis de MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ și Publicat în BULETINUL OFICIAL NR. 46 din 31 martie 1973. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/308>
13. Legea nr. 10 / 25 iunie 1973 privind comitetul pentru problemele consiliilor populare, republicată în Buletinul Oficial nr. 106 din 11 decembrie 1973. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/26387>
14. Legea nr. 13 din 26 iulie 1974 – Legea Drumurilor, emisă de Marea Adunare Națională, publicată în BULETINUL OFICIAL nr. 107 din 31 iulie 1974. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/348>
15. Legea nr. 63 / 30 octombrie 1974 privind ocrotirea patrimoniului cultural național al Republicii Socialiste România, publicată în Buletinul Oficial nr. 137 / 2 noiembrie 1974. Disponibil online: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/356>
16. 1974 Legea nr. 58 din 1 noiembrie 1974 privind sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale, emisă de MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ, Publicată în BULETINUL OFICIAL nr. 135 din 1 noiembrie 1974. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/351>
17. Legea nr. 37 din 26 noiembrie 1975 privind sistematizarea, proiectarea și realizarea arterelor de circulație în localitățile urbane și rurale, emisă de Marea Adunare Națională, publicată în BULETINUL OFICIAL nr. 82 din 6 septembrie 1978. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/173522>
18. Decretul nr. 442/1977 privind organizarea și funcționarea Consiliului Culturii și Educației Socialiste, publicat în Buletinul Oficial nr. 127 din 28 noiembrie 1977. <https://lege5.ro/Gratuit/he2tqmrx/decretul-nr-442-1977-privind-organizarea-si-functiunea-consiliului-culturii-si-educatiei-socialiste>
19. Legea nr. 9 din 18 decembrie 1980 privind investițiile, emisă de Marea Adunare Națională, publicată în BULETINUL OFICIAL nr. 109 din 23 decembrie 1980. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/513>
20. Decret – lege nr. 61 din 7 februarie 1990 privind vânzarea de locuințe construite din fondurile statului către populație, emis de C.F.S.N., publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 22 din 8 februarie 1990. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/859>
21. 1992 LEGEA Nr. 85 din 22 iulie 1992 privind vânzarea de locuințe și spații cu alta destinație construite din fondurile statului și din fondurile unităților economice sau bugetare de stat, emisă de Parlament, publicată în MONITORUL OFICIAL NR. 260 din 15 septembrie 1994. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/2343>
22. Legea nr. 114 din 11 octombrie 1996 privind locuințele, emisă de Parlament, Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 393 din 31 decembrie 1997. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/8601>

23. Ordonanța de Urgență nr. 18 din 4 martie 2009 privind creșterea performanței energetice a blocurilor de locuințe colective construite după proiecte elaborate în perioada 1950-1990, emis de Guvern, Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 155 din 12 martie 2009.
<https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/103284>
24. Decizie nr. 1514 din 15 noiembrie 2011 referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 45 alin. (3)-(6) din Legea cadastrului și a publicității imobiliare nr. 7/1996, emisă de Curtea Constituțională, Publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 24 din 12 ianuarie 2012.
<https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/134460>
25. Legea nr. 196/2018 privind înființarea, organizarea și funcționarea asociațiilor de proprietari și administrarea condominiilor, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 660 din 30 iulie 2018.
<https://monitoruloficial.ro/Monitorul-Oficial--PI--660--2018.html>
26. Ministerul dezvoltării, lucrărilor publice și administrației – MDLPA (2022). *Strategia națională de dezvoltare urbană integrată pentru orașe reziliente, verzi, incluzive și competitive 2022-2035 (Politica Urbană a României)*.
<https://www.mdpa.ro/uploads/articole/attachments/63b68cdf71ac9744827308.pdf>
27. Hotărâre nr. 1575 din 28 decembrie 2022 privind aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare urbană integrată pentru orașe reziliente, verzi, incluzive și competitive 2022-2035 - Politică urbană a României, emisă de Guvernul României, Publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 1275 din 30 decembrie 2022.
<https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/263345>
28. Programul național multianual privind creșterea performanței energetice a blocurilor de locuințe.
<https://www.mdpa.ro/pages/pncrestereperformanta>

RESURSE VIDEO

1. BOGDAN, O. (2020). Ce ar fi să reutilizăm clădirile existente, în loc să construim de la zero?. Fișier video: TEDxCluj.
<https://www.youtube.com/watch?v=t1sWdCj7u-A>
2. CINECLIC (2023). Nicolae Ceaușescu, Chivu Stoica și Ion Gheorghe Maurer fac o vizită de lucru la Târgu Mureș 1965.
<https://www.facebook.com/Cineclic.ro>
3. COHEN, J. L. (2009). *Modernism and Periphery* [fișier video, Noiembrie 2010]
<http://www.recentering-periphery.org/jean-louis-cohen-modernism-and-periphery/>
4. COHEN, J. L. (2021). Jean Louis Cohen and the Transurbanism of the Modern City [fișier audio, 26 August 2021], *Architecture Talk*.
<https://www.architecturetalk.org/home/111>

RESURSE ONLINE

1. *Architectural Histories Journal*, <https://journal.eahn.org/>
2. *Docomomo Journal* (Print-ISSN: 1380-3204, Online-ISSN: 2773-1634), <https://docomomojournal.com/index.php/journal/index>
3. <https://ec.europa.eu/eurostat/>
4. <https://insse.ro/cms/>
5. <https://ro.tranzit.org/>
6. <https://urbact.eu/>
7. <https://www.cost.eu/actions/CA18137/>
8. <https://www.fonduri-ue.ro/>
9. <https://www.google.com/maps/d/u/0/edit?mid=1mdKP1AFrAFnOLm8xRGgAGlyPrVZWsW4&usp=sharing>
10. <https://www.publicspace.org/>
11. <https://www.tirgumures.ro/>
12. *sITA* (publicat în limba engleză, anual, de Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” din București, Departamentul de Istorie și Teoria Arhitecturii și Conservarea Patrimoniului „Sanda Voiculescu”. ISSN (Print) 2344-6544, ISSN (Online) 2457-1687, București: Editura Universitară „Ion Mincu”), <https://sita.uauim.ro/>
13. *Urban Planning Journal*, <https://www.cogitatiopress.com/urbanplanning>
14. www.mnemonics.ro

Alte resurse online utilizate în scopul cercetării

1. *** (2017). *Acoperirea pârâului Pocloș ar putea asigura, în prima etapă, peste 1.000 de locuri de parcare*.
<https://www.radiomures.ro/stiri/acoperirea-paraului-poclos-ar-putea-asigura-in-prima-etapa-peste-1-000-de-locuri-de-parcare.html>
2. *** (2019). *Urban Poverty - Part of Urban Agenda for the EU*.
<https://futurium.ec.europa.eu/en/urban-agenda/urban-poverty>
3. *** (2021). *Tallinn 2035. Development Strategy*.
<https://strateegia.tallinn.ee/en>
4. *** (2022). *Centrala Artelor In Context, Slănic Moldova*.
<http://www.incontext.art/>
5. *** (2023). *Despre Uzina Foto din Târgu Mureș*.
<https://avimag.net/despre-uzina-foto-din-targu-mures/>
6. *** (2023). *Istoric ROMCAB*.
<https://www.romcab.com/company-history.html>
7. ***. *Grupul de inițiativă civică Cișmigiu*.
<https://www.facebook.com/Cismi.Civic>
8. ***. *Istoric al Universității de medicină, farmacie, științe și tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș*.
<https://www.umfst.ro/universitate/responsabilitate-publica/istoric.html>
9. ***. *Jessica II in Luthuania in the 2014-2020 Operational Programme*.

- https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/presentation_20161020_vienne_agne_kazlauskaitė_1.pdf
10. ***. *La Terenuri - Spațiu Comun în Mănăstur*.
<https://www.facebook.com/LaTerenuriSpatiuComunInManastur/>
 11. ***. *Le Programme National de Rénovation Urbaine (PNRU) [Programul Național de Renovare Urbană, Franța], 2004-2020*.
<https://www.anru.fr/le-programme-national-de-renovation-urbaine-pnru>
 12. ***. *Programul Orașelor Mari din Olanda (Big Cities Policy I, II, III și +)*.
<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/17535060701795389>
 13. ***. *Programul Sozialestadt din Germania*.
https://www.staedtebaufoerderung.info/StBauF/DE/Programm/SozialeStadt/soziale_stadt_node.html
 14. ***. *Programul pentru Termo-modernizare și Reparații din Polonia [Termomodernizacji i Remontów]*.
<https://www.gov.pl/web/archiwum-inwestycje-rozwoj/wspieranie-termomodernizacji-i-remontow>
 15. ***. *Scurt istoric al organizării profesionale a arhitecților din Români*.
www.uniuneaarhitectilor.ro/istoric
 16. ADAM, A., POP, R. (2012). *Casa „See You”*.
<https://www.uar-bna.ro/2012/proiecte/1/362/>
 17. adkrajine d.o.o., ZAPUSEK CERNE, A., CERNE, D (2012). *Refurbishment of a Green Space in the Neighbourhood of Gorica, Velenje (Slovenia)*.
<https://www.publicspace.org/works/-/project/h250-refurbishment-of-a-green-space-in-the-neighbourhood-of-gorica>
 18. ANDOR, E. (2018). *Marosvásárhely - 1985.11.01. A Román Kommunista Párt megyei szervezetének felhívása, 1985. [Târgu Mureș – 01.11.1985. Apelul organizației județene a Partidului Comunist Român – 01.11.1985]*.
<https://www.flickr.com/photos/59061037@N02/27280229458/in/photostream/>
 19. AXINTE, A., BORCAN, C. (et.al.) (studioBASAR) (2015). *Cutia cu '89*.
<https://www.anuala.ro/proiecte/2015/163/>
 20. AXINTE, A., BORCAN, C. (et.al.) (studioBASAR) (2017). *Remorca de Cercetare și Activare (RCA)*.
<https://www.anuala.ro/proiecte/2017/108/>
 21. AXINTE, A., BORCAN, C. (studioBASAR) (2016). *Sufrageria Gârleanu*.
<https://www.anuala.ro/proiecte/2016/114/>
 22. AXINTE, A., BORCAN, C., DAVID, M. (2017). *Centrul Comunitar TEI*.
<https://www.anuala.ro/proiecte/2017/105/>
 23. AXINTE, A., BORCAN, C., OANCEA, M.D. (2015). *AcUM. Acumulatorul Urban Mobil*.
<https://www.anuala.ro/proiecte/2015/061/>
 24. *Bienala de Arhitectură Tallinn (2022). Competition - Circular Block: Reinventing the Mikrorayon*.
<https://2022.tab.ee/competitions/vision-competition/>
 25. BROOKS, M. (2014). *Transformation of Socialist Housing in Slovakia*. Documentar fotografic.
<https://www.behance.net/gallery/15767771/Transformation-of-Socialist-Housing-in-Slovakia>;
 26. CÎMPEAN, D. (2023). *Concurs de curățenie între asociațiile de proprietari din Cluj-Napoca. Primăria îi premiază pe cei mai gospodari clujeni*.
<https://www.monitorulcluj.ro/administratie/107674-concurs-de-curatenie-intre-asociațiile-de-proprietari-din-cluj-napoca-primaria-ii-premiaza-pe-cei-mai-gospodari-clujeni>
 27. *Cost Action 18137 - European Middle Class Mass Housing - MCMH-EU (2022). Post-War Mass Housing as Heritage Site: Methodology Training School in Vilnius*.
https://www.vcb.lt/wp-content/uploads/2022/06/1_TRAINING-SCHOOL-VILNIUS_programme_2022-06-06.pdf
 28. DRUOT, LACATON & VASSAL (2011). *Transformarea Turnului Bois le Prêtre – Paris, 17 [Transformation de la Tour Bois le Prêtre - Paris 17]*.
<http://www.lacatonvassal.com/?idp=56>
 29. *Filiala Mureș a Uniunii Artiștilor Plastici. Istoric al Filialei Mureș a uniunii Artiștilor Plastici*.
<http://cultura.inmures.ro/orasul-vechi/institutii-de-cultura/institutii-de-cultura-din-tirgu-mures/uniunea-artistilor-plastici/uniunea-artistilor-plastici-istoric/>
 30. FRÂNCU, C., MANEA, D. (et. al.) (studio BASAR) (2013). *Locul Meu - După Blocuri*.
<http://www.studiobasar.ro/?p=5126>
 31. GRACZYŃSKI, J. *Nowa Huta, Polonia*.
<http://graczyński.pl/>
 32. GutGut (2008). *PANELÁK, Rimavská Sobota, Slovacia*.
<https://www.gutgut.sk/PANELAK>
 33. HEGEDŰS, V., SIMONYI, S. (coord.) (2004). *Budapest's Medium-Term Development Programme 2005-2013*.
https://urb.bme.hu/segedlet/bp_fuzet/sm_podmaniczky_programme2.pdf
 34. MAY, E., REICHOW, H. B., SÄUME, M., HAFEMANN, G., AALTO, A. (1956). *Neue Vahr, Bremen, Germania*. https://architekturuehrer-bremen.de/n_anzeigen.php?id=174
 35. ICR – Institutul Cultural Român. *Parteneriate culturale CANTEMIR*.
<https://www.icr.ro/praga/programul-cantemir-7155/en>
 36. Institutul Național al Patrimoniului (Narodowy Instytut Dziedzictwa), Polonia. *Programul de acțiune al Consiliului Național al Patrimoniului din Polonia*.
<https://nid.pl/>
 37. LACATON & VASSAL, DRUOT, HUTIN (2017). *Transformarea a 530 de locuințe sociale din cartierul Grand Parc, Bordeaux [Transformation de 530 logements, bâtiments G, H, I, quartier du Grand Parc Bordeaux]*.
<https://www.lacatonvassal.com/index.php?idp=80>
 38. Le Corbusier (1952). *Unité d'Habitation, Marsilia, Franța*.
<http://www.fondationlecorbusier.fr/>
 39. MANOPERA ARCHITECTURE (2019). *Bloculmeu.ro*.

- <https://romaniandesignweek.ro/portofoliu/bloculmeuro>
40. MANOPERA ARCHITECTURE (2019). *Improving Tudor - international architecture and urbanism workshop, Târgu Mureș.*
<https://www.manopera.com/improving-tudor>
 41. Municipality of Tirana (2018). *Duaj te Luaj! - 100 fusha [Vreau sa ma joc! - 100 de câmpuri], Tirana (Albania).*
<https://www.publicspace.org/en/web/guest/works/-/project/e133-1090>
 42. Municipality of Tirana, ATENASTUDIO (2011). *KM_Runwaypark, Tirana (Albania).*
https://www.publicspace.org/works/-/project/g327-km_runwaypark
 43. PARK HILL RESIDENTS ASSOCIATION (2023). *Cartierul Park Hill, Sheffield, Marea Britanie, 1957 – 1961.*
<https://parkhill.estate/>
 44. PLANWERK ARHITECTURĂ ȘI URBANISM (2011). *Piața Teatrului Târgu Mureș.*
<http://planwerkcluj.org/portofolio/piata-teatrului/>
 45. Point 4, Zeppelin, Archis Interventions, Hackenbroich Architekten, studioBASAR (2010). *Magic Blocks, Bucharest (Romania).*
<https://www.publicspace.org/works/-/project/g202-magic-blocks>
 46. POP, R., SABĂU, R., CUC, R. (2019). *Improving Tudor, Parcul Armonia, Târgu Mureș în cadrul Bienalei de Arhitectură Transilvania 2019 – Premiul Juriului la secțiunea Microarhitectură/arhitectură temporară.*
https://2019.batra.ro/images/concurs/Premii/08_06-01%20Premiu.jpg
 47. Primăria Municipiului Cluj-Napoca (2017). *HCL nr. 838/2017.*
<https://primariadujnapoca.ro/consiliu-local/hotarare-de-consiliu/hotararea-838-din-2017/>
 48. Primăria municipiului Oradea (2009). *H.C.L. nr. 429/2009 privind aprobarea Regulamentului privind organizarea, dezvoltarea și întreținerea spațiilor verzi din municipiul Oradea și a Protocolului de transmitere în folosință gratuită a terenurilor cu destinația de spații verzi.*
<https://www.oradea.ro/hotarari-ale-consiliului-local/nr-429-2009-privind-aprobarea-regulamentului-privind-organizarea-dezvoltarea-ordm-i-intre-thorn-in-erea-spa-thorn-iiilor-verzi-din-municipiul-oradea-si-a-protocolului-de-transmitere-in-folosin-thorn-a-gratuit-atilde-a-terenurilor-cu-destina-thorn-ia-de-spat>
 49. Primăria Municipiului Timișoara (2015). *HCL 177/2015 privind declararea terenurilor aparținând Municipiului Timișoara.*
<https://www.primariatm.ro/hcl.php?unid=13AB3600587D5726C2257E2100308039>
 50. Primăria Municipiului Tulcea (2021). *H.C.L. nr. 133/2021 privind desființarea construcțiilor cu caracter provizoriu având funcțiunea de garaje executate pe terenuri aparținând domeniului public sau privat al Municipiului Tulcea.*
<https://www.primariatulcea.ro/wp-content/uploads/2021/05/HCL-nr.-133-din-28.04.2021.pdf>
 51. Uniunea Europeană (2020). *The New European Bauhaus initiative.*
https://new-european-bauhaus.europa.eu/about/about-initiative_en

RESURSE FOTOGRAFICE

1. Arhiva fotografică online Azopan <https://www.azopan.ro/>
2. Arhiva personală fizică (și digitalizată) a colecționarului Istvan Gnädig, Târgu Mureș
3. Colecția de cărți poștale disponibilă online: www.multihobby.ro
4. Fototeca online a comunismului românesc, <https://fototeca.iiccmer.ro/>
5. Hărți desecretizate ale misiunilor satelitului Corona (1966, 1973, 1979), USGS, misiunile satelitului CORONA, misiunea 1103, date declasificate, extras din imaginea cu ID Entitate: DS1103-1058DF007.
6. Imagini contemporane din arhiva personală.
7. Revistele Arhitectura R.P.R. și Arhitectura (fotografii digitalizate).